BABYLON

Číslo 1 ROČNÍK XXII • STUDENTSKÝ LIST PRO SENIORY • 15.- Kč na akademické půdě zdarma • 20. květen 2013

Tak jdu
po způsobu dobytčat,
jakoby v očekávání,
že dojdu
řezníka spravedlivého,
jenž nade mnou vykoná soud.

Zbyněk Hejda

Mrtvé duše

Vážení čtenáři,

tak jsme po delší době opět na světě. Tedy nic moc. MK, respektive komise, která tam bůhví proč zasedá, nám přiklepla tak malý grant, že v tomto roce vyjdeme jenom pětkrát. Ale k věci.

Vyzpovídali jsme Františka Stárka, k jeho 60. narozeninám, protože Čuňas je úkaz, nepije, nekouří a přece za pouhých šest desítek let stačil napáchat tolik nepravostí, že když se chtěl vypovídat, poslal ho farář na biskupství, že mu na něj nestačí tabulky. Inu Čuňas.

Na straně tři se Mach mimo jiný naváží do situace kolem ÚSTR, ač jsem ho žádal, aby Petrušku vynechal, protože tajně sponzoruje Babylon. No ujde to. Uvidíme, jestli se nasíří. Jestli se ale chcete opravdu pobavit, doporučuji si přečíst Knížákův udavačský dopis, ve kterém Knížák druhdy Rudému Právu žaluje skrz Babylon na své vlastní texty. To je tak, když se z rýče stane kýč. Omlouvám se Rudovi Battěkovi, že jsem vzpomínku na něj šoupnul vedle udavače, ale jinde už nezbylo místo a navíc, Battěk je na podobný týpky zvyklý.

Na straně následující nevynechejte Mlejnkovu vzpomínku na maďarské bolševiky, kteří nám chtěli ukrást východní polovinu republiky o celých třicet let dřív a jejich slovenský zástupce, Čech Janoušek napsal dceři prezidenta Masaryka: „Váš otec, slečno doktore, staví, a já bořím. Bořím proto, že stavba je zbudována na staré imperialisticko-kapitalistické hnilobě. A proto se mi bouračka daří…“

Takoví poctiví komunisti už dneska neexistují.

Pak dlouho nic, samý Čuňas, a až na straně 6 zase článek Standy Škody, jak to ve skutečnosti bylo s kardinálem Bergogliem a argentinskou juntou a nepřeskočte přitom úžasnou douška historika Jana Adamce – kdo uhodne, s kterým pak výrazem se jeho jméno dobře rýmuje?

To David Bartoň dole je jiný kabrňák, vzdělanec a k tomu citlivý člověk, to se dneska už skoro nevidí – bez přehánění, tenhle článek se mu poved, i když tam pořád dokola psal „děcský“. Sluch mu evidentně nechybí.

Za to Drda na protější straně marně zápasí se Zbyňkem Hejdou, kterého slíbil napsat už před půl rokem a pak to, jako obvykle smolil na poslední chvíli, to je marný.

Zajeďte se ale především podívat do hornického skanzenu Mayr u Kladna, kde do 16. června visí obrazy Michala Matzenauera. Fakt to stojí za to, viz dole na straně sedm.

Přílohu tentokrát otevírá rozhovor s Vladimírem Bukovským, kterého jsme vyzpovídali spolu s Adamem Hradilkem, když se nedávno stavil v Praze. Úžasný chlapík, který nemohl vymluvit své přítelkyni Margareth Thatcherové, že Gorbačov není nic jiného než Čičikov. To je přesné, Gorbačov by šel z fleku angažovat do nějaké Gogolovské inscence, a nemusel by se ani líčit, nic, tak jak je, sakumprásk, Čičikov, k vašim službám!

Atd. atp. víc už se toho sem nevejde. Příště se sejdeme, pokud nás Zeman neodmítne jmenovat profesorem, cca kolem přibližně asi dvacátého následujícího měsíce června.

Tak zase příště znovu.

Reprodukce obrazů v tomto čísle jsou z vystavy Michala Matzenauera v hornickém skanzenu Mayrau u Kladna

Prastaré kousky starého psa

Rozděl a panuj. Jak prostá poučka. Mohlo by se zdát, že po těch tisícovkách let, co se používá, bude už tak profláknutá, že se jednání provozované na jejím základě bude předvádět pouze v muzeu pomocí nějakých mechanických figurín. Ale kdepak. Starého psa novým kouskům nenaučíš, praví jiná moudrost. Ovšem i ty staré kousky bývají často velmi účinné, nehledě na všeobecný technický pokrok, internet, mobil nebo viagru. Miloš Zeman je ukázkovým exemplářem takového starého psa, co umí jen staré kousky. Ale některé staré kousky jsou prostě zároveň i evergreenem.

Martin Putna prošel všemi stupni i kolečky vyžadovanými k udělení profesorského titulu. Jinak by jeho jméno ani nebylo na seznamu těch, které má prezident v červnu slavnostně, leč formálně jmenovat. Dle právního řádu i platného úzu by mohl návrh na Putnovo jmenování odmítnout pouze tehdy, pokud by v jeho profesorském řízení na universitě shledal nějakou víceméně formální chybu, například, že v komisi místo požadovaného počtu akademiků seděla žížala, kočka, pes a žirafa. Pak by ale měl takový důvod veřejně uvést, nikoliv přenášet odpovědnost na samotného kandidáta profesury obludným argumentem: ať se soudí, já to pak u soudu řeknu. Nebo, ještě hůře, slovy: nechci uvedením skutečných důvodů Martina Putnu veřejně ponižovat. Čím? Že pochodoval na Prague Pride s transparentem „Katolické buzny zdraví Bátoru“? To by samozřejmě profesor neměl dělat – ale jen v očích těch, co tráví volný čas civěním na televizi a knihu nevezmou do ruky jak je rok dlouhý.

Proti těmto mocenským manýrům existuje zdánlivě snadná obrana: sjednotit se a zaujmout odhodlaný postoj. Tedy, konkrétně, aby ti, kteří měli být jmenováni společně s Putnou, odmítli jmenování prezidentem Zemanem přijmout, pokud nejmenuje i Putnu. Pak by se na pranýři ocitl prezident, jenž by najednou byl tím, kdo blokuje jmenování nových profesorů.

Avšak Miloš Zeman spoléhá na přesný opak: že když jsou ve hře profesury, půjde kolegialita stranou. A nemusí se jednat rovnou o titul profesora, platí to i v méně důležitých věcech. Když má prostě sto lidí něco dostat a jeden se nespravedlivě ocitne z kola ven, valná část oné většiny nehne prstem.

„Je to malý krok pro člověka, ale velký skok pro lidstvo,“ pronesl americký astronaut Armstrong, když vystupoval z kosmického modulu na měsíční povrch. V politice, v mocenském ovládání platí něco podobného: ostrakizace jednoho člověka, jenž měl tu „drzost“ mocipána kritizovat, což všichni dobře vědí, ale na jehož obhajobu se nakonec většina nepostaví, třeba s výmluvou, že si přece kvůli jednomu Putnovi nenechá kazit kariéru, je pro vládnoucího velkým skokem. Neboť příště postačí jen naznačit, a ostatní, ze všech možných oborů i profesí, předem ohnou záda nebo alespoň ani neceknou.

A právě o to pravděpodobně Miloši Zemanovi jde. Rozhodl se patrně maximalizovat svou moc, rozšířit její hranice kam až to jen půjde, a používá při tom osvědčených metod, sice profláknutých, ale účinných, metod sice starých, jako lidstvo samo, ale české společnosti důvěrně známých třeba z doby komunistického režimu.

A popsaného efektu prezident dosáhne, i kdyby nakonec – „velkoryse“ – Putnovo jmenování podepsal. Takže už má vlastně „odpracováno“. Kam až pomocí své umaštěné salámové taktiky starý pes Zeman nakonec dopajdá?

Josef Mlejnek jr.

Homo homini homo

Francouzský senát zrovnoprávnil vztah mezi páry stejného pohlaví se sňatkem mezi mužem a ženou. Skvělý! Konečně dostala ta otravná, archaická instituce, jakou je máma a táta, která nám v pubertě tak šíleně lezla na nervy, sama taky přes prdel! Teď ještě, homo homini, schválit adopci dětí a budeme konečně jednou provždy z obliga! Lidský pokrok se nedá zastavit. Už nás nebude žádný tatík a jeho mamča buzerovat jenom kvůli tomu, že jsou „vlastní“. Na příště už si fotříci a jejich maminy nebudou moci na nás vyskakovat, protože jim vždycky budeme moci říct: nejste naši rodiče, tak si taťko – mamčo vyliž …! Juchů! A s hošanem, který bude dělat mámu, bude navíc i prdel. Fotříci a maminy se budou podřizovat nám, ne my jim! Cha chá! Mamma mia, sladká Francie…

Radost z pokroku nemusí mít ovšem jenom adolescenti, mnout ruce si může především stát. Zakládat rodinu na partnerství muže a ženy, z jejichž vztahu se pak narodí potomek, může sice být pro někoho frustrující, ale je to především nesystémové – stát nemá nad aktem oplodnění v heterosexuální rodině žádnou kontrolu a nad samotnou výchovou dětí pak velmi omezenou. Je nasnadě, jaké ohromné problémy a jaký potencionální zdroj nebezpečí z toho pro stát a společnost, a vůbec samotné lidstvo, do budoucna plyne. Zavedením náhradního rodičovství v homosexuálních párech by se toto nebezpečí podstatným způsobem omezilo.

Stát by tak získal kontrolu nad umisťováním dětí do vhodného sociálního prostředí, a tím i nad jejich výchovou. Vybraným homosexuálním párům by byly děti státem přidělovány na základě splnění řady kritérií – vzdělanosti, bezúhonnosti, materiálního zajištění, stupně společenské integrace…, čímž by stát zajistil pro děti výchovu v prostředí prostém alkoholismu, rodinných hádek, špatných životních návyků a nevkusu, jak je to běžné u heterosexuálních párů ze sociálně slabších společenských vrstev, čímž by se z rodiny, založené dosud biologicky, stala po všech stránkách kulturní instituce, zvýšila by se právní ochrana dětí a rodinný život by se přiblížil systému nabídky a poptávky, čímž by se eliminovaly nežádoucí projevy.

Problém s heterosexuálními rodinami je ale jen problém počáteční. Jde o to, aby k výchově v sociálních jednotkách byly instalovány skutečně kvalitní děti, schopné všestranného a zdravého rozvoje. Dosavadní praxe, otázka natality, zajištění budoucích generací, jejich tělesného a duševního zdraví, na kterém závisí přežití celého lidstva, se dosud dělo zcela náhodně, samovolně, přírodním výběrem, na základě náhodných vztahů vzešlých z náhodných setkání dvou často nesvéprávných individuí zcela mimo vědecké poznatky a dohled hygienických a psychiatrických stanic a ústavů, aniž by do procesu, který je Achillovou patou existence lidstva na této planetě, mohly dohled vykonávající orgány jakkoli zasáhnout. To je sebevražda!

Sexuální orientace je jistě vážný sociální, kulturně politický fenomén, který je s ohledem na blaho státu a národa nutno brát v úvahu. Existují ovšem i jiné sociální vazby, které by společenskou povinnost vychovat dítě mohly plnit neméně dobře, pracovní či sportovní kolektivy, nebo třeba parlament.

Stát musí dostat pod kontrolu především genetický fond lidstva, který je klíčem k budoucnosti. Jedině neustálou selekcí, pečlivým výběrem producentů kvalitního semene a zdravých vajíček, nejlépe z řad sportovních či filmových hvězd, s vyloučením kverulantů, potížistů a jinak duševně vyšinutých, tělesně vadných či jinak nevhodných jedinců a následným vývojem oplodněných vajíček a embryí v laboratořích, nahradí stát nehygienickou, neestetickou a z hlediska genofondu nebezpečnou praxi rozmnožování kopulací samčích a samičích jedinců, spojených na iracionálním základě pachových či zrakových vjemů. Jedině zkumavka společnost zachrání, přiblíží ji k ideálu zdravé populace zbavené genetických vad.

Z bezpečnostních důvodů ochrany genofondu bude třeba nejen nahradit přírodní rodinu rodinou kulturní, založenou homosexuálními páry, ale rovněž ty heterosexuální páry, jejichž nekontrolovatelné rozmnožování společnost ohrožuje, nechat sterilizovat, aby se zabránilo narušení systému jedinci s genetickými vadami. Divák Josef Vondruška se v TV pořadu Prima Nova vyslovil pro a rovněž paní Helena Vondráčková z Ostravy je stejného názoru.

Ty nejsi Čuňas, tobě měli říkat Magor

Rozhovor Babylonu s Františkem Stárkem, detto Čuňas

Říkalo se, že rockeři umírají ve 45 let. Tobě je šedesát. Jak se cítíš?

Moc to nechápu, ale když udělám průměr s mojí holkou, tak mně do té pětačtyřicítky ještě pár roků schází.

Možná je to tím, že nepiješ a nekouříš…

To je možný, většina kamarádů umřela na plíce nebo na játra plus nějaký ty infarkty.

Jak se to přihodilo, že nepiješ a nekouříš, což je v undergroundu naprostý unikát?

Vždycky jsem musel nějak manažerovat a musel jsem to dělat já, protože jinak to v těch severních Čechách neudělal nikdo, a nebylo možný připravovat koncert, shánět na něj peníze a přitom se ožírat. A navíc mně to ani nechutná. Do osmnácti jsem pivo pil, protože to pili všichni, aniž by mně to nějak zvlášť chutnalo, ale jakmile mi bylo osmnáct, tak mě to přestalo bavit – už to nebylo zakázaný. Do hospody jsme chodili, když nám bylo patnáct, šestnáct. Měli jsme hospody, kde nás znali, přišla hostinská, ptala se, kolik nám je let, my na to, že nám je dohromady osmnáct a ona – tak dohromady dostanete jedno pivo! A furt nám nosila jedno pivo.

Odkud vlastně pocházíš?

To náhodou vím, protože genealogie je můj koníček. Mám předky zmapovaný do roku 1574, kdy je první Stárek v Českých Libchavách u Ústí nad Orlicí – Stárci tam existovali několik set let jako sedláci, a ti šikovnější se uplatnili jinde. Tak třeba důchodního písaře Karla Staršího ze Žerotína dělal Jan Stárek, což bylo něco jako účetní. Výrazný byl i katolický spisovatel Jan Nepomuk Stárek, který byl v obrozenecké době pedagogem v kněžském semináři v Hradci Králové, kde učil asi čtyřicet osm let, celý život, a těsně po poslední přednášce umřel – lezl na kostelní věže, kde opisoval český nápisy ze starých zvonů, sbíral přísloví, takový ten klasický český obrozenec v první linii. V Praze se nejvíc kamarádil s Hankou a s Lindou a s tím skriptorem Zimmermannem, který v Klementinu „našel“ *Milostnou píseň krále Václava*.

Do kdy rodiče sedlačili?

Až do roku 1952. Když v Libchavách vznikalo družstvo a už jim nepatřilo vůbec nic, ani barák nad hlavou, tak se sebrali a odešli do pohraničí – máma byla se mnou ve čtvrtém měsíci, takže jsem tam ještě počatej, ale narodil jsem se už jinde.

Kam jste šli?

Odešli jsme do Konstantinových lázní, kde otec jezdil s koňmi, a máma vařila v lázních. Ty ale vyhořely, tak se naši museli hnout, domluvili se ještě s dalšími, že půjdou do lázní Teplice. Táta tam vedl lázeňské sklady a máma v lázních myla nádobí.

Komunisti otce nezavřeli?

Ale jo, seděl rok, 1950 až 51.

Takže kriminál máte v rodině.

Jo, brácha taky seděl – po osmašedesátém a už za války ho sebralo gestapo.

To je o tolik starší?

Brácha se narodil 1930 a já 1952 – a ségra byla ještě o dva roky starší než brácha. Táta umřel v roce 1960 a my byli chudý jak kostelní myši. Jak jsme byli z toho statku, tak rodiče neměli žádný pojištění, nic – máma měla důchod 680 korun a konečná. My byli na úplném konci potravinového řetězce.

Co měl brácha s gestapem?

Z českých Libchav jezdil na kole na gymnasium do Ústí nad Orlicí a cestou musel přes německé Libchavy, kde na něj německé děti házely kameny. Jednou ho nějaká holka trefila, on slez a dal jí pár facek. To by ještě nevadilo, ale on jí řekl, počkej, až se to obrátí, to uvidíš! Ona to práskla a gestapo u nás udělalo domovní prohlídku. Mohl z toho být velký průser, protože v té vesnici byl takový drobný odboj, někdo, po kom gestapo šlo, se ukrýval v lese, byl tam mezi nimi snad i nějaký Žid, a sestra mámy jim tam dodávala jídlo. Náš táta tetě zase předával zásoby a za tím účelem choval i dvojnásobný počet prasat, než bylo povolený, a naštěstí, když gestapo přišlo, prasata byla zrovna zabitý a oni z toho rozporcovaného masa, které tam viselo, nebyli schopní spočítat, z kolika prasat to maso je, a ani je to asi vůbec nenapadlo. Barvínek, manžel sestry mámy, byl pak až do konce války v Terezíně – toho se jim podařilo ulovit.

To mělo pak ještě tu dohru, že když mě poprvé zatkli v roce 1976, v Mařenicích, a vezli mě na domovní prohlídku do Teplic, k mámě, kde jsem byl hlášený, byla šílená vánice, museli jsme jet krokem a přijeli jsme tam někdy ve dvě noci, bouchali na dveře, máma vylezla, oni na ni, že mají povolení k domovní prohlídce a máma na ně: To i to gestapo přišlo ve dne! Estébáci jen koukali.

Máma byla v pohodě.

Naprosto. Ona byla zvyklá, že – co se týká mužské části rodiny – na každého jednou přijde čas kriminálu.

Považovala to za úctyhodnou rodinnou tradici.

Jo, byl to takový rodinný standard, který přešel i na mě.

Měl tenhle incident pro bráchu nějakou dohru ve škole?

pokračování na straně 4

Vážení čtenáři,

máte dost tuctových provozoven, stále dokola stejně blbých barů,
kde je přirážka za nudu a unylost?
Navštivte pohostinné zařízení nad něž není

U Budyho!

provozuje redakce Babylonu

RUM ZA DVACET, CHLEBA SE ŠKVARKAMA ZA DESET

Adresa - bez adresy: Libeňský ostrov, dále k doptání, www.facebook.com/ubudyho

---

Co nenajdete na internetu, najdete v Libri prohibiti

Knihovna samizdatové a exilové literatury má otevřeno
od pondělka do čtvrtka 13.00 - 17.00 hodin kromě prázdnin.

Najdete zde všechny důležité samizdatové a exilové publikace, knihy, noviny a časopisy, v češtině, slovenštině a dalších jazycích, letáky a další drobné tisky, soubor dokumentů Charty 77, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a dalších nezávislých iniciativ.
Audiovizuální fond obsahuje zvukové záznamy koncertů, přednášek, rozhovorů a obrazové záznamy mnoha zapovězených témat z doby před listopadem 1989.
Je zde např. Originální videojournal, Videomagazín Karla Kyncla nebo Videomagazín Vokna.

Libri prohibiti, Senovážné nám. 2, 110 00 Praha 1, tel. 224225971, mail: libpro@iol.cz

---

Asistence o.s.
při Jedličkově ústavu a školách v Praze

Nabízíme možnost spolupráce při pomoci studentům a absolventům Jedličkova ústavu a škol. Jedná se o přípravu do školy, učení se cizím jazykům, doprovody na různorodé volnočasové aktivity, přípravu na přijímací i jiné zkoušky.

Více informací rád poskytne koordinátor dobrovolníků
Erik Čipera erik@asistence.org, tel.: 739 006 382

Asistence o.s.

– s člověkem s tělesným a kombinovaným postižením hledáme jeho vlastní cestu, jak se zapojit v běžném životě.
www.asistence.org

DVACET LET BEZ JANA LOPATKY

Večer k 20. výročí úmrtí významného českého literárního kritika a editora

Čtvrtek 13. června v 19 hodin
Slovenský institut, Jilská 16, Praha 1

V první části večera promluví Lopatkovi přátelé, spolupracovníci a žáci o různých obdobích jeho života: autoři časopisu Tvář (Bohumil Doležal, Jan Nedvěd, Karel Štindl, Zbyněk Hejda) přiblíží Lopatkovo působení v tomto časopisu, Milan Šútovec promluví o Lopatkově spolupráci se Slovenskými pohľady na sklonku 60. let, Jiří Brabec promluví o spolupráci s Janem Lopatkou při přípravě samizdatového Slovníku českých spisovatelů, Ivan M. Havel a Tomáš Vrba vzpomenou na Lopatkovu práci na samizdatové Edici Expedice, na Lopatkův zájem o mladé lidi zavzpomínají redaktor Torstu Jan Šulc (ten přečte i vzpomínku Paula Wilsona na Jana Lopatku), šéfredaktor nakladatelství Portál Zdeněk Jančařík a šéfredaktorka Revolver Revue Terezie Pokorná.

V druhé části večera promluví editor tří svazků Lopatkova díla Michael Špirit o celku Lopatkovy kritické a ediční práce.

Závěr večera bude patřit zhruba půlhodinovému filmu s Janem Lopatkou, který v roce 1990 natočil a na večeru promítne Petr Kotyk.

Ústav pro studium totalitních režimů
a Historický ústav SAV
ve spolupráci s Národním muzeem

si Vás dovolují pozvat na konferenci

Gustáv Husák.
Moc politiky – politik moci,

která proběhne ve dnech

29. a 30. května 2013

v prostorách Nové budovy
Národního muzea v Praze.

V případě Vašeho zájmu o účast
se prosím registrujte na e-mailu:
eva.kubatova@ustrcr.cz.

Nová příručka na trhu…
51 kapitol – 96 stran – 149 korun

… doporučuje i sám autor!

Občanské sdružení Octopus Rýmařov a Městské muzeum Rýmařov
si Vás dovolují pozvat na výstavu obrazů

Spálená popelnice... Svět...

Burnt-out trash can... The world...

Pavel Z

Výstava bude zahájena vernisáží
v sobotu 27. července 2013 v 16 hodin
úvodní slovo: **Jiří Fiedor**

27. 7. - 22. 8. 2013

autor koláže: **Jaroslav Diblík**

OCTOPUS

muzeum RÝMAŘOV

ANTIKVARIÁT
Eva Kozáková

Myslíkova 10,
120 00 Praha 2
tel.: 224 917 862

otevřeno pondělí – pátek
9 – 18
nákup knih
10 – 12 14 – 16

technická, odborná a cizojazyčná literatura
skripta, slovníky, učebnice
beletrie, poesie
grafika, fotografie, pohlednice

antikvariat_kozakova@seznam.cz

Diletanti za branami

Uplynulé týdny i dny byly plné na události, v nichž v hlavní roli vystupovali diletanti, kteří se přihlásili o své místo na slunci. Slovník cizích slov praví, že pokud nemáme použít zase jiná cizí slova, pak česky je diletant neodborník či nedouk. V přeneseném významu pak také člověk, který rozhoduje o věcech, na které úroveň jeho znalostí nestačí. Přesně to sedí pro obměněnou radu Ústavu pro studium totalitních režimů.

Zatímco dosavadní její předsedkyně Petruška Šustrová si odvoláním ředitele Hermana splnila svůj dlouhodobý závazek, protože vždy se dá něco dělat lépe a více než se právě dělá (kromě „totálního nasazení" těžko napadnutelná teze), přičemž se opírala hlavně o výpovědi pár zhrzenců, které lze naleznout v každé instituci, nově zvolení radní uváděli důvody více sofistikované. Zazněla mezi nimi potřeba ústav „odpolitizovat", „odideologizovat", výstupy „zvědečtit" a výzkum zaměřit i na témata, kterým se dosud neměla věnovat pozornost.

Z následných polemik vyplynulo, že novým radním vlastně nejvíce vadí současný název ústavu, protože ten kopírujíce zákonné ukotvení se věnuje právě tomu, čemu má. Dotyčným nejvíce vadí označení celé doby komunistického panství v Československu za dobu totality, protože například v 80. letech již režim své odpůrce neposílal na popraviště a političtí vězni nepracovali v uranových dolech.

Základním kamenem úrazu je rozdílné pojetí definice totalitního a autoritativního režimu, kteryžto problém, čistě odborný, ovšem noví radní nebyli schopní jakkoli koherentně zpracovat, čímž vlastně nebylo na co reagovat. Zbylo jen několik zvláště podnětných myšlenek Michala Uhla, jako že zvýšený důraz ne vědeckou metodu sám o sobě bude zárukou vyšší objektivity (zesnulý profesor Petrusek s oblibou říkával, že pokud existuje poptávka, věda je schopná dokázat cokoli), nebo že ústav se dosud málo věnoval třeba budování dopravní infrastruktury za socialismu.

Nejvíce se sem asi hodí slova sociologa Stanislava Bilera: *„Převyprávět si vlastní minulost tak, abychom ze svého života měli dobrý pocit, ať už to s námi bylo jakkoli, je typické pro každého člověka. Co se dá akceptovat na osobní rovině ale určitě není žádoucí na úrovni celospolečenské."*

Nová prozatímní ředitelka ÚSTR Pavla Foglová, která dosud vedla České centrum ve Varšavě mající čtyři zaměstnance, pro začátek snížila počet členů nové vědecké rady z 15 na 12 – asi nebylo možno dostatečný počet vhodných adeptů nalézt. Místo renomovaných vědců a historiků, profesora Igora Lukeše, Krause, Zahradníka nebo doktora Kaminského, v ní tak nalezneme historika Jana Rataje, dlouholetého vědeckého pracovníka Ústavu marxismu-leninismu, odborníka na náboženskou problematiku předválečného Československa. Mj. je autorem studie *Význam nástupu revolučního jádra KSČ v čele s Klementem Gottwaldem pro boj proti českému politickému katolicismu*, v které oceňuje vítězství bolševického směru v KSČ, protože vedlo k vtahování širokých pracujících katolických mas do třídního boje. Komentář netřeba.

V poslední době jako by se s diletanty roztrhl pytel. Tak například náš budoucí ministr financí Jan Mládek. V čele jakéhosi obskurního sdružení Fontes rerum uspořádal na půdě českého parlamentu seminář o vtazích Evropské unie s Ruskem. Obsazení bylo jedinečné. Dovezl ředitele Ruského institutu strategických studií Leonida Rešetnikova, Putinovu hlásnou troubu, který ve svém zaměstnavateli vidí zachránce Ruska, a politologickou hvězdu 80. let Oskara Krejčího, která si s ním náramně notovala. „USA chtějí pouze loutky. A tomu my se nikdy nepodřídíme, ruský lid si nic nenechá diktovat," láteřil v senátu Rešetnikov až se i překladatelce dělalo nevolno. Krejčí nezůstal pozadu, u ministra Schwarzenberga pozoruje „rusofobii", typický komplex šlechty táhnoucí se od bitvy na Bílé hoře. Oslava Ruska a jeho současné politiky se povedla, v Senátu si museli užít, celou tu taškařici nakonec platili daňoví poplatníci. Jestli je Mládek při smyslech nebo není jen nastrčený agent ještě není jasné.

A jako na oplátku Rusové zaplatili cestu poslankyni ČSSD Vladimíře Lesenské do Moskvy, aby se zúčastnila konference o neziskovém sektoru. A světe div se, její vyjádření proniklo i do ruských médií. Je totiž vlastně první zahraniční veličinou, která byla ochotna odpapouškovat kremelskou linii, podle které jsou neziskovou, spolufinancované ze zahraničí, cizími agenty a představují tak hrozbu pro stát. Být tomu tak u nás, asi bychom jako první za agenta museli označit Fontes rerum. V Moskvě si mnou ruce, ale předseda ČSSD Sobotka kupodivu projevil smysl pro realitu a nad slovy Lesenské vyjádřil podivení.

Poslední případ je nejčerstvější. Prezident Zeman odmítl jmenovat literárního historika M. C. Putnu profesorem. Bohužel právě u Zemana se však nejedná o běžný diletantismus, jako spíše o vypočítavý mocenský kalkul. I kdyby Putnu nakonec jmenoval, účel byl splněn: Zastrašit všechny, kterým se budu moci někdy pomstít.

Zajímavé není to, že se objevují hlasy na Zemanovu podporu, ty by ve své většině podpořily asi cokoli směřující k zavedení poloprezidentského systému, ale jejich konkrétní formulace. Vychází z toho, že majestát profesury přece nelze snižovat veřejnou angažovaností a už vůbec ne mícháním se do něčeho tak podřadného jako je politika. Profesor má podle nich tiše bádat a maximálně občas bez velkého humbuku si vyměnit psaníčko s kolegou z jiné studovny.

To je zajímavá myšlenka nejen kvůli tomu, že odpovídá přesně žádoucímu obrazu profesora ve všech totalitních i autoritativních režimech, ale i kvůli tomu, že odpovídá samotné představě Zemanově: kdo mě neuznává, ať zmizí z očí, ostatním je dovoleno stáhnout zadek, z těch vyberu své vyvolené. Ostatně i pan Mynář coby donedávný šéf partaje Zemanovců se nechal slyšet, že hlavním programem strany je šířit myšlenky velkého vůdce, tedy typický program každé sekty. K tomu připočteme popírání vlastních slov šéfa jeho tiskovou mluvčí a taškařice je dokonána. Pan Zeman dělá vše, aby snížil a naprosto znevážil důstojnost prezidentského úřadu, která po Klausovi snad ještě zbyla. A třebaže se něco podobného vlastně čekalo, je smutné, že mu je za to někdo ochotný stále ještě tleskat.

Putna má ale smůlu tak jako tak. Nějaký Zemanův spolustraník se totiž prořekl, že vadí jeho sexuální orientace a to tedy asi neví ani guru Zeman, jak tohle napravit. Že by se jednalo o diskriminaci porušující všechny závazky ČR vůči lidským a občanským právům na Hradě nikoho nevzrušuje, ostatně ústavu si také čtou podle svého. Čekají nás veselé roky. Jediné, čemu se vyhneme, je před volbou proklamované nadstranictví, konsensus a spojování společnosti.

Petr Mach

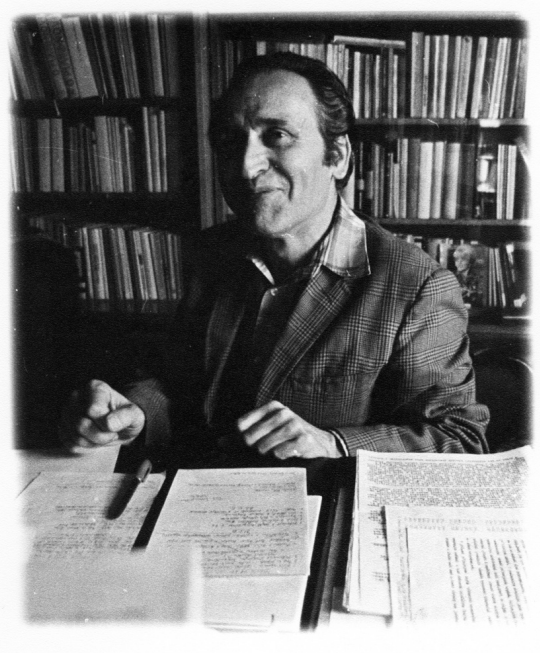

Rudolf Battěk, foto Jiří Bednář

RUDOLF BATTĚK 1924 – 2013

Minulý týden zemřel v požehnaném věku 88 let Rudolf Battěk, sociolog, esejista, disident, politik a tedy i politický vězeň, zámečník, humorista… Za Pražského jara patřil Battěk k jedněm z mála nekomunistických politiků. Byl poslanec ČNR a aktivista KAN. To byl de facto celý život – angažovaný nestraník. V březnu 1990 se zúčastnil obnovovacího sjezdu ČSSD, kandidoval na předsedu a už tři měsíce na to byl kvůli svým názorům ze strany vyloučen. Úžasný výkon. Battěk byl autentický sociální demokrat, a tedy i přesvědčený antikomunista. Za normalizace patřil k nejaktivnějším odpůrcům režimu. Angažoval se v Chartě 77, působil ve VONS a v roce 1988 spoluzakládal Hnutí za občanskou svobodu.

Střetávali jsme se na konspiračních schůzkách koncem 80. let, kde se projednávaly různé protirežimní akce. Ačkoli Battěk strávil polovinu doby normalizace v kriminále, měl za sebou bez mála deset let kriminálu, nikdy neradil k opatrnému postupu, naopak. Pamatuji si ho jako laskavého člověka se smyslem pro humor – nikdy nezkazil žádnou srandu. Nebyl to žádný ideolog, majitel pravdy, což ho odlišovalo od řady jiných představitelů disentu, nalevo i napravo. Battěk se vždy ptal na názor druhého a sám jako by se svým názorem váhal. Když šlo ale o podstatu věci, nebyl ochoten ustoupit. Byl to spolehlivý a statečný člověk. Čest jeho památce.

Petr Placák

Prase samo sobě udavačem

Již dlouhou dobu mám problém s podobou Babylonu, což je (podle označení, kterému nerozumím) studentský list pro seniory za 15 Kč, na akademické půdě zdarma. Díky tomu se ho na vysokých školách válí stohy.

Nerozumím, co znamená „studentský list pro seniory", jestli jsou tím myšleni starší pedagogové nebo senioři obecně. Možná jsou senioři chápáni jako vrstva obyvatel bez perspektivy, jak se o nich vyjádřil současný ředitel Národní galerie Rösel, který prohlásil, že umění 19. století je na nic, poněvadž se líbí jen lidem nad 60 a ti nejsou perspektivní. Podobné představy mě naplňují, když čtu podtitul Babylonu a nechápu, proč je studentský list pro seniory rozdáván kýčzadarmo studentům vysokých škol, mezi kterými je seniorů poskrovnu.

Rád bych poukázal na poslední číslo (č. 4, ročník XXI. ze 17. prosince 2012). Je plné vulgarit. Jen na první straně se objevily pojmy jako nezesrali, vychcanější, sviňárna, žrát, spát a mrdat a o prezidentu republiky se tu hovoří jako o nedovzdělaném tenisovém hovadu.

Autor textu, kde se tento výraz objevil, je podepsán pouze šifrou, asi se k textu bojí otevřeně přihlásit. O to je to horší. Václavu Klausovi můžeme vytýkat ledacos, ale nevzdělanost v žádném případě. Nehledě k tomu, že o žádném prezidentovi bychom se neměli vyjadřovat tímto způsobem, ať už s ním souhlasíme či ne.

Dnešní společnost je zaplevelena vulgarismy a banalitami. Od studentského časopisu bych očekával až úzkostlivou touhu po uchování kvality jazyka a inteligentní, precizní analýzy naplněné odvahou a korektností. Hledal bych v něm něco, co v naší společnosti chybí. Studentský časopis Babylon se však obsahově neliší například od Nového prostoru bezdomovců.

Asi je to také tím, že současná situace na řadě vysokých škol se podobá úrovni Babylonu – vládne povrchnost, křiklounství, primitivnost, neúcta ke vzdělání i k osobnostem. Vzájemná neúcta spojená s neschopností diskuse je typická pro velkou část našeho vysokého školství.

Ke zmíněnému číslu Babylonu bych ještě rád dodal, že jeho pilotním textem je interview s Danou Němcovou, kde se z této ženy dělá disidentská hrdinka a všeobjímající bytost, ale já si dobře a z vlastní zkušenosti pamatuji, jak Němcovic rodina zkolabovala, Jiří Němec žil v jedné místnosti s Věrou Jirousovou a Daně Němcové nutili Ivana Jirouse (dnes známého jako Magora). V bytě v Ječné ulici byl neuvěřitelný nepořádek, který dobře ilustroval panující morální zmatek. To nezpůsobil komunistický tlak, ale problémy v rodině. O tom není v interview ani slovo. Opět falšujeme dějiny. To je v tzv. studentském časopise zvlášť nebezpečné.

A sumarizace nakonec: Babylon je jen další pramínek do obecné mediální stoky.

Asi nejpikantnější je, že tento časopis vychází s podporou ministerstva kultury.

O autorovi| Milan Knížák (Autor je **umělec**)

Právo 21.12.2012

Utajená korunovace
Miniaktovka ze současnosti

Motto: „Lepší než proklínat tmu je kopnout do sebe pořádnýho panáka!" *Kungfucius.*

Děj se odehrává v kanceláři Vratislava Mynáře, kancléře prezidenta České republiky Miloše Zemana. V sobotu 11. května 2013 ráno. Mynář sedí sklesle za pracovním stolem. U stolu sedí na židli Zemanova tisková mluvčí Hana Burianová. Taktéž sklesle. Najednou vstane a začne přecházet po místnosti. Kroutí hlavou, vzrušeně gestikuluje.

Burianová: To je v prdeli. Hnedka zkraje, a takhle to pohnojit. Co si teď vo něm a vo nás budou lidi myslet?! Do prr...

Mynář: Uklidni se, Hanko, snad to nakonec nebude tak zlé.

Burianová: Že nebude? Hovno. A já kráva ještě nakydám do médií, že prej viróza. Taková blbost. Blbost průhledná. Teď si dělaj všichni bžundu i ze mě. Na Nově dokonce vysílali rozhovor s Nešporem, s tim léčitelem alkoholiků, že prej, aby tu virózu odborně posoudil.

Mynář (s nadějí v hlase): No a?

Burianová: No co myslíš, jaký no a? Kroutil se jak had, je vopatrnej, takže jen tak naznačoval, ale každýmu to bylo jasný. A prd vopatrnej. Prostě si dělal prdel. Tak jako všichni.

Mynář: To se přežene, to přejde. Zase vyjde slunko. Nakonec to nejhorší v televizi stejně nebylo. To jsem zařídil. Klid. Je to na pět let, tady na Hradě, dobrý, ne?

Burianová: No nevim. Víš... víš, že mi... (začne se zajíkat, vzlykat).

Mynář: Co je Hanko, Haničko, co se stalo?

Burianová: Když, když (s pláčem v hlase), když mě dneska ráno volala máma... moje máma mi volala... a ... a prej... ne, to nemůžu říct.

Mynář: Ale no tak, Haničko, tak mi to pověz, neboj, uleví se ti.

Burianová: No, prej... prej jestli to mám zapotřebí, dělat pro takovýho vožralu... Rozumíš? Moje máma, moje vlastní máma mi tohle volala! Jako bych byla ňáká coura nebo co!

Burianová se rozpláče a prudce se rozeběhne ke dveřím, když tu se ozve rázné zaklepání. Burianová se zarazí a zastaví se. Mynář se taktéž zarazí. Důrazné klepání se opakuje.

Mynář (k Burianové): Kdo by to sakra mohl být? V tuhle hodinu? A v sobotu?

Burianová: Nevím, nikoho jsme přece nezvali.

Klepání se opakuje, potřetí, a s větším důrazem.

Mynář pokrčí rameny a řekne: Vstupte!

Do místnosti vstoupí dva muži. Oba mají plnovous, delší vlasy a jsou oděni v prostém, leč čistém rouchu. Jeden má roucho bílé, druhý ve zlaté barvě. Jeden z nich, ten v bílém, se obrátí k Mynářovi a zeptá se: Vy jste pan kancléř Mynář?

Mynář: Ano, to jsem. A vy jste kdo? Kdo vás sem pustil? Máte propustku? A co chcete, dnes nemám na programu žádné schůzky.

Muž v bílém rouchu: Nezlobte se, máte pravdu, přicházíme bez objednání. Ale vede nás k tomu naléhavost situace. Situace ohledně posledních událostí ve Svatováclavské kapli.

Mynář: Situace! Situace, situace... to je teda slovo. No a co, co vy s tím máte co dělat? Lidi s kýblem a hadrem bych teď potřeboval... ale to prej zařídí Duka.

Burianová (vytřeští oči, jako by se něčeho hrozivého dovtípila): Jakej kýbl, jakej hadr... Vráťo doprdele proboha... Vráťo, to von jako eště...

Mynář: Buď zticha! Teď to nerozpatlávej, před cizíma lidma.

Pomlka. Do ticha po chvíli promluví muž v bílém rouchu: Víte, ehm, my, my jsme tu... my jsme tu kdysi pracovali.

Obrátí se na muže ve zlatém rouchu: Že ano? I tak by se to přece dalo říci.

Muž ve zlatém rouchu významně přikývne.

Mynář: Pracovali? Snad ne u Hasenkopfa na amnestii? To bych vás teda vodsad voba pěkně hnal!

Muž v bílém: Zadržte, o různých amnestiích sice také vím svoje, ale kvůli tomu jsme nepřišli.

Mynář: A kvůli čemu teda? Kýbl ani hadr nemáte, na novináře taky nevypadáte, ani fízlové asi nejste, určitě ne vod nás ani vod Rusů, to bych poznal.

Muž v bílém: Víte, ta koruna, co ji váš nadřízený... ehm... znečistil, tak ta koruna je moje.

Mynář: Tvoje? Pche! Ta je státu! A stát jsme teď my. Já, Miloš, i třeba tady Hanka, aspoň trochu.

Muž v bílém: Mýlíte se, ta koruna je opravdu moje. Že?

Obrátí se na muže ve zlatém rouchu a ten významně přikývne: Ano. Nechal jsem ji kdysi pro něj udělat.

Mynář: No to je teda dost blbej fór. Co to má ksakru znamenat! Jak můžete něco tak pitomýho říct!? Jakým právem si nárokujete korunovační poklad, vždyť to má nevyčíslitelnou hodnotu!

Muž v bílém rouchu (dosud mluvil mírně, ale nyní hovoří nasupeně, ostře): A jakým právem ten váš Miloš s odpuštěním... tu korunu poblil!

Mynář zkoprní. Zarazí se. Něco důležitého mu začíná docházet: A jak to vlastně víš... nebo víte. Že ji to, no... Jak to víte? To nikde nepsali, v televizi to nebylo, to jsem včas zarazil. Jak to víte? Kdo vás poslal? Rusové? Ne, Rusové ne, to bych poznal. Tak Číňani? Nebo snad Američani?

Muž ve zlatém rouchu: Nikoliv, nikdo z nich. Ale dobře tušíš, tušíš-li, že naše mise je z míst, o kterých zrovna ty nemáš moc přehled.

Burianová na oba návštěvníky dlouze pohlédne. V očích jí roste poznání, které se mísí s bázní. Začne pomalu couvat směrem k Mynářovi.

Burianová: Vráťo, Vráťo... pozor, to nebude jen tak.

Začne se klepat a sune se k Mynářovi čím dál pomaleji. Když se dostane až k němu, chytne ho za paži a začne mu cosi šeptat do ucha. Mynář pozorně poslouchá, tváří se čím dál vážněji, ale zároveň nevěřícně. Po chvíli zakroutí hlavou a Burianovou sice ne hrubě, ale odstrčí.

Mynář: Hanko neblbni, seš rozrušená, nebylas taky někde pařit? Blbost! Jak by to bylo možný, nejsme přece v pohádce nebo tak nějak.

Muž v bílém (rázně, ale klidně): Ta žena má pravdu, Mynáři!

Burianová vyjekne a zůstane v úleku zkoprněle stát.

Mynář chvíli mlčí. Pak začne, nejistě, hovořit: No dobře, dobře, dejme tomu. Já se vám za celou kancelář prezidenta republiky samozřejmě hluboce omlouvám, klidně dám prohlášení do novin, to zařídí tady Hanka, to není problém, že Hani.... a korunu, to přece víte, že pan kardinál Duka, že... že už asi přijal jistá opatření, která, ehm, která povedou k rychlé nápravě následků, následků jisté... jisté nehody, abych tak řekl... Takže vaše mise, abych tak řekl, byla možná, nezlobte se, byla možná i tak trochu... promiňte... zbytečná. My sami bychom všechno... zařídili, ošetřili.

Muž v bílém: O to nejde, nepřišli jsme kvůli tomu, abychom vám přinesli hadr.

Mynář: Tak kvůli čemu teda?

Muž v bílém: Říká ti něco jméno Reinhard Heydrich?

Mynář: Jasně, svině německá, možná dokonce i sudeťácká, to teď nevim přesně, naši parašutisti ho sejmuli, jak voni se menovali, no, Hanko nevíš?

Burianová: Gabčík a Kubiš.

Mynář: No, dyť říkám, Gabčík a Kubiš.

Muž v bílém: A znáš tu legendu o mé koruně?

Mynář: O tvé koruně? Tak prr, ještě jsme se nedohodli, jestli je vopravdu tvá, ale... Hanko, na co naráží?

Burianová: Na legendu, že kdo si Svatováclavskou korunu neoprávněně nasadí na hlavu, do roka zemře. A Heydrich to udělal a... do roka... Gabčík s Kubišem, vždyť víš.

Mynář (vítězoslavně se rozzáří): No jo, ale v našem případě přece nemůže být o žádném neoprávněném nasazování koruny ani řeč!

Muž ve zlatém rouchu: Nechci v tak vážné chvíli žertovat, ale řekl bych, že ten váš zeman, a nebál bych se jeho jméno nyní vyslovit s převelice malým zet, té legendě předevčírem nasadil korunu!

Muž v bílém (suše): Prostě ji poblil. Mou korunu!

Mynář (nejprve vesele, ale pak mu začne tuhnout úsměv): No jo, ale nenasadil, jen ji... Bože, to je průser!

Muž ve zlatém: To jste řekl velmi přesně, pane kancléři!

Rozhostí se dlouhé ticho. Přeruší ho až Mynář: No a co teda jako máme dělat?

Muž ve zlatém: Dobrá otázka. Víte, přemýšleli jsme o tom, radili se, a chceme... projevit milosrdenství. Je to, na rozdíl ode mne, Čech jak poleno, prožil tu, na rozdíl ode mne, většinu svého pozemského času s vámi, takže...

Mynář: Takže?

Muž ve zlatém: Takže by stačila abdikace.

Mynář: Bože, to je průser! A to mu to mám říct jako já? Nikdy! Hanko, Haničko, volej Šloufa, okamžitě!

Burianová: Ale Vráťo, vždy víš, ten je teď u Miloše v nemilosti.

Mynář dá hlavu do dlaní a zoufale s ní krouti. Na chvíli je ticho. Pak si muž ve zlatém rouše odkašle a promluví: Víte, ta abdikace, to je vstřícný návrh. Nenuťte mocnost, kterou zastupujeme, k použití přísnějších prostředků.

Mynář (sklesle koktá): Přísnějších... prostředků...

Burianová (hystericky k Mynářovi): Já to tušila, já to věděla, průšvih jak prase, a ty prej klid Haničko, klid, pět let na Hradě máme jistejch! Leda tak hovno máme jistý!

Muž ve zlatém (rázně, ale klidně): Ta žena má pravdu, Mynáři!

Zde bohužel záznam odposlechu kanceláře kancléře Mynáře, o který autor opřel svoji dramatizaci, končí. Štěnici na onom místě instalovala agentura ABL Víta Bárty, původně s cílem odposlouchávat Hájka a Jakla. Mocenský pád Víta Bárty způsobil i to, že v jeho agentuře musí nyní šetřit, a omezili tedy četnost výměny baterií ve štěnicích. Takže teď nevíme, jak to dopadlo, ale třeba brzy uvidíme...

Josef Mátoha

BABYLON Studentský list • šéfredaktor: Petr Placák, zástupce šéfredaktora: Stanislav Škoda • redakce: Josef Mlejnek jr., Jan Horník, Jan Machonin, Petr Zavadil, Erik Lukavský, Míša Zelená-Stoilova, Adam Drda, básník Ticho, Ladislav Čumba, Jiří Holub, Viki Shock, Vít Zavadil, Olga Vlčková, Petr Mach, Jan Hájek • technický ředitel: Vít Krajčovič (tel. 774 553 820) • distribuce: Pavel Řezníček • poslíček: Jogi Mokšanand • adresa: Moravská 35, 120 00 Praha 2 • e-mail: ibabylon@seznam.cz • tel.: 606 618 153 • www.ibabylon.cz • grafická úprava a sazba z písma John Baskerville: lusel • vydává Studentský spolek Babylon, IČO 63830523 č. ú. 1935796379 / 0800 • tisk LIBERTAS a. s. Praha. Toto číslo vychází s podporou Ministerstva kultury ČR

Kam se poděla pátá sloka?

Béla Kun a jeho bolševická republika z roku 1919

„My si v Čechách
nenecháme bolševismem hlavy plést
republiku neprodáme
za zradu a podlou lest.
My jsme národ příliš zdravý,
Šmeral nás tu nenakazí.
Naše zem je maličká,
má však svého tatíčka,
za ním půjde každý Čech
s písní na svých rtech:

Kampak na nás, bolševíci,
copak vás to napadá,
vás si každý koupí,
na nás jste však hloupí.
Kampak na nás bolševíci,
copak vás to napadá,
víme, jak ta vaše volnost vypadá.“

Pěje se ve známé a po listopadu 1989 občas v různých estrádách prozpěvované písni Karla Hašlera z roku 1919 „Kampak na nás, bolševíci“. Její produkce může sloužit za příklad všude tolik rozšířeného „bezpečného hrdinství“, při němž se dosyta vyhulákají hlavně ti, kteří by v době, kdy to bylo zapotřebí, ani necekli. Ovšem polistopadové verze postrádají pátou sloku písně, jež původně zněla:

„V Uhrách byla revoluce,
s Károlyim se zbouřil trůn,
na něj used s kudlou v ruce
maďarský žid Béla Kun.
S ním tam dvacet čtyři židů
nekřesťansky vládne lidu,
lezou jako štěnice až na naše hranice.“

Z povahy textu je zřejmé, proč máme nyní Hašlerův hit z roku 1919 o sloku kratší. Karel Hašler zahynul v prosinci 1941 v koncentračním táboře Mauthausen, když na něj, nemocného a zmučeného, pouštěli ledovou vodu, a i z tohoto důvodu nemá smysl stavět ho nyní na pranýř coby antisemitu. Ostatně, jako autor populárních písní musel hodně dbát na příznivý ohlas publika. Dnes se sice soudí, že antisemitismus se vyskytoval hlavně v Polsku a pak také trochu v Německu, nicméně tato nákaza se historicky pevně usadila v celé Evropě, a tudíž i v české společnosti.

Antisemitismus však rovněž byl, byť nepřímo, jednou z hnacích sil bolševismu, neboť vize internacionální komunistické společnosti, která překoná staré sociální a náboženské předsudky logicky přitahovala velké množství Židů. A jejich nadprůměrný podíl v komunistických (či obecněji v radikálně levicových) organizacích pak antisemity utvrzoval v jejich přesvědčení, že komunismus (bolševismus) je projevem židovského spiknutí. Tak se roztočil bludný kruh, jenž se záhy proměnil v šílenou dějinnou cirkulárku, které padly za oběť desítky milionů lidí.

Hašlerova „pátá sloka“ je pouhým odleskem onoho kruhu, a konkrétně pak zrcadlí takzvanou Maďarskou republiku rad a válečný konflikt, který vedli maďarští bolševici s čerstvě narozenou první republikou „tatíčka“ Masaryka.

Maďarská sovětská republika neboli Maďarská republika rad (ruské slovo „sovět“ má v češtině význam „rada“) sice byla efemérním státem, existujícím od 21. března do 1. srpna 1919, leč zdaleka ne nevýznamným, neboť po bolševickém Rusku šlo o druhou republiku sovětského typu v Evropě. Pokud by se ji podařilo udržet, ba rozšířit, mohl komunismus opanovat celou střední Evropu již krátce po první světové válce, tedy zhruba o čtvrtstoletí dříve. A nejen to, mohl posléze ovládnout celý evropský kontinent, což byl ostatně plán přinejmenším významné části tehdejšího bolševického vedení v Rusku.

Zhrzený hrabě pouští šelmy z klece

Jak ale vůbec došlo k tomu, že se v Maďarsku chopili moci bolševici? Maďarsko se po první světové válce a po rozpadu Rakousko-Uherska dostalo do hluboké vnitropolitické krize. Nekontrolovaná inflace, nedostačující ubytovací kapacity, obrovská nezaměstnanost, nedostatek potravin a uhlí, to vše dále oslabovalo ekonomiku země a naopak podporovalo všeobecnou nespokojenost a protesty. V říjnu 1918 byla na základě tzv. Astrové revoluce ustavena demokratická, ale značně nestabilní koaliční vláda.

Společenské vědomí v Maďarsku navíc poznamenal trpký pocit válečné porážky, která přinesla i významné územní ztráty (v rozsahu 2/3 území někdejších Uher) ve prospěch nově vznikajících nástupnických států –Rumunska, Československa a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, pozdější Jugoslávie. V zemi s tradicí silného nacionalismu se tak vytvářely podmínky pro nebezpečnou kombinaci sociálního radikalismu s úsilím zachovat předválečnou integritu „svatoštěpánské koruny“, tedy předválečného Uherského království. Ještě 8. března 1919 přijala maďarská vláda tzv. zákon o slovenské zemi, jímž začleňovala Slovensko do své pravomoci.

Hrabě Mihály Károlyi, liberál a prezident nově vzniklého Maďarska, se domníval, že jeho země bude nakonec velkých územních ztrát ušetřena. Ale 20. března 1919 mu plukovník Vyx, šéf dohodové mise v Maďarsku, předal nótu Dohody s určením demarkační linie. Nová linie znamenala, že se Maďaři musí stáhnout o 50–80 km a že Slovensko, Sedmihradsko a Chorvatsko jsou pro ně definitivně ztraceny.

Károlyi se rozhodl hrát „vabank“ – změnil ze dne na den prozápadní orientaci země na orientaci východní a předal vládu levici. Sám tento krok zdůvodňoval následovně: *„Jen čistě sociálně demokratická vláda může udržet pokoj v zemi. Skutečná moc byla stejně už několik měsíců v rukou organizovaného dělnictva. Nechceme-li splnit vražedné podmínky Dohody, potřebujeme jednotného vojska. … Západní orientace, politika, vybudovaná na Wilsonovi, definitivně ztroskotala. Potřebujeme novou orientaci, která nám zajistí sympatie dělnické internacionály. … Nová sociálně demokratická vláda bude muset uzavřít spolek s komunisty, aby v zemi nepovstávaly nepořádek a obtíže, dokud se povede tento boj na život a na smrt proti imperialistickým vetřelcům.“*

Károlyi však rozpoutal síly, které mu přerostly přes hlavu. *„Sociální demokraté a komunisté se sešli druhého dne, 21. března, k poradám, při nichž komunisté se ukázali stranou výbojnou a sociální demokraté stranou rozpačitou a ustupující,“* píše Ferdinand Peroutka v knize *Budování státu* a pokračuje: *„Pod komunistickým vlivem bylo usneseno přijmout nabídku, avšak utvořit vládu nikoliv sociálně demokratickou, nýbrž sovětskou. Odstoupivší vláda neměla už moci na tom něco změnit, neboť komunisté se zatím zmocnili zbraní a namířili děla na vládní budovy. Deputace socialistů odebrala se do vězení, v němž bylo zavřeno několik komunistických vůdců, mezi nimi Béla Kun, a sepsala s nimi provolání k proletariátu.“*

V provolání se říkalo, že sociální demokraté a komunisté splývají v jednu stranu a ujímají se moci jménem proletariátu, že vládnout budou dělnické, vojenské a selské rady, a že volby do Národního shromáždění jsou zbytečné a nebudou se konat.

Oznamoval se též vznik proletářské armády, která ve spojení se sovětskou armádou porazí „imperialisty Dohody“ a vrátí Maďarsku „stará území“ – tedy i Slovensko. Károlyi pochopil, že se mu věci zcela vymkly z rukou, a vzdal se prezidentského úřadu. Komunista Béla Kun byl slavnostně vyveden z vězení a stanul v čele nového režimu. Nechal rozeslat telegram, nadepsaný „Všem!“, kde mimo jiné oznamoval: *„Pařížská mírová konference rozhodla se vojensky obsadit téměř celé území Uher, považovat demarkační linii za konečnou politickou hranici, a tak znemožnit vyživování a zásobování revolučních Uher. V této situaci zbyl uherské revoluci jediný prostředek k záchraně: diktatura proletariátu, vláda dělníků a chudých sedláků.“*

Sousedům Maďarska muselo být jasné, že válka je na spadnutí. Celý průběh převzetí moci maďarskými bolševiky podle Ferdinanda Peroutky *„zřetelně napovídá, do jak velké míry měl maďarský bolševismus nacionální charakter a jak byl přímo plodem uražené národní pýchy.“*

Peroutka v této souvislosti cituje i vrchního velitele maďarské Rudé armády Wilhelma Böhma, který později napsal: *„I když revoluce zdánlivě brala na sebe formy sociální revoluce, ve svých vnějších formách, vnitřních jevech i ve svém výbuchu byla veskrze nacionálně bolševická.“*

Revoluční maďarská vláda začala znárodňovat továrny, doly a banky. Konfiskovala půdu nad 40 hektarů. Prosazovala rovněž úplné zestátnění kultury a školství, zavedla stanné právo a revoluční teror s fyzickou likvidací odpůrců. Takzvaný rudý teror prováděla tajná policie, revoluční tribunály a pololegální speciální oddíly jako byla například asi dvousetčlenná skupina mladíků oděných v kožených pláštích, kteří si říkali Leninovi hoši. Počet popravených je odhadován na několik stovek.

Bacha na mě, slečno doktore!

Maďarská republika rad se ocitla v konfliktu s Československem a Rumunskem, a to primárně kvůli území. Ovšem československá armáda se tehdy teprve budovala a byla řízena dosti diletantsky. Na válečném poli tudíž žádných úspěchů nedosáhla, naopak. Když maďarská Rudá armáda přešla v květnu 1919 do protiútoku, postupovala velmi snadno vpřed. 2. června padly Nové Zámky, 6. června pak Košice. Na obsazeném území vznikaly orgány revoluční moci – dělnicko-rolnické rady a direktoria.

Na obsazených územích jižního Slovenska vznikla Slovenská republika rad se sídlem v Prešově. Vedení Maďarské republiky rad se tímto způsobem pokusilo rozšířit území pod svou kontrolou, navíc v naději na spojení se sovětskou mocí na Ukrajině a v Rusku. Avšak sovětskou Rudou armádu tehdy plně zaměstnávala občanská válka, a její přímá podpora byla tudíž nepravděpodobná.

Revoluční výkonný výbor Slovenské republiky rad jmenoval 16. června v Prešově jedenáctičlennou revoluční vládu pod předsednictvím českého komunisty Antonína Janouška. Ten pak 18. června telegrafoval do Prahy: *„Dnešním dnem vyhlásil proletariát na Slovensku republiku rad; ujali jsme se moci, opírajíce se o dělnictvo a ozbrojenou radu proletariátu… Výslovně prohlašujeme, že Slovensko dnešním dnem náleží výhradně slovenskému dělnému lidu.“*

Dceři československého prezidenta Alici Masarykové poslal Antonín Janoušek dopis, v němž shrnul své politické cíle: *„Váš otec, slečno doktore, staví, a já bořím. Bořím proto, že stavba je zbudována na staré imperialisticko-kapitalistické hnilobě. A proto se mi bouračka daří… Komunistická propaganda získává české vojáky. Rozvrat v armádě postupuje. Sociální revoluce nezastaví se před hranicemi republiky a bylo by jen největším zájmem lidským, aby převrat i v Čechách a na Slovensku byl proveden klidně, bez prolévání krve a utrácení lidských životů.“*

V dopise vyjádřenou touhu po sametovém provedení komunistického převratu diktovala spíše snaha udělat na adresátku dobrý dojem, ale kdo byl vlastně Antonín Janoušek? Historik Antonín Klimek o něm v knize *Vítejte v První republice* uvádí následující: *„Původně strojní zámečník, pak novinář, dopisovatel kladenské Svobody v Budapešti. Když vznikla v březnu 1919 Maďarská republika rad, stal se šéfem její československé sekce. Poté, co maďarská Rudá armáda obsadila většinu Slovenska, postavil se 16. června v Prešově do čela Slovenské republiky rad. Jenomže ta nepřežila odchod rudých Maďarů. Na podzim 1921 pak nabídl z vězení úřadům pomoc při potlačení pokusu Karla Habsburského o puč v Maďarsku. Po propuštění z žaláře emigroval v roce 1923 do Sovětského svazu, kde se posléze stal členem bolševické strany a do smrti v roce 1941 vykonával nejrůznější hospodářské funkce nevalného významu. Roku 1959 obdržel in memoriam Řád republiky. Jeho syn byl důstojníkem NKVD a brutálním vyšetřovatelem Státní bezpečnosti.“*

Janouškova vláda Slovenské republiky rad vydala výnos o zespolečenštění výrobních prostředků, znárodnění továren nad 20 pracovníků, velkostatků a peněžních ústavů. Vypracovala plán na vytvoření nových výrobních vztahů v zemědělství, zastavila činnost obvyklých soudů a nahradila je „revolučními tribunály“, zestátnila školy, zřídila slovenskou „Rudou armádu“ a bezpečnostní sbor „Rudá stráž“. Kvůli krátké době trvání tohoto státního útvaru se však zmíněná komunistická opatření naštěstí nemohla uskutečnit.

Béla Kun, Antonín Janoušek i další tehdejší revolucionáři doufali, že se revoluční požár rozšíří na celou Evropu, a že právě díky tomu zvítězí. Očekávali například propuknutí nepokojů i v průmyslových oblastech českých zemí, hlavně na Kladně. To se však přece jen přepočítali. V Rusku byla Rudá armáda tísněna intervenčními vojsky a zájmy sociální revoluce se v Evropě často křížily s nacionalismem či s vlastenectvím.

„Když Maďaři vtrhli na Slovensko, rozhostila se ve většině české levice bezradnost. Uznávala, že je podnikem příliš nesnadným rozmlouvat ohroženému národu právo na obranu. Nebyla ještě komunisticky tak vyspělá a odhodlaná, aby bezohledně postavila zájem revoluce nad zájem nového a i velkou částí dělnictva s radostí uvítaného státu. Dr. Šmeral stál v čele deprimovaných. Maďarská ofenzíva mu byla krajně nepříjemná, neboť správně předpokládal, že nakonec posílí v Československu nacionalismus a ztíží vítězství socialismu. Vyslal zvláštního posla ke Kunovi, aby mu vyložil tento názor a aby ho prosil o zastavení útoku, jenž činí pozici radikálních socialistů v Československu nemožnou,“ píše Ferdinand Peroutka a z jeho líčení je dobře patrný zásadní spor, jenž tehdy rozděloval představitele komunistického hnutí.

Ti se dělili na radikální maximalisty, k nimž patřil i Béla Kun, kteří hodlali rozpoutat celoevropskou revoluční vlnu stůj co stůj, a na pragmatické realisty, mezi něž nutno řadit především Vladimíra Iljiče Lenina. Realisté brali více v úvahu faktickou situaci a zastávali názor, že je třeba spíše upevnit moc tam, kde se jí bolševici zatím dokázali chopit, získat čas, nabrat síly a s útokem počkat na příznivější situaci.

Výpary z bažin

S Maďarskou republikou rad nakonec, když se jí nedostalo pomoci ani od ruských bolševiků, ani třeba od případného komunistického povstání na Kladně, učinila rázný konec Dohoda, tedy vítězné mocnosti první světové války. Do čela československé armády byl postaven francouzský generál Pellé. Obnovil disciplínu, rázně si vynutil dostatečné zásobování a požadoval rumunskou protiofenzivu. Dohoda navíc zakročila tvrdě diplomaticky a zaslala do Budapešti nótu žádající stažení maďarských vojsk ze Slovenska.

Pod soustředěným náporem československých a rumunských vojsk spojeným s nekompromisním diplomatickým postojem Dohody museli Maďaři ustoupit a 24. června 1919 uzavřít v Bratislavě mír, podle kterého se maďarská vojska musela stáhnout ze slovenského území. S jejich odchodem zanikla 7. července i Slovenská republika rad. Diletantsky vedená válka si však na československé straně vyžádala životy 1018 vojáků. Navíc v praxi prokázala, že organizace a působení nové československé armády budou narážet na četné, dříve nepředpokládané problémy.

„Vřelý politický svazek se západními mocnostmi, nikoliv vlastní síla, rozhodl tento boj ve prospěch Československa,“ konstatuje v *Budování státu* Ferdinand Peroutka.

Maďarská republika rad vydržela jen do 1. srpna. Toho dne ještě zhrzený Béla Kun na poslední schůzi své vlády pronesl: *„Proletariát neopustil své vůdce, nýbrž sám sebe. … Chladně a klidně musím konstatovat: diktatura proletariátu je svržena. … Teď vidím, že jsme se nadarmo pokusili vychovat proletariát této země k sebevědomým revolucionářům. Tento proletariát potřebuje nejbezohlednější, nejstrašnější diktatury buržoazie, aby se stal revolučním.“*

Když takto oznámil, že maďarský proletariát ještě nedorostl k revolučním výšinám, uprchl Béla Kun do Rakouska, a Maďarská republika rad tak po 133 dnech přestala existovat. Vládu v Maďarsku zprvu, na pár dní, převzal kabinet Gyuly Peidla, sociálního demokrata a odboráře, který změnil jméno státu na Maďarskou lidovou republiku. Jenže ani tím dramatické změny v Budapešti neskončily – počátkem srpna vtáhla do maďarské metropole rumunská vojska. Dohoda přinutila Peidlovu vládu k odstoupení a za „správce země“ jmenovala vévodu Josefa Habsburského. Faktickou moc však začal přebírat admirál Miklós Horthy, jenž se stal velitelem maďarské Národní armády a zavedl v zemi „bílý teror“.

Počty obětí bílého teroru se odhadují řádově na několik tisíc. Mezi oběťmi se nacházelo i hodně Židů, kteří tak zcela nevinně doplráceli na skutečnost, že mnoho maďarských komunistů, včetně Bély Kuna, bylo židovského původu. 1. března 1920 pak parlament vyhlásil Maďarské království, jehož regentem se stal právě Miklós Horthy. A jaké byly další osudy vůdce Maďarské republiky rad, Bély Kuna?

Z Rakouska, kam nejprve uprchl, se posléze dostal do sovětského Ruska. Tam stanul v čele obdobného revolučního výboru na Krymu. Z této pozice údajně přikázal zabít tisíce příslušníků tamních etnických menšin. Údajně také nechal pozabíjet deset tisíc zajatých bělogvardějců. Ve třicátých letech byl však během Stalinových čistek obviněn z trockismu a popraven.

Inu, s čím kdo zachází, s tím také často schází. Rudá republika Bély Kuna však potvrzuje starou, byť často přehlíženou pravdu: extrémní hnutí se dostávají k moci především díky výbušné kombinaci různých frustrací: ekonomických, sociálních, národnostních nebo „identitních“. Právě ve výparech z těchto bažin se mimořádně daří idejím i hnutím, po nichž by v normálních – alespoň relativně blahobytných a důstojných – časech neštěkl ani pes.

Josef Mlejnek jr.

---

pokračování ze strany 1

Vyhodili ho z gymnasia.

Za co seděl brácha po 68. roce?

Brácha vystudoval tři vysoký, byl doktor práv, důlní inženýr a promovaný ekonom a dělal ředitele na Merkuru II., což byla šachta za Chomutovem, která zásobovala uhlím elektrárnu, na kterou jsme pak z Nové vísky koukali. V roce 68 tam začal vydávat časopis, do kterého udělal karikaturu Brežněva. Zavřeli ho za hanobení představitele státu světové socialistické soustavy.

V roce 1970?

Jo hned, po prověrkách. Byl „nositel pravicově oportunistických názorů“, jak zněl dobový termín pro heretiky. Tak ho hned sejmuli.

Byl ve straně?

Jo. Byl to takový ten osmašedesátník, znal se se Smrkovským, dokonce mu jeden čas dělal poradce.

Jak na rok 1968 vzpomínáš?

Bylo mně patnáct, šestnáct.

Věděl jsi, o co jde?

Jasně, tehdy se politikou nejvíce zabývala mládež a dokonce byly návrhy na volební právo od šestnácti let. Už od 6. třídy jsem vedl těžké boje o dlouhé vlasy, to už byli Beatles, a kdo měl vlasy přes uši, to bylo nemyslitelný. První kapelu jsem manažeroval v roce 1966. Naším vzorem byli Black Devils z Teplic. Hrál s námi brácha Sašy Berkový, taky už je mrtvý. Náš největší úspěch byl, že jsme na předvánoční školní jolce zahráli dva rokenroly a celá škola byla nadšená, holky úplně šílely. Druhý den jsme přišli do školy a už na nás čekal ředitel, kterému jsme říkali Batoh, a jen ukazoval, ty, ty, ty a ty, okamžitě k holiči! Cha cha cha. Tak to byl honorář za naše hraní.

Jmenovali jste se nějak?

Yellow Spooks.

Jak jste se k muzice dostávali?

Berky táta byl dirigentem severočeského symfonického orchestru, rodina muzikou žila, takže Berka měl už magneťák a nahrávky jsme měli nejvíc z Radia Luxemburg – to byl hlavní zdroj.

Z rádia jste věci nahrávali přes mikrofon?

Berka měl rádio, které mělo štekr, takže se ten magneťák Sonet duo dal zapojit přímo do rádia. Často se to ovšem ztrácelo, takže když se to povedlo nahrát bez rušení, Berka přišel celý nadšený a křičel: Mám to celý! Nahrával to po večerech, kdy byl nejlepší příjem.

Pouštěli jste si to pak na večírcích?

Jo. Vzpomínám na můj první mejdan u Kaplanů. Kaplanova máma chodila každou noc někam pracovat, kde nebo co dělala nevím, to bych lhal, ale každou noc byla prostě pryč, takže jsme u nich dělali mejdan. Míša Klim měl zase mámu, která byla hlavní sestrou v nemocnici a měla doma čistý líh, tak on jí ho kradl, postupně, a my si ten líh ředili šťávou. Spolužák Švanda, který měl samé jedničky a byl držený zkrátka, nebyl doma a pí Švandová, která bydlela naproti, když viděla, že se u Kaplanů něco děje, vtrhla tam hledat svýho Pepana a místo něj vytáhla ze skříně Boženu a Danu v podprsenkách. To byla scénka jako z povídky od Šimka a Grossmanna. A druhý den s tím hned zčerstva běžela do školy.

Kde jsi zažil srpen 68?

Já jezdil vždy k ségře na prázdniny – se svým mužem měli soukromé hospodářství, nedali se do JZD a my tam vždycky jezdili pomáhat na žně. Bylo to úplně na samotě, do jedné vesnice to byly čtyři kilometry, do druhé tři, měli koně, takže to byl skvělý ranč, krávy atd. Já to tam miloval, ty pobyty – s traktorem jsem jezdil ve třinácti.

Okupaci jsme zažili tam, jenom z rádia. Když jsme se pak vrátili do Teplic, tak už to bylo takový zajetý. Byli jsme na náměstí, jela ruská auta, vedle babka prodávala rajčata, my je po nich házeli a baba nás povzbuzovala.

V Teplicích bylo pak hustý to vítězství nad Rusákama v hokeji. Lidi se srotili na náměstí, hrála tam muzika, tančilo se a pak se šlo průvodem k ruské komandatuře v Trnovanech, kde jim někdo hodil do okna kámen a oni z Bohosudova, kde měli posádku, přijeli s obrněnými transportéry. Někdo přitáhl třicet metrů dlouhé ocelové lano, přivázali ho za jeden transportér, lidi ho rozhoupali, a když to vypadalo, že jej převrátí, z dalšího obrňáku pustili nad nás dávku z kulometu, čemuž všichni rozuměli.

Co bylo po základní škole?

Já měl štěstí, že v roce 1968 se kádrové materiály nehodnotily, a já se dostal na hornickou průmyslovku. Neměl jsem sice žádný velký výsledky, ale přijímačky jsem udělal dobře, což byl docela úspěch.

Na té průmyslovce se po prověrkách shromažďovaly různý existence, byla tam docela dobrá parta pedagogů i žáků, kteří měli nějaké politické průsery, byli všelijak zpovyhazovaní z gymnásií a tak. Třeba v Teplicích na strojárně byl v dílnách nějaký komouš, který si vzal kluky, aby mu pomohli vyzdobit rudými prapory náměstí, a oni mu nafackovali. Byl z toho malér, kluky vyhodili, profesora Kolbabu, který se za ně postavil, taky, a náš ředitel Pekárek je všechny, včetně Kolbaby, vzal s otevřenou náručí na tu hornickou průmyslovku.

Pekárek tam coby ředitel přežil?

Nakonec pochopitelně taky letěl. Dostal to nějaký Solovjev, Rusák. Tradovalo se, že přišel za Pekárkem a povídá, já bych tady chtěl učit – neuměl ani pořádně česky. Pekárek na to: „A co jste?“ „Inženér.“ „Čeho?“ „No to já ještě nevím, to mi teprve přijde z Moskvy.“

Byl dva měsíce v Moskvě a dostal inženýra. Byl to velký straník, udělal tam prověrkovou komisi, Pekárka vyhodil a sám se stal ředitelem.

Já měl dlouhý vlasy, brácha v té době zrovna seděl, což Solovjev věděl a chtěl se mě zbavit. Čelil jsem těžkým atakům. Nechal mě propadnout z ruštiny a v posledním járu jsem celý rok chodil do školy v krátkovlasý paruce, v který jsem i maturoval.

To jsi měl pod tím vlasy nějak smotaný?

Jo, každý den ráno jsem si smotal vlasy, přichytil je sponkami a šoupnul na ně tu paruku, kterou mně vyrobily kamarádky, kadeřnice.

To neprokoukli?

Asi jo, ale nechali mě tak. Školnímu řádu jsem vyhovoval.

Jak jsi to dělal při tělocviku?

Bral jsem si takovou gumičku, aby mi to nespadlo – Chýna, učitel stejně seděl na lavičce, četl si noviny, a my hráli basket.

Co spolužáci?

Ti mi fandili, zvlášť když se rozjela nová kampaň proti vlasům, a někteří lidi to schytávali nejen ve škole, ale i doma, což já neměl.

Snažili se komunisti kampaní proti vlasům odvést pozornost?

Jo, podle mne si komunisti těmi prověrkami nasrali celý národ, protože v každý rodině někdo odněkud vypadl, a tak hledali něco, co by je dalo s lidmi zase dohromady. A jak probírali různá usnesení z minulosti, tak si vyhodnotili, že nejpositivněji bylo lidmi přijato usnesení z roku 1966 proti vlasatcům, kdy se proti tomu násilnému stříhání postavily akorát samy máničky.

Takže potom XIV. sjezdu, po tom ofiko, kde ten vysočanský prohlásili za neplatný, znovu rozjeli protimáničkovskou kampaň. V televizi běžely šoty, ve kterých máničce leze ve vlasech myš, nebo si někdo objedná jídlo v restauraci, na talíři je dlouhý vlas, tak si jde stěžovat do kuchyně, a tam je kuchař s dlouhými vlasy.

Celé to bylo pod heslem: máš-li dlouhý vlas, nechoď mezi nás, a musím říct, že lidi jim to sežrali i s navijákem. Hodně kluků to pak mělo z obou stran – ze školy i z domova. Já měl ale jenom mámu, ta na mě nestačila, a tak jsem měl jen jednu frontu, ve škole, a tu jsem zvládl tou parukou.

Co bylo mimo školu?

Jezdil jsem na různý bigbíty. Třeba o *Třetím československém beatovém festivalu* se moc neví. Nebyly tam sice už žádný západní kapely, to pořadatelům zakázali, byly tam jenom kapely z *lidodemo*, nicméně máničky tam přijely z celý republiky, a to už existovala taková ta máničkovská solidarita. Tlak režimu měl na druhou stranu ten efekt, že se lidi semkli dohromady a vytvářela se ta mimorežimní pospolitost. Stačilo přijet do jakéhokoli města, zjistit, ve které hospodě se máničky scházejí, nemusel jsi mít ani korunu a v pohodě ses napil, najedl a přespal. Byl to takový záchranný kruh, ve kterém se člověk nikdy neztratil.

Jakmile byly prázdniny, tak to okamžitě byly spanilý jízdy. Byli jsme stoprocentní bítníci, četli jsme Kerouaca, Ginsberga a každý prázdniny jsem vyrážel se spacákem, kam jsem mohl. V té době jsem měl ještě výjezdní doložku k občance, takže jsem jezdil východní Německo, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko.

S Raganem, kamarádem z Olomouce, kde jsem tehdy chodil s jednou holkou, jsme soutěžili, kdo dřív projede stopem E55, která začínala na Rujaně u Baltu a končila v Rumunsku v Konstanci. Dali jsme si sraz na Rujaně, odpískali to a vyrazili.

Za jak dlouho to vítěz udělal?

Za tři dny. Z té doby mám dodnes kamarády z Maďarska, Polska, Německa.

Poslouchali stejnou muziku?

Jasně, a podobně jsme se dali dohromady s Jugošema. Začátek 70. let byly na východě sixties. Třeba Andrzeje Jagodzinského z Polska znám taky z téhle doby, to byl študák, pačesy po pás, jezdil stopem a v Praze přespával u Quida Machulky. Tyhle známosti trvají už čtyřicet let.

Máničkovská internacionála.

Přesně. Maďaři měli potom klub v Budapešti, Mosko világ – nevím, co to znamená, ani jak se to maďarsky píše. Bylo to něco jako taková malá Jazzová sekce, vydávali k tomu bulletin, který byl partnerský časopis Vokna. Pak jim to zavřeli – z „technických důvodů".

Jak jste se domlouvali?

Většinou rusky.

Ruština byla lingua franca východoevropských hipíků?

Jo.

Cha cha cha.

Jak jinak se domluvit třeba s Maďary – anglicky jsme uměli pár slov, a to ještě maďarské angličtině nikdo nerozumí.

Hornickou průmyslovku jsi dodělal?

Dodělal, dokonce dobře. Na školní rok 1973/74 jsem se hlásil na Vysokou báňskou do Ostravy, kde měli v té době jen 36 % uchazečů a nebyli schopni požadovaný stav naplnit.

Z průmyslovky jsem ovšem dostal posudek, že mě ke studiu nedoporučují, že jsem vyvěsil černý prapor za Palacha, že jsem byl jeden z organizátorů studentské stávky a aktivním členem Unie středoškoláků a učňů – prostě pes by ode mne kůrku nevzal. Nicméně jsem do Ostravy jel, s kufrem, kde jsem měl paruku a složený šaty. Vedle toho jsem měl ale i batoh se spacákem, protože jsem chtěl rovnou odtamtud vyrazit na vandr.

Dorazil jsem do Ostravy, nikoho jsem tam neznal, ale zase tu zafungovalo, jak to fungovalo mezi máničkami, a bez problémů jsem se upíchl k někomu na byt. Ráno jsem se oblékl do šatů, vzal si paruku a šel na přijímačky, které jsem udělal průměrně. Trojka byla moje známka – maturoval jsem se čtyřmi trojkami, což bylo ideální: na to se nemuselo moc učit, to jsem všechno obšlehl ve škole, a zase to nesklouzávalo do pětky a nějakého průseru – pořád tam byl ještě polštář, čtyřka.

Pak byl ovšem pohovor, byl tam takový starý pán, přečetl si posudek a otázal se – myslíte to s tou přihláškou vážně? Já, „no tak, zkouším to." A on, „zkoušíte to, ale naše škola vás nemůže přijmout!"

Takže tím před listopadem skončil můj vzdělávací proces. Vrátil jsem se do bytu, kde jsem přespal, převlékl se, šaty a paruku jsem dal do kufru, poslal jej z nádraží do Teplic a vyrazil jsem směrem na Košice takovou tou mojí beatnickou cestou, která byla ten rok velmi dlouhá, protože ty zkoušky byly začátkem června a já se mohl tři měsíce toulat a měl jsem ještě razítko v občance ze školy.

Jak to bylo tehdy v Teplicích?

Jezdila tam už spousta lidí, Boví, Váňa, a tahle ta parta. Dělali jsme happeningy, výstavy v parcích a podobně. Já tam měl zasquatovaný obrovský barák. Máma bydlela v domě, který patřil Československým lázním, měla tam služební byt, a když šla do pense, tak ji tam nechali. V baráku mělo SkloUnion Teplice ředitelství, pak si ale postavili vlastní residenci, lázně neměly prachy, aby dům opravovaly, a jediný, kdo tam zůstal, byla máma. Takže já ten barák začal užívat a lázně mi v tom ještě pomohly, že si tam udělaly skladiště starých matrací. Takže tam přijelo třeba osmdesát lidí a všichni tam spali. Ve sklepě se hrál bigbít, v prvním patře, kde byla velká ředitelna, jsem měl filmový studio, kde se natáčelo, to byla filmová skupina *Pecka z vajíčka*, u Gruntoráda je k mání film *Sólo na bicí*, který jsme tam natočili, a nahoře byly „společenské místnosti", vybavený matracemi. Tenhle dům fungoval v Teplicích prakticky pro celý sever.

Fízlové tehdy neotravovali?

Máničky tenkrát ještě patřily pod kriminálku, které šlo o to, aby se nešířily drogy atd. – byla více méně ráda, že se mládež zajímá o kulturu a nechávala nás na pokoji, i když policajti o baráku věděli. Dokonce tam jednou přišel Ženíšek, kluk z kriminálky, s kterým jsme se znali ještě ze školy, a hrál tam na kytaru *Tak to vidíš Máňo, přece jsme tě lízli*.

Kdy se tyhle „idylické doby" změnily?

V roce 1972, kdy problematiku „volné mládeže" převzala StB a začaly průsery – mládež měla StB pod sebou do roku 1965, myslím, a pak je v archivech díra až do roku 1972, kdy se to zase zpolitizovalo.

V roce 1973 jsme dělali happening na životní prostředí. Jmenovalo se to *Ze smetiště na sídliště*. Spočívalo to v tom, že se sejdeme na smetišti, kde si každý vybere nějaký předmět, očistíme jej zemí, vodou a ohněm a pak jej poneseme v průvodu na sídliště, kde budeme zvonit na zvonky a předávat ty věci lidem.

Tenhle happening už ale znemožnili, všechny nás sebrali, udělali si seznamy a hezky si nás roztřídili. Pojmenovali si to akce registrace. A tam mě poprvé vyslýchal estébák. To byl začátek války.

Jak jsi to měl s prací?

Koncem léta po těch tříměsíčních prázdninách jsme se sešli s Londýnem, který tenkrát neměl doložku a nemohl ven, v Praze v bytě u Quida Machulky, a začali jsme standardně už shánět práci.

Nejdřív jsme trhali hrušky na Petříně pro Sady, lesy, zahradnictví, a teprve pak jsem podlehl a šel jsem do stálého zaměstnání, do Metrostavu. Přišel jsem s tím, že mám hornickou průmyslovku, oni na to, že jsem jejich člověk.

Kde jsi bydlel?

Nejdřív u Machulky v Gorazdový ulici 10, kde měl

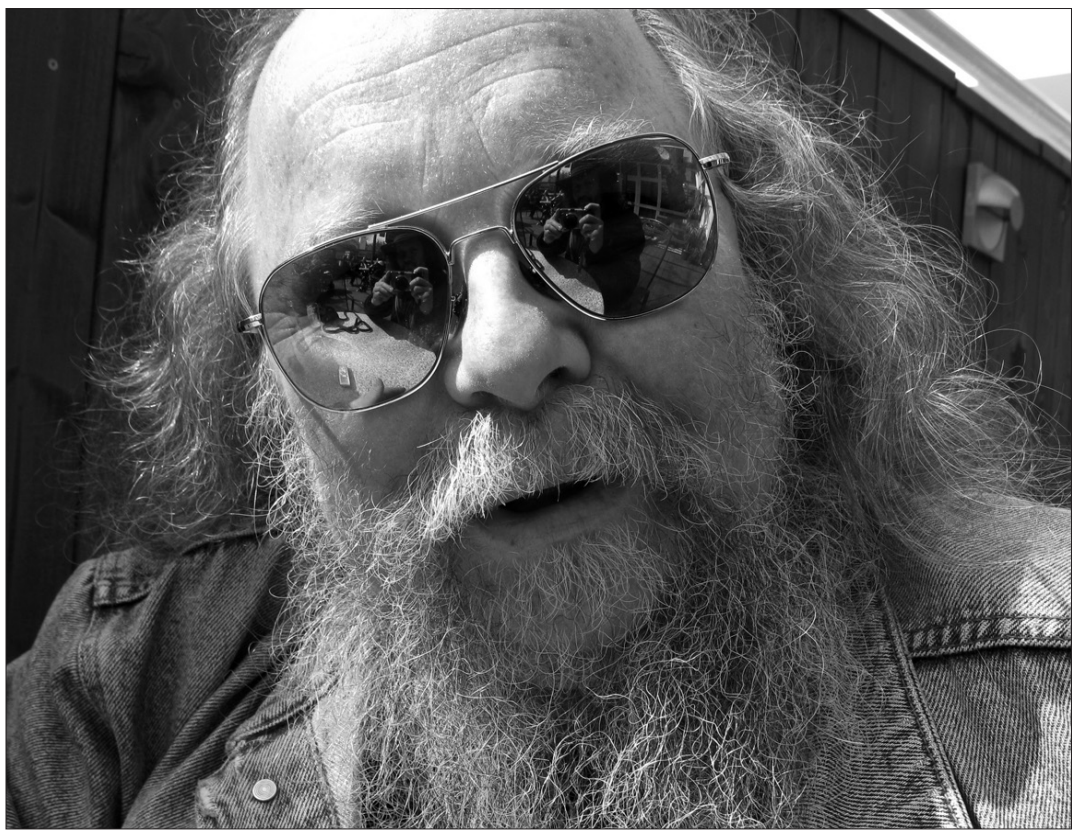

František Stárek, 2013

Quido po babičce byt a byla tam taková komuna – bydlel tam Tockstein, Skříček s Alenou z Ostravy, Věra Rudíková (Uška) z Teplic, já s Londýnem... Byl to veliký měšťanský byt a když babička umřela, Quidovi neuznali, že na něj přešlo uživatelské právo, ačkoli on tam s ní bydlel. Hrozilo, že byt zapečetí a tenkrát, když jsi utrhl pečeť, tak tě mohli zavřít za maření úředního rozhodnutí. Tak jsme dveře do chodby vysadili, aby nebylo co zapečetit, a dali jsme tam místo nich závěs, kde holky udělaly takovou kapsu, na kterou vyšily Quido Machulka, a vystřihli do závěsu kukátko. Byly to dveře-gobelín.

Když už to vypadalo, že to spadne, začali jsme s Londýnem squatovat v Bubenči, kde tehdy bourali starý baráky, co je nádraží. Tam nás ale postupně vyháněli policajti a my se museli furt stěhovat z jednoho baráku do druhého. Na Štědrý večer jsme si připravili nějaký žrádlo, do termosek teplý čaj, to už jsme bydleli v jednom domě až nahoře na půdě, utěšovali jsme se, že až nahoru za námi nepolezou, nebylo odtamtud vidět ani světlo, svítili jsme si petrolejkou, vikýř byl nahoru, a samozřejmě že tam na Štědrý den přišli, rozlili petrolej z lampy po matracích, aby se tam nedalo spát, vymlátili skla z oken a celý Štědrý večer 1973 jsme strávili v anclíku na fízlárně v Dejvicích a pili jen vodu. Svině.

Londýn šel pak dělat kulisáka do Národního a přespával na jevišti v těch tazích, vytáhl tu plošinu ke stropu a tam spal. A já jsem přespával v kanceláři v Metrostavu, kde jsem měl pod stolem matraci. Byl jsem na Klárově, kde se kutalo metro pod řekou.

Od kdy jsi jezdil do Prahy?

Od počátku 70. let, takže když jsem v roce 1973 přišel do Prahy dělat do Metrostavu, tak už jsem se znal s Mejlou Hlavsou nebo s Quidem Machulkou, s kterými jsem se seznámil U Malvazů, kde byl Machulka *enfant terrible*. Nebo třeba Kukalka utekla od Kukala a žila se mnou v dvaasedmdesátém v Teplicích, kde jsem měl takovou cimru, říkali jsme tomu garáž. A do Teplic taky jezdili lidi z Prahy, takže já tuhle partu znal od začátku 70. let.

Jak ses dostal k Malvazům?

Člověče, to už nevím, byla to máničkovská hospoda, která byla dost známá. Hlavsa chodil spíš ke Svitákům s křižovníkama, ale to byli takoví intelektuálové, kteří nás moc nechtěli.

Undergroundový proletariát nebrali.

Jo, byli jsme pro ně póvl.

Pro Nepraše, Brikcia atd.

Jasně. Že tam chodil Hlavsa, tak jedině proto, že ho tam vzal Magor.

Hlavsa byl ten poslední, koho ještě vzali…

Jasně, a níž už ani myš. Magor měl ještě právo přivést si s sebou kamaráda a Hlavsa tohle právo už neměl.

Kdy jste se dali dohromady s Magorem?

Až když se vrátil z první basy. V roce 1974 se připravoval festival v Postupicích a já začal lidi ze severních Čech angažovat do toho, co se dosud odehrávalo jen v rámci Prahy. Bylo po masakru v Budějicích, kde byli společně zmlácený a některý ostříhaný, což lidi jednak neuvěřitelně stmelilo, a taky vztah k režimu tím byl jasně daný.

S Magorem jsme se sešli U Glaubiců, kde rozdával vstupenky do Postupic, myslím, že to bylo v září 1974. Popsal jsem mu tehdy celý sever, který do té doby vůbec neznal, a označil jsem mu lidi, který je třeba na festival pozvat.

Rok 1974 byl rokem propojení pražského undergroundu se severočeským, který byl proti tomu pražskému buranský – tam když měl někdo střední školu, tak to byla výjimka, zatímco ten pražský byl přece jenom kultivovanější. Setkání s Magorem bylo pak pro celý další vývoj významný.

Co se dělo před procesem v roce 1976?

V té době začal mít underground jistý organizační struktury. Třeba Kostelec u křížku byl bezvadně zorganizovaný, byly najatý autobusy, jelo se z jednoho místa, přijeli tam lidi z celých Čech. A tam jsme si taky s Magorem řekli, že chceme vydávat časopis.

Pro ten časopis jsem zajistil ormig. Kluk, který dělal v kancelářských strojích, nosil postupně součástky ke mně do sklepa, nakonec přinesl válec a celou tu mašinu sestrojil – byla to první mašina v samizdatu, který se do té doby dělal výhradně jen na psacích strojích.

Magor říkal, že chce vydávat časopis, který by se jmenoval *Plastic People on the Sky,* a že bychom mohli spolupracovat. Netrvalo ani dva měsíce a přišel s tím, že je blbost vydávat dva časopisy – že bychom měli spojit síly a vydávat časopis jeden. Ten název byl logický, Plastici byli už tehdy ikonou undergroundu. To byl rok 1975. Já pak odjel dělat do Mařenic, Zajíček tam psal básně, točili jsme tam film *Mařenický stařec*, o místním kostele, který byl vymlácený a Zajíčka strašně fascinoval. O tom má báseň: *Vchází do podzemí / nepromluví slovo / ptáci serou na něj / mařenický stařec…*

Bydlel jsem v Mařenicích a jezdil odtamtud do redakce do Prahy. Redakční rada byla tehdy strašně nabitá: starej Němec, Jirouska, Nikolaj Stankovič, mladý Patočka, Magor, samozřejmě. Tahle redakční rada mně nejvíc dala, co se týká další redakční práce.

Stihli jste něco vydat do procesu?

Právě, že ne. Byli jsme dohodnutý, že začneme lednem 1976. Ale do toho se připravovaly Bojanovice, což byla poměrně velká akce, Magor se ženil, u Lojzy byla velká oslava, takže jsme s tím časopisem trochu přibrzdili.

Cítili jste, že se režim chystá proti undergroundu zasáhnout?

Ne, a ti, co potom říkali, že to viselo ve vzduchu, tak to říkali až ex post. Bojanovice proběhly úplně hladce, bez jakéhokoli zásahu. Přijela tam jenom jedna hlídka VB, policajti nahlídli dovnitř a zase odjeli.

Nebylo to podezřelý?

Asi jo, to se ještě nestalo. Bylo to podezřele jednoduchý.

Jak zatýkání proběhlo?

My v té době bydleli v Mařenicích kousek od Housky – Čárlí Soukup, Zajíček, Boví, Honza Kindl a já, dělali jsme tam lesní brigádu, což byl z hlediska androše takový lesní výcvik. S Houskou jsme to brali jako takovou rozptýlenou komunu, Stáňa Karásková měla automatickou pračku, tak jsme jí vozili na Housku vyprat hadry.

Na Housce byl kdo?

Karásek, Stáňa, Londýn, Pavelka.

Karásek tam dělal kastelána a ti ostatní?

Ti byli u něj zaměstnaní, měl tabulky na opravu a údržbu hradu.

V Mařenicích vás přepadli.

Byly jarní prázdniny roku 1976 a přijely Němcovy děti s Danou Němcovou. Ve středu jsme šli na výlet, byl březen a bylo už hezky. Vraceli jsme se zpátky a v Mařenicích u hospody stály Volhy. Vešli jsme do hospody, za chvíli za námi vlezli fízlové a teď nás postupně vyvolávali, pan Soukup, pan Zajíček…

Sebrali nás a odvezli do České Lípy, kde probíhalo takové rozřazení. Mě vzali na prohlídku do Teplic k mámě. Byly tam všechny Němcovic děti, já měl tehdy vztah s Markétou Němcovou, tak to bylo takový romantický, to loučení. Z Teplic mě pak v noci vezli na Bory, kde mě přijali někdy ve čtyři ráno a v šest už byl další výslech. To byl fofr.

Tam už jsi ve vazbě zůstal.

Jo, během osmačtyřicítky mně prokurátor oznámil, že mě bere do vazby. Obvinění už bylo napsaný.

Na Borech jste byli až do soudu?

Jo, proces byl za čtyři měsíce někdy v červnu. Předseda senátu se jmenoval Telín, nomen omen, a tam nás osolili. Když čtu dnes ty zprávy StB, tak tam stojí, že prokurátor i předseda senátu byli dobře instruováni. A rozjeli to opravdu tvrdě. Ze soudce padaly úplně nesmyslný kraviny, stejně jako z toho prokurátora, který byl velice mladý a ambiciózní a má i dobrou historii po revoluci.

Osolili hlavně Kocoura, který měl podmínku za zdrhnutí do Ameriky, takže dostal třicet měsíců, což byl na tehdejší dobu opravdu balík. Skalák dostal osmnáct a já osm – podle toho, co našli při domovních prohlídkách. Já měl všechny materiály, které mě mohly kompromitovat, schovaný u mámy, která měla vysoko nastlaný postele, po babičkovsku, a v tom to bylo.

To nenašli? To by byla na VŠ SNB nedostatečná.

No kdyby to dělala pražská výjezdovka, takový Krejčí nebo René Špringer, který šuplíky házel za sebe, tak by to pochopitelně našli.

Špringer mě ještě se třemi dalšími zmlátil.

To byla svině. Tihle plzeňští byli ale takoví ještě relativně mírný.

Jaké to bylo u soudu?

Soudce vyloučil veřejnost, seděli tam jen rodiče a manželka Kocoura, Skalákovi rodiče a za mě tam byli Dana Němcová a brácha a pak už jen estébáci a milicionáři, které tam nahnali.

Proces s druhou skupinou byl v Praze.

Jo, bylo to rozdělený na dvě části. Ten plzeňský proces byl podle mne takový testovací, na kterém zkoušeli, co to udělá, jak vysoký tresty snese zahraničí a disent, jaký to bude mít dopad ve sdělovacích prostředcích atd. Ten dopad byl poměrně velký a najednou se advokát úplně změnil, na chodbě mi špitl do ucha, že spis je na ministerstvu spravedlnosti a že určitě ze shora přijde nějaký pokyn. Přišel a všechny tresty šly na půlku – Kocour dostal ze třiceti patnáct, Skalák z osmnácti devět a já z osmi měsíců čtyři. U mě to byl ale problém, protože já jsem měl už šest odsezeno. Abych tedy s něčím odešel, tak mi ty čtyři dali na podmínku na rok. I když to byla taky úplná kravina – kdybych tu podmínku nesplnil, tak by se stalo co, když už jsem to měl tak jako tak odsezeno?

Proč dostal Kocour nejvíc?

Protože zorganizoval Magorovu přednášku v Přešticích, kde hrál Čárlí Soukup a Karásek.

To byla záminka za všechno ostatní.

Samozřejmě, ale tohle bylo krásně zadokumentovaný, protože tam byla řada esesmanů – předseda místního SSM, nějaký účetní SSM atd., kteří pak u soudu svědčili proti Kocourovi. Já organizoval lidi na severu, ale to byli všechno našinci, kteří si na nic nevzpomínali, nic nevěděli, řada z nich mě neznala. Androš, i když neměl v tomhle ohledu žádný školení, tak uměl vypovídat.

Ten druhý proces měl být původně proces se čtrnácti lidmi, ale Obzina to zamázl, napsal pokyn, že proces musí být maximálně jen se třemi nebo se čtyřmi lidmi. Takže ostatní pustili z vazby a udělali to jenom proti čtyřem.

Podle jakého klíče ty čtyři vybírali?

Podle vysokoškolského vzdělání – všichni, kdo měli načnutou nebo dokončenou vysokou školu, šli sedět: Magor, Karásek, Brabenec a Zajíček. My už jsme měli tresty rozdaný, takže tím to bylo daný – když Kocour dostal patnáct, tak Magor musel dostat osmnáct.

Co to bylo za magořinu s těmi vysokými školami?

Podle mne to bylo tím, že jak se za nás braly různý levicový organisace na Západě, včetně Komunistické strany Itálie, díky Pelikánovi, tak nemohli poslat do vězení dělníky, kteří přijdou z práce a hrají bigbít. Je to spekulace, ale myslím, že to sedí.

Jaký měl proces s undergroundem v roce 1976 dopad na nezávislé kulturní prostředí?

Skvělý. Jestli se do té doby někteří lidi v normalizaci potáceli a nevěděli, co si počít, nebo co sami se sebou, tak teď to bylo jasný – ten proces všechny nakopl a underground se rozjel na plné pecky. Ohromně nám pomohla komunistická propaganda. Když ty sdělovací prostředky praly do mladých lidí, kteří měli podobný názor, že tady je takováhle skupina lidí, kterou je třeba odsoudit, tak to mělo zcela opačný účinek – ti mladí lidé najednou viděli, že v tom nejsou sami a že tady je někdo, kdo vyjadřuje to, co si sami myslí. Když v *Mladém světě* vyšel *Případ Magor* a televize vysílala *Atentát na kulturu*, tak to mělo v té době největší sledovanost. To byla reklama, která měla skvělý dopad.

Našemu kamarádovi Lábusovi-Drápalovi bylo v roce 1977 třináct a jeho táta lampasák se rozhodl, že bude malého Ládíka vychovávat. Posadil si ho vedle sebe na kanape, pustil mu *Atentát na kulturu*, a když to skončilo, tak mu říká, „tak Ládíku, co tomu říkáš?!" A Ládík na to, „to je ono, to chci být!" Tak mu otec jednu vrazil a bylo po výchově.

Najednou bylo lidí, že se nemohli nikam vejít, nešel udělat koncert, kam by se vešli všichni, kteří na něj chtěli jít, a musela se dělat selekce. Rozjely se baráky po venkově, kam se lidi sjížděli a kde se hrálo. Prostě underground se rozjel na plný pecky a objevila se potřeba vytvořit nějakou organizační strukturu a sítě informačních kanálů po celé republice.

Jak se underground dostal k Chartě 77?

Princovi už měli barák v Rychnově, kam na Silvestra 1976 přijeli Havel a Němec a přivezli Chartu – to byl rozjezd Charty pro underground, i když v té první vlně, mezi těmi dvě stě třicet pěti podpisy, moc lidí z undergroundu nebylo, protože Jiří Němec nechtěl, abychom to podepsali my, kteří jsme seděli, aby to komunisti propagandisticky nezneužili, že Chartu podepisují kriminálníci. Takže my jsme to v té první fázi nepodepsali, a když pak po Chartě vyjeli, tak už to bylo jedno. Během roku 1977 Chartu podepsaly stovky lidí z androše.

Potom hned vyšel velký článek v *Průboji*, což byl pověstný plátek severočeského KV KSČ, *Hašišárna na Rychnově*, a jestli někdo v Děčíně do té doby nevěděl o tom, že na Rychnově jsou máničky, tak se to z *Průboje* dozvěděl a příští víkend už tam byl.

Jak se podpisy pod Chartu v undergroundu sbíraly?

To je případ třeba Jirky Chmela, který seděl za to, že dělal u sebe na baráku v Kolozrukách u Mostu hraní a během toho večera tam posbíral pod Chartu dvanáct podpisů. Já je pak odvezl do Jéčka, ale sedět za to šel on.

dokončení na straně VII

„Když po mně šla junta, postavil se na mou stranu“

O Jorgem Bergogliovi za vojenské junty

Od papežské volby uběhlo již více než tři měsíce. V českých novinách se čas od času objevují aktuality o jeho sympatických činech i vlastnostech – František telefonuje osobně trafikantovi, navštěvuje mladé delikventy, jezdí hromadnou dopravou etc. Jisté je, že volba argentinského kardinála Jorgeho Maria Bergoglia papežem byla překvapením – mediální svět nebyl připraven, a tak to musel rychle dohnat. Výsledkem je skoro desítka životopisů, které jejich autoři začali psát zřejmě hned, jak se 13. března vyvalil z komína Sixtinské kaple bílý dým, a měli na to v průměru dva až tři týdny. Hned po volbě vyšly stovky novinových článků napsaných jak přes kopírák: František je skromný a zastává se chudých, ALE... zapletl se prý s vojenskou juntou (1976–1982), konkrétně neochránil (někdo tvrdí, že vyzradil) dva duchovní před tím, že je tajná policie věznila a mučila. Téměř identicky vyznívají nejen články a komentáře, ale i většina dosud publikovaných „životopisů“.

Tak například Mario Escóbar – autor knih o mayském kalendáři, o výbuchu na křižníku Maine, Churchillovi, zednářích v Americe, Marylin Monroe, Stevu Jobsovi, a dalších třiceti titulů na nejrůznější naprosto spolu nesouvisející témata – v knize *Francisco. Primer papa latinoamericano*, píše, aniž by o tom moc přemýšlel (neměl ani kdy), že „provinciál Bergoglio vyzval dva v třídním boji nejaktivnější kněze – Jalicse a Yoria, aby zanechali své misijní činosti ve favele, a když ho neposlechli, nahlásil vojenským úřadům, že nejsou pod ochranou církve.“

Spojovat chudé

Jezuité Orlando Yorio a Francisco Jalics se v žádném třídním boji neangažovali. V té době navíc žily v Argentině desítky katolických duchovních, kteří měli k teologii osvobození a tedy k intelektuální i neintelektuální levici mnohem blíže než Jalics s Yoriem.

Francisco Jalics již dříve napsal, že s Yoriem odešli do chudinského sídliště Rivadavio del Bajo Flores již v roce 1974, tedy dva roky před státním převratem. Jorge Bergoglio jako provinciál jezuitů jejich působení v Rivadaviu nijak nebránil, ale snažil se je varovat. Začaly se objevovat názory, že skutečnost, že žijí a působí v této oblasti, znamená, že jsou v kontaktu s gerilou. Oba jezuité byli začeni 23. května 1976 a byli odvlečeni do nechvalně proslulé Vojenské technické školy (Escuela Mecánica de la Armada), což bylo utajené centrum věznění, mučení a poprav odpůrců režimu i zcela nevinných civilistů. Situaci okolo zatčení popisuje Jalics tak, že v té době s nimi ve favele působil jeden katolický laik, který se rozhodl ještě půl roku před vojenským převratem, za vlády Isabely Martínezové de Perón, že se přidá k montoneros, k partyzánským oddílům tvořeným zčásti komunisty, zčásti radikálními bývalými peronisty. Oba jezuity o tom informoval a pak zmizel v ilegalitě. V březnu 1976 došlo ke státnímu převratu generálů okolo Jorgeho Rafaela Videly. Koncem května pak onoho laika dopadla tajná policie a dva nebo tři dny poté si přišli do favely pro oba jesuity. Podle Jalicse obklíčilo tehdy jejich skromný příbytek asi tři sta vojáků a policistů. Kromě jezuitů zatkli ještě čtyři katechetky a manžely dvou z nich.

Právě zde je nutné připomenout jednu důležitou věc. Videlův režim téměř nikdy nesahal ke spektakulárním zatýkacím akcím „pro výstrahu“. Lidé mizeli na ulici nebo byli zatýkáni v noci v naprostém utajení. Kdyby církevní představitelé, konkrétně jezuité, kolaborovali s režimem, proč s jejich pomocí nevylákala tajná policie Jalicse a Yoria do Buenos Aires, kde by byli uneseni policií ve veškeré tichosti? Takové neobvyklé manévry zorganizovali pučisté zřejmě proto, že se obávali, že by mohli obyvatelé chudinské čtvrti jesuity bránit.

Jeden z vyšetřovatelů pak údajně řekl Yoriovi, že vědí, že oba dva kněží nejsou partyzány, ale že jejich práce spojuje chudé, a to že je subverzivní. Jiný fízl zase zjistil, že se Jalics narodil v Budapešti a podezíral ho, že je sovětským agentem. O pět měsíců později, 24. října 1976, vojáci zanechali oba jezuity omámené narkotiky, ale živé, nedaleko obce Cañuelas za Buenos Aires.

Ortel smrti

Téměř všechny články obsahující obvinění, že současný papež František tehdy zmíněné jezuity neochránil nebo dokonce udal, vycházely v podstatě z jediného zdroje: od argentinského novináře a aktivisty Horacia Verbitského, který tvrdí, že mu to řekl jeden z nich, totiž Orlando Yorio, jenž zemřel v roce 2000. Dále Verbitsky poukazuje na jakýsi dokument vypracovaný jedním z příslušníků vojenské policie, který ale hovoří o něčem úplně jiném a spojitost je jen velmi volná.

Francisco Jalics, druhý z unesených, napsal: „Dříve jsem se klonil k myšlence, že jsme byli obětí nějakého udání. Na konci devadesátých let mně ale po mnoha debatách začalo být zřejmé, že tento předpoklad je mylný.“

Nejpravděpodobnější variantou je, že jezuity zmínil během výslechu (a pravděpodobně i mučení) katolický laik z Rivadavia. Jorge Bergoglio se naopak snažil je ze spárů režimu zachránit. Španělský kněz José Caravias, který dnes žije v Paraguayi a v roce 1976 působil s Yoriem a s Jalicsem v Rivadaviu, řekl nedávno novinářům, že Jorge Mario Bergoglio ho varoval, že ho pučisté chtějí zabít. „Řekl mi, ‚mám zprávy, že Triple A (paramilitární prorežimní komando) vyneslo nad tebou a nad Jalicsem ortel smrti.‘“ Podle Caraviase ale Jalics varování nevyslyšel a na rozdíl od něj se neskryl. Dodává, že po jejich zatčení Jorge Bergoglio pátral, co s nimi je. „Kdyby je nezačal hledat, zabili by je,“ řekl Caravias agentuře AFP.

Když po mně šli...

Jorge Mario Bergoglio prokazatelně intervenoval v několika dalších případech zatčených – a to nejen duchovních. Jako provinciál jezuitů ale neměl příliš mnoho možností. Videlův režim udržoval vztahy jen s některými biskupy, a jezuity neměl v lásce, nejen proto, že někteří z nich ve větší nebo menší míře sympatizovali s teologií osvobození. Jednou Bergoglio přesvědčil kanovníka, který sloužil mše, na které chodila Videlova rodina, aby se „hodil marod“, a mši pak odsloužil za něj. Poté se pokusil promluvit se samotným Videlou, aby pomohl zatčeným synům jedné ženy, ale bez valného úspěchu.

Někdejší uruguayský levicový aktivista Gonzalo Mosca vzpomíná, že i jemu provinciál jesuitů zachránil život. Mosca nejprve uprchl před pravicovou juntou z Uruguaye do Argentiny, kde mu po převratu opět začalo jít o život. Moscův bratr, který byl Bergogliovým žákem v jesuitském semináři, se za něj přimluvil a současný papež ho nejprve ukryl v jednom kláštеře za Buenos Aires a pak ho poměrně složitě propašoval přes Paraguay do Brazílie. „Já jsem tehdy nic neznamenal. (...) On se ale zachoval statečně a v mém případě i efektivně,“ řekl Mosca.

Po násilné smrti arcibiskupa Enriqueho Angelelliho při autonehodě, ve které měla prsty tajná policie, ukrýval Bergoglio v jezuitské koleji několik seminaristů z jeho diecéze. V knižním rozhovoru *El Jesuita* (Jezuita) Bergoglio vzpomíná, že se sešel se svojí známou Esther Belestrinovou de Cariaga, která byla za dob jeho středoškolských studií vedoucí chemické laboratoře, kde pracoval, a kterou junta později zavraždila. Žádala ho, aby intervenoval ve prospěch dvou členů Hnutí komunistické mládeže, synů její známé. Bergoglio se o to pokusil, ale bohužel se mu nepodařilo vypátrat, kde skončili.

Respektovaný nositel Nobelovy ceny míru, výtvarník a pedagog Adolfo Pérez Esquivel řekl BBC naprosto jasně: „Někteří biskupové byli komplici vojenské junty, ale Bergoglio ne.“ Potvrdil to i soudce German Castelli, který spolurozhodoval v procesu proti juntě v roce 2011: „Tvrzení, že Jorge Bergoglio vydal tyto kněze vojákům, je naprosto nesmyslné.“ I Julio Stassera, státní zástupce ve stejném procesu, prohlásil, že „to vše je absolutně smyšlené.“

V roce 1976 Bergoglio poslal dopis bratrovi Francisca Jalicse, v němž psal: „Několikrát jsem se obrátil na vládu, abych dosáhl propuštění Vašeho bratra. Moje iniciativa se dosud nesetkala s úspěchem, neztrácím však naději, že bude brzy propuštěn.“

K Bergogliovu počínání za režimu junty, kdy bylo zavražděno kolem třiceti tisíc lidí, se vyjadřuje i lidskoprávní aktivistka Graciela Fernández Meijideová. „Během vojenské diktatury jsem nasbírala stovky svědeckých výpovědí,“ říká Meijideová. „Při své činnosti v Národní komisi pro pohřešované osoby jsem četla stovky svědectví. Na Bergogliovo jméno v souvislosti s možnou kolaborací jsem nikdy nenarazila.“ Jedna ze svědkyň, Alicia Oliveirová k tomu říká: „Když po mně šla junta, postavil se na mou stranu. O pevnosti Jorgeho postojů jsem naprosto přesvědčená.“

Lety smrti

V souvislosti s papežem Františkem se píše převážně o případu unesených jezuitů Francisca Jalicse a Orlanda Yoria. Junta ale zavraždila kolem stovky kněží, mnichů i jeptišek. Jedním z nejodpornějších zločinů Videlova režimu byla vražda Leonnie Duquetové a ještě jedné francouzské řádové sestry, které vyhodili živé z letadla, a „po šichtě“ si vojáci se smíchem vyprávěli o „létajících jeptiškách“, hrdí na tento „hygienicky čistý“ způsob likvidace lidí.

Zmíněný Horacio Verbitsky obviňoval Jorgeho Bergoglia ještě před papežskou volbou. Skutečnost, že někteří bývalí partyzáni označili Verbitského za dvojitého agenta a jeho odpůrci ho viní ze spoluúčasti na některých údajných i reálných zločinech (přepadení bank, vraždy), jichž se dopouštěli montoneros ještě před vojenským pučem, ponechme stranou. Jisté ale je, že Verbitsky byl blízkým přítelem bývalého argentinského prezidenta Néstora Kirchnera, který považoval kardinála Bergoglia za politického nepřítele, stejně jako ho považovala za protivníka ještě nedávno jeho žena a současná prezidentka Argentiny Cristina Fernándezová de Kirchner. Většinu svých emotivních výpadů proti Bergogliovi pak Verbitsky publikoval v novinách *Página 12*, hlásné troubě „kirchnerismu“ a mocenských skupin soustředěných okolo Néstora a Cristiny Kirchnerových.

Ne otazník, vykřičník

Vláda vojenské junty generála Videly byla i na poměry Latinské Ameriky mimořádně krvavým režimem, špinavou válkou proti všem. Junta nebojovala jen s partyzány, ale i s liberály, odboráři, učiteli, živnostníky, peronisty, antiperonisty, řemeslníky, studenty, Židy, evangelíky a pochopitelně i s katolickou církví. Přestože by se mohlo zdát, že generálové se stavěli proti komunismu, v závěru jejich vlády byla úhlavním nepřítelem režimu argentinských pučistů Velká Británie s Margaret Thatcherovou v čele. Se Sovětským svazem mezitím pilně obchodovali a socialistické země se během války o Falklandy slovně postavily na jejich stranu. Domácími spojenci junty byli lidé ze všech výše uvedených skupin za předpokladu, že byli ochotní se jako její spojenci projevovat – například udávat. Tehdejší provinciál jezuitů Jorge Mario Bergoglio se možná mohl angažovat proti juntě více, než se angažoval, ale je potom otázkou, jestli by vůbec zůstal mezi živými a jak by dopadli ti, kterým pomohl a ti, za které byl zodpovědný. Ze svědectví vyplývá, že zachránil nebo se snažil zachránit celou řadu lidí, i že sám velmi riskoval. Myslím, že bychom za jeho postoji během diktatury měli spíš učinit vykřičník než otazník.

Stanislav Škoda

To by ani osel nevymyslel

O papeži Františkovi a jeho „sporné“ minulosti psal i český týdeník *Respekt*. V článku *Kardinál z neklidné země* nejprve historik Jan Adamec zopakoval fakta o peronismu a juntě, která jsou jinak běžně dostupná na wikipedii, a připomenul, co ví přece každý vzdělaný český historik, a sice že katolická církev vždy podporovala pravicové junty, resp. „ta část vysokého kléru, která svoji nechuť k levičáctví a marxismu nadřazovala ochraně lidských práv a demokracie“.

„Levicový protivník, proti němuž stáli, v jejich očích ohrožoval celý společenský řád, a proto bylo proti němu možné v krajních případech použít i násilných metod včetně mučení,“ mudruje o církvi v Latinské Americe Adamec. Následně cituje prohlášení Jorgeho Videly, „že junta církevní autority a biskupskou konferenci informovala o boji proti levicovým elementům.“ K tomu je dobré uvést jiný Videlův výrok, a sice z března 1976, kdy generál rozhořčeně konstatoval, že (katolická) „církev je stále rozhodnutá veřejně odsoudit jakýkoliv útok na lidskou důstojnost“. Podobně jako je dobré připomenout, že církev byla mnohde v Latinské Americe důležitou (někdy hlavní) součástí opozice proti pravicovým diktaturám viz např. katolická církev vs. R. L. Trujillo v Dominikánské republice nebo chilský Vikariát solidarity.

V rámci vyváženosti historik Adamec uvádí svědectví Josého Caraviase, kterého Bergoglio zachránil před zatčením, ale hned o kousek dál rozvíjí naprosto vyšinutý konstrukt. Píše o unesené Eleně de la Cuadra, které junta odebrala po prorodu dítě a předala ho cizí rodině. Bergoglio se snažil jí pomoci, nicméně Adamec v pasáži s nejapným redakčním mezititulkem „Dítě je v dobrých rukou, zapomeňte“ píše: „Výsledkem Bergogliovy intervence však byl jen dopis oznamující, že Elenino dítě se dostalo do ‚dobrých rukou‘, tedy bylo adoptováno. To byla oblíbená, kvazinacistická praxe junty – dát děti zabitých revolucionářů, levičáků a komunistů do výchovy ‚slušným rodinám‘.“

Touhle nelogickou zkratkou tak Adamec nepřímo obviňuje Bergoglia, který se nejprve snažil pomoct a pak alespoň utěšit příbuzné, ze spoluzodpovědnosti za tuto „kvazinacistickou praxi“, stejně jako opomíjí, že významná část argentinských obětí junty žádnými revolucionáři, levičáky ani komunisty nebyla.

V závěru článku Jan Adamec, netuším proč, odkazuje na výrok kolumbijského kněze Camila Torrese Restrepa, že „kdyby dnes žil Ježíš, byl by členem guerill“. Načež historik připojuje strhující závěr: „S tím by Bergoglio, navenek otevřený, neformální a zaběhnuté rituály bořící kněz, uvnitř spíše odhodlaný konzervativec a disciplinovaný jezuita, určitě nesouhlasil. Pomoc druhým v rámci církevních struktur ano, ale otevřená politizace sociálních problémů v rámci teologie osvobození, to již ne. Právě jeho opatrné postoje a odmítání veřejné angažovanosti z dob jeho argentinské kariéry mohou leccos napovědět o jeho politice v roli papeže, od níž nelze očekávat revoluční změny a dramatickou proměnu směrování církve.“ Madre mía! To by ani osel nevymyslel.

Stanislav Škoda

„Jíti mimo, ne proti“ (I.S.)

Ministr Schwarzenberg daroval za Čechy papeži Františkovi obraz Ivana Sobotky „František“. Státnické dary jsou většinou projevem většinového vkusu, resp. nevkusu. Výjimka by už proto stála za pozornost.

Kvašová malba *František* má několik variant – rozdíl a souvislost mezi nimi pozná jen velice bystrý pozorovatel. Jeden z Františků visí v malé kapličce v Jizerských horách, druhý je už ve Vatikánu a tři další jsou, společně s dalšími obrazy, k vidění na výstavě I.S. v Kutné Hoře.

Podíváme-li se na celý Sobotkův životní i umělecký styl a to, co obrazem *František* vyjádřil, ukáže se podobnost se stylem nového pontifika. Ivan Sobotka žil a maloval v tradici mistrů, kteří „nedělají umění“, nemalují svět kolem, nekopírují věci. Ani několik málo jeho portrétů (*Zorka*), krajin (*Jakubov*) a zátiší (*Kytice*) z padesátých a šedesátých let nemá nic společného s „klasickým“ portrétem, krajinou či zátiším. Přesto jsou jiným, zcela zvláštním, způsobem přesné. V pozdějších „portrétech“ (*Bloy, Reynek, Florian, Tzara, Jacob* a další) nemizí přesnost, ale detaily ustupují celkovému pohledu a výrazu tváře.

Sobotka v padesátých letech maloval a kreslil, podobně jako jeho přátelé Věra Nováková a Pavel Brázda, výrazně názorová díla. Tlaku kolektivismu a ideologii světskosti vzdorovali civilním jazykem i prorockými vizemi. Sobotka s nejsilnějšími odkazy ke Starému zákonu a evangelním zásadám. Zánik přepjatého, ničemného světa (*Ničeho příliš*) se vyjevuje ve světle Apokalypsy, tedy v sobě nese i základní naději (*Proč se bojíte malověrní*). Není sice, kdo by hledal Boha (*Není kdo by hledal Boha*), ale Kristus zůstává věrný. Ďáblové se šklebí (*Svržený Satan*), blázni (*Blázen*) se ksichtí a postavy starozákonní promlouvají jako Samson slepotou a Lotova žena solnou strnulostí. David je tak maličký před hrůzným Goliášem, který nemá jediný lidský rys, je zcela strojem – sochou *geroje*. Davidův prak vypadá jako hračka, jeho pohled je dětský, ale nebe za nimi je tak fantasticky jásavě modré, že vítězství šedé obludy nepřichází v úvahu.

I. S. nevyjadřuje „své názory“, ale ztvárňuje a zaznamenává fáze a nálezy svých duchovních zkušeností, jak k nim postupně přichází. Život je vždycky přednější – dílo pak ukazuje k jeho proměnám, ale hlavně k jeho inspiraci. Podstatou Sobotkova života bylo učednictví u Ježíše Nazaretského ve smyslu velice osobním a původním.

Dnes se tak radikální přístup k učednictví skoro nevidí. Lišil se tím výrazně od obdivovaného Bohuslava Reynka, který spíš než jako učedník přicházel v básních i obrazech ke Kristu, Božímu synu, jako orant, v klanění a uctívání. Oba spojuje úplné ponoření do světa i trvalé vědomí Boží přítomnosti, nestali se ale mnichy. Reynek ovšem dával najevo náboženský distanc k profánnímu světu současníků, nekomentoval ho jinak, než ve vztahu k evangelním obrazům a ve zjevném stesku po dětství a starých časech.

Sobotka se náboženské distance zřekl a přitom se k vnějším projevům bohopocty choval velice kriticky. Z jeho zápisků je jasné, že sám na sobě radikálně zkoušel, zda biblické pravdy nesou. Byl ostražitý, když hrozilo, že by mohly vynášet. Sobotka razil od mládí proti obecně užívanému termínu *artist/umělec*, ruské *chudožnik* s vlastní etymologií a v tom smyslu, že chudoba je nepostradatelná.

Z mnoha zkušeností a zkoušek mu vycházely tváře-netváře čím dál skromnějších tvarů a barev. V nich malíř zachytil to, co se v něm samém odrazilo. Není to technická stavba, spekulativní věž, ale inspirovaný vhled do tajemství života z víry. Nestál o publicitu, maloval zcela svobodně, a živil se proto zásadně něčím jiným.

Inspiroval se především produkcí vydavatelské dílny Josefa Floriana a byl radikálním pokračovatelem portrétu románského stylu. Hledal také ve starém umění Koptů i u Picassa. Tradici renesanční a pozdější malby bezmála zavrhl a nacházel zálibu až v moderně. Podle vlastních slov „dělal v době informelu formel“, stále silněji se svými tématy, způsobem života i formou svých děl vzdaloval trendům pop-kultury i dobovému kulturnímu provozu. Dostal se tím blízko živému umění i literatuře undergroundu, podobně jako v téže době třeba Zbyněk Hejda, Zdeněk Vašíček nebo Svatopluk Karásek.

Papež František svoje učednictví podává velice podobně. Zásadní rys jeho projevu je civilnost a svérázná blízkost světskému světu. Přitom si proti němu skromně trvá na svém. Od noblesní distance svého předchůdce se odlišil výrokem, že „pastýř má páchnout od ovcí“. Neakademicky učí tím, že doporučuje a zasahuje do choreografie zavedených obřadů. Své krajany třeba vybídl, aby nejezdili na jeho inauguraci a ušetřené peníze dali raději na chudé. Nebo když na Zelený čtvrtek umyl ve věznici nohy mladistvým delikventům, nenechal se u toho natáčet štáby televizí. Skvěle odhadl hranici kýče i intimitu nutnou k tomu, aby tenhle symbolický čin nevyduchl a ti, kterým prokazuje svou službu nebyli v pozici pouhých statistů v obvyklém spektáklu.

Poctivé a nepatetické učednictví u Nazaretského se u obou, malíře i římského biskupa osvědčuje jako věrohodné. Snad se časem ukáže i dalším, že to přesně ta podoba evangelia, která teprve dává smysl všem těm tradičním pomůckám náboženského kultu a zahání strašidla ideologie.

David Bartoň, Nusle

Sobotkův obrázek Františka viz IV. strana přílohy

Společnost přechodu

Anglie pohřbila Margaret Thatcherovou, svou bývalou ministerskou předsedkyni. Byl to důstojný a i jinak státnický akt. Stará dobrá Anglie se ukázala ve vznešeně příznivém světle. Téměř paradoxně se však nad událostí v této nejstarší evropské demokracii vznášely myšlenky skeptického Brita Colina Crouche o tom, jak to vypadá s demokracií v Evropě dnes, kdy se společnosti ocitají na historické křižovatce přechodu od sociálního státu – kam?

Pozitivní údaje potvrzují, že koncentrace příjmů v posledních 30 letech dramaticky vzrostla. Tak ve Spojených státech se národní důchod, který získávají nejbohatší, zvýšil z 10 % na 20 %. Ještě k vyššímu nárůstu došlo u super nejbohatších, tj. jedné setiny procenta populace. Jde o 16 000 rodin s průměrným příjmem 24 miliónů dolarů. V této skupině se příjem zvýšil čtyřnásobně z 1 % na 5 %. Podobný růst bohatství bohatých zaznamenává Velká Británie, Kanada, Čína, Indie a dokonce i rovnostářské Švédsko.

Tyto rozdíly se měří tzv. Giniho koeficientem: jestliže ve skupině mají všichni stejný příjem, je rozdíl 0, pokud by někdo vlastnil všechno, byl by koeficient 1. V tabulce příkladů uvedených ve studii anglického časopisu The Economist jsou největší rozdíly podle tohoto koeficientu v Jihoafrické republice (koef. 0,6) na druhém místě je Brazílie (0,5), na třetím Čína (koef. 0,4), teprve na čtvrtém místě jsou Spojené státy (koef. 0,35). V planetárním měřítku se rozdíly mezi státy zmenšují, uvnitř států ale naopak rostou.

Jaké konkrétnější souvislosti má tento vývoj s politickými systémy, jak se vytvořily během 20. století? Britský politolog Colin Crouch, profesor na Warwick Business School ve Velké Británii, ve své knize *Podivné přežívání neoliberalismu* poukazuje především na to, že v posledních dvaceti pěti letech došlo ve světě k významnému rozšíření přinejmenším formálního konání voleb. V roce 1988 to bylo 147 zemí, v roce 1999 již 191 zemí, kde existuje volební systém. Nicméně analýzy praktického fungování politického systému, dokonce i v rozvinutých průmyslových zemích, žádný optimismus nevzbuzují.

Crouch si bere za východisko svých analýz konstatování, že demokracie může vzkvétat jen tehdy, když masa normálních občanů má skutečnou příležitost podílet se na veřejném životě prostřednictvím diskusí v rámci nezávislých organizací. Autor pak uvádí jeden ze základních pohledů na fungování současného politického systému, totiž že formálně se sice konají volby, na jejichž základě musí vlády opouštět své úřady, ale zároveň volební kampaně ovládají profesionálové PR, tedy odborníci na vztahy s veřejností, takže volby se stávají podívanou, v jejímž rámci se diskutuje pouze o problémech, které předem tito experti zvolili.

I když tento názor pokládá autor za přehnaný, připouští, že v postdemokracii – jak současný systém nazývá – přechází stále více moci na hospodářskou lobby, takže to oslabuje šance egalitářských politických projektů na přerozdělování blahobytu a moci stejně jako na omezování mocných zájmových skupin. Zatímco demokratické instituce jsou formálně intaktní, čili formálně fungují, např. parlament, vláda, politické strany apod., vlády se vracejí k politickým postupům typickým pro předdemokratické doby: přibývá vlivu privilegovaných elit. Důsledkem je, že egalitářský projekt je stále více konfrontován s vlastní bezmocí. K podobným závěrům dospívají i jiní autoři jako např. do češtiny přeložený David Rothkopf v práci *Supertřída*.

Demokracie se ovšem obnovuje dvěma způsoby: krizemi a změnami, které vyvolávají nové politické aktivity – kupříkladu při vzniku recese či při inflaci nebo za ohrožení národní identity imigranty, nebo vznikem nových kolektivních identit, které proměňují formu politické participace a rozhodování například při diferenciaci společnosti na zastánce a odpůrce jaderné energie. Podle autora jsme ovšem v situaci, kdy je třeba se připravit na delší období entropie demokracie.

Přestože existuje řada zjištění, z nichž vyplývá, že demokracie jako poltický systém dnes zažívá jeden z historických vrcholů, nic to nemění na poznání, že politika v současnosti je záležitostí elit, které rozhořčená masa diváků – voličů – častuje nadávkami a posměchem, zjistí-li, že se něco nezdařilo. Ještě hůř zjistí-li, že se elity za zády voličů obohacují.

Pojem postdemokracie popisuje situace, kdy se po době demokratického optimismu šíří nuda, frustrace a deziluze. Situace, za nichž reprezentanti mocných zájmových skupin, které hovoří jménem jen malého společenství, jsou daleko aktivnější, než většina občanů jde-li o to využít politický systém pro vlastní cíle; situace, kdy se politické elity naučily řídit masu voličů a manipulovat s ní; a konečně situace, kdy občané se musí přemlouvat, aby vůbec šli k volbám. V postindustriálních společnostech všechno svědčí o tom, že v této situaci se nalézáme a že se vzdalujeme od ideálů demokracie a blížíme se postdemokratickému modelu.

Je jedno, zda naši situaci nazveme „postliberální“ nebo „postmoderní“ či „postindustriální“. V každém případě se současný stav vývoje demokracie dá vyjádřit parabolou, na níž jsou tři body. Uprostřed, na vrcholu paraboly, je „X“, to je kvalita demokracie současnosti. Na počátečním úpatí paraboly je bod 1, kde chybí kvality, které obvykle spojujeme s „X“ jako jsou volební právo, dělba moci apod. V tomto časovém prostoru od 1 do X se demokracie rozvíjela do současné doby. Období mezi bodem X a 3 – což je druhé úpatí paraboly, v němž se nacházíme – lze charakterizovat tak, že se objevuje něco nového, význam X upadá, nové v jistém smyslu X překračuje. To je ono „post-X“, „postindustriální“, „postmoderní“...

Na určité úrovni tohoto vývoje se pohybujeme jakoby „ven z demokracie“. V jistém slova smyslu jsme nechali za sebou „vládu lidu“ a zproblematizovali jsme samu ideu vlády. To se stane zřejmější, uvědomíme-li si, co znamená být občanem: respekt, který požívali politici, se zhroutil, zejména pokud jde o postoj masmédií k politickým elitám. Na druhé straně, protože politici často nevědí, co od nich veřejnost požaduje, uchylují se k používání známých technik politické manipulace, které jim umožňují zjišťovat mínění voličů, aniž ti jsou schopni mít tento proces pod kontrolou. Z toho vyplývají paradoxy dnešní politiky, zejména že stranické programy jsou stále bezbarvější a plošší. O této politice nelze říci, že by byla nedemokratická, protože starost politiků o udržení vztahu k občanům v tom hraje velkou roli. Zároveň ale nelze ani říci, že je tento systém opravdu demokratický, protože velká část voličů se musí spokojit s rolí manipulovaných a pasivních účastníků, kteří se na rozhodování podílejí jen příležitostně. Globalizace ekonomických elit a fragmentace celku veřejnosti přispívají k tomu, že sociální síly, kterým jde o odstranění ekonomické a politické nerovnosti vůči elitám, které známe z předdemokratického období, ztrácejí na vlivu. Sociální stát se redukuje na minimum, jde v něm jen o pomoc chudým a nikoliv o to zajistit všem participaci na rozhodování, role odborů se marginalizuje, starý model státu „nočního hlídače“ nabývá na síle, mj. v souvislosti s bojem proti terorismu, korupci a mafiánským metodám v ekonomice, daňový systém přestává plnit funkci přerozdělování, politici se zastřeně často starají především o zvláštní zájmy důležitých představitelů ekonomiky, chudí ztrácejí za této situace zájem o politické dění a nechodí proto často k volbám.

Za této situace jde v rámci stávajícího ekonomického systému ovšem o to, má-li být zachována sociální a politická stabilita společností, aby se naopak zlepšila redistribuční opatření a vzrostl význam státu. Jde především o posilování sociální mobility omezováním vlivu do sebe uzavřených kapitalistických skupin investováním do mládeže, zejména rozšiřováním přístupu ke vzdělání, a o vytváření bezpečných sociálních sítí pro nejchudší, zejména zabezpečením v nezaměstnanosti a ve stáří. Potud Colin Crouch.

Ve skutečnosti je situace mnohem dramatičtější. Ve světle globálních výzev jako jsou hrozba ropného vrcholu, klimatické změny, či nedostatek potravin jde o hledání nových forem organizace společnosti, které by těmto výzvám dokázaly čelit. Pro Evropu to navíc znamená nutnost překonání národní roztříštěnosti a vytvoření nadnárodních struktur, protože demografické tlaky – další výzva globalizace – se projeví zvýšenými tlaky na kontinent, jak se již nyní zhusta děje. Zda jde v takové situaci o přijatelnější formu legitimity pro nové – in spe – evropské struktury, není snadné odhadnout. Příklad Angely Merkelové, která vyvolává smíšené národní reakce na svá úsporná opatření, ukazuje, že historicky se může situace měnit a do čela Evropy se může dostat jediná společnost, nejsilnější a demokraticky nejstabilnější v čele se silnou osobností (Německo), které se ostatní společnosti v zájmu své stability budou chtě nechtě přizpůsobovat.

Již teď je zřejmé, že ekonomicky stabilnější a silnější severní země hrají v životě Evropy neskonale významnější roli, než státy s oslabenými ekonomikami nebo prostě státy počtem svých obyvatel i silou ekonomiky méně významné. Věřit v optimálnější vývoj se může ukázat velmi brzy jako naivní. Připojit se k tomuto severnímu křídlu by mělo být cílem české zahraniční politiky.

Václav Mezřický

Nebásnické dílo Zbyňka Hejdy

Nakladatelství Triáda vydalo vloni ***Kritiky a glosy*** básníka, překladatele, vzděláním historika **Zbyňka Hejdy** – sebrané texty a rozhovory (nejen) o výtvarném umění, divadle, poesii, historii, historiografii. Jde o třetí svazek díla, zbývající dva – *Básně* a *Prosy a překlady* – se připravují. Jelikož kulturní rubriky tuzemských deníků a týdeníků ignorují podstatnou část literatury, která za něco stojí, média knihu takřka zazdila. Byli jsme pak svědky trapné situace: v anketě LN o „knihu roku“ hned několik respondentů Hejdu vyzdvihlo, zároveň se do té doby nikomu z redaktorů deníků nezdála kniha za natolik podnětná, aby o *Kritikách a glosách* ztratil slovo. Totéž platí pro *MF DNES, Hospodářské noviny, Respekt* atd. atp. Není to nezvyklé, ale ještě pořád to člověku připadá nenormální. I proto tento článek, spíš základně-informativní než recenzní.

Hejdova kritická práce není rozsáhlá – jak píše editor Michael Špirit, čítá cca 70 položek, texty, které autor napsal převážně v letech 1965-1969 a 1987-1998, většinou pro časopisy, k jejichž redakcím – nebo k úzkému okruhu spolupracovníků – patřil či patří: *Tvář, Střední Evropa, Revolver Revue*. Hejdovo *„nečetné, tematicky a žánrově pestré nebásnické dílo je současně noeticky, názorově a stylově neobyčejně sevřené. Zbyněk Hejda nikdy nevystupoval jako kritik ´na plný úvazek´, a protože jeho texty napořád sledují témata jako problém pravdy/lži a rozměru ideologie v umění, faktor paměti, věrnosti či pokrytectví u jedince i ve společnosti, mají jeho práce stejnou naléhavost v jakémkoli žánru – ať už jde o rozsáhlejší studie např. o české historiografii nebo o I. Blatném na jedné straně, či na straně druhé o recenzi učebnice dějepisu pro základní školy, glosu k jedné dvěma větám ze stati jiného autora či o biografickou vzpomínku.“*

Pokud jde o poesii, věnoval se Zbyněk Hejda například R. Weinerovi, J. Demlovi, českému literárnímu baroku, I. Blatnému, surrealistům, J. H. Krchovskému. Psal o Skupině 42 – a z oblasti výtvarného umění též (opakovaně) o V. Karlíkovi, dále o D. Němcovi a J. Severovi. U řady textů se zdá zjevné, jak vznikly: nikoli z ambice soustavně veřejně komentovat tu či onu oblast umění, ale spíš na základě úvah, ústně sdělených a rozvíjených. Člověk si to živě představuje: na počátku je výklad a rozbor provedený v diskusi s přáteli, po němž teprve následuje vybídnutí/prosba: a nemohl byste toto napsat? (Pro přesnost: v 50. letech autor svobodně publikovat nesměl, za normalizace tiskl své texty jen v samizdatu a v exilu, nikdy neprojevil ochotu pohybovat se v režimem vymezených mantinelech). Hejda se často polemicky vymezuje vůči interpretacím druhých, případně vůči trendu, který se mu příčí, a při té příležitosti formuluje vlastní pojetí, podložené ovšem zevrubnou znalostí věci. Myšlenky o Weinerově díle a nenormalitě literárního kontextu 60. let tak vyslovil v textu, který rozporuje názor Antonína Brouska, vynikající portrét Jiřího Němce se zrodil z reakce na poněkud kýčovitou charakteristiku J. N. z pera Ivana Martina Jirouse, dále jsou v knize kritiky či glosy, vycházející z reakcí na názory Jiřího Brabce, Milana Jungmanna a mnoha dalších.

Četba Hejdových textů působí radost: vyznačují se čistým, přesným jazykem (a přesným myšlením), neobyčejným intelektuálním „záběrem“, nikde v nich nenajdeme pseudovědecké zašmodrchanosti, ani ideologické překrucování. Jeho úvahy mají také nadčasovou platnost, a příliš nezáleží na tom, zda vznikly v letech šedesátých nebo osmdesátých, což vypadá jako banální konstatování, ale v Čechách není mnoho srovnatelných autorů. Proto připomenu podrobněji dva texty, které se týkají historiografie a – řekněme – českého „politického kontextu“. Činím tak s lítostí a omluvou, že téma umění nechávám stranou (kupříkladu Hejdovy texty o Ivanu Blatném patří jistě k tomu nejlepšímu, co bylo o básníkovi napsáno), ale ty ukázky mi přijdou důležité.

V eseji „Tabu v české historiografii“ z roku 1969 polemizuje Z. H. s marxistickými historiky a s Františkem Grausem. Píše: *„Postulovat, aby historik převzal celou minulost jako dědictví (hrůzné i vznešené), je trochu vágní požadavek, nezpřesníme-li představu o tom, co považujeme v minulosti za hrůzné a co za vznešené. V dějinách se odehrává svár mezi dobrým a zlým, mezi násilím a myšlenkou, pravdou a lží. Jako národní celek se stáváme dědici obojích těchto sil a všeho myšlení. A tu, když část národa začíná s údivem tušit, že se stala dědicem zlého, násilí a lži, přichází historik a nabádá, že musíme dědit minulost celou, ale i její část hrůznou. Co s tím? Je to aktuální požadavek v takové situaci?“* Zdá se mi *„užitečné postulovat, aby minulost byla chápána jako tradice. Minulost není uzavřená a jednou provždy hotová. Vracíme-li se k ní, tedy tak, že skrze sebe otevíráme její smysl do budoucnosti. Působí-li v naší přítomné dějinné chvíli, působí tím, že tuto přítomnou dějinnou chvíli chápeme v dimensi minulého a budoucího. Přitom směr, smysl této dimense záleží na nás. Smysl dějin není jednou provždy dán, vždycky znovu se tvoří. Naším úkolem je účast na jeho tvorbě a z toho také vyplývá naše odpovědnost za něj. Jen tak můžeme také přijímat dědictví minulosti. Dědictví hrůzné a vznešené nestačí prostě převzít, musíme je převzít s vědomím, že je dědíme jako vinu (to hrůzné) a jako tradici (to dobré). Tradice je tu proto, abychom na ni navazovali, hrůznou minulost přijímáme s lítostí jako vinu. Smysl takového pojetí historie je v tom, že nám může pomoci k tomu, abychom minulá provinění neopakovali.“*

Text je starý přes čtyřicet let, ale přitom se zdá, jako by Hejda reagoval na současnou českou historiografii, která se svým požadavkem na „objektivní“ posuzování komunistické a především normalizační minulosti de facto vrací do oněch starých časů.

Na to navazuje druhá, rovněž velmi případná ukázka. V rozhovoru se Sergejem Machoninem z roku 1988 polemizuje Z. H. obsáhle s generalizujícími názory Otomara Krejči, který v jednom svém eseji pojednával postavení umělce na Západě a v totalitním systému: *„Na začátku Krejčovy stati je barvitě vylíčeno, jak boss manipuluje například s jednotlivými umělci a jak je bossova ideologie, degradující umění, kulturu, umělce a talent na zboží, stejně nemravná jako ideologie, reglementující divadlo, televisi, film, celou kulturu v našich končinách. A konstatuje, že herec, spisovatel, režisér na Západě, který se vzepře, nehodlá se dát zmanipulovat a přijmout pravidla bossovy hry, to nemívá lehké. Viděno našima očima, nedají se tyhle obtíže, které má v kultuře se společností jednotlivec na Západě, s tím, jaké potíže má podobný jednotlivec u nás, srovnávat. To je asymetrické vidění, ve kterém splývá pobyt ve vězení z ´nelehkými podmínkami´ na svobodě.“* Polemiku je pochopitelně třeba přečíst celou, ale podobně jako předchozí ukázka ilustruje, že leccos už tu jednou bylo (a že nové nejsou ani současné nemravné teze, v nichž si různí autoři stěžují, že v dnešních Čechách sice není politická diktatura, zato je tu diktatura ekonomická, likvidující svobodu vpodstatě stejně).

Díky Hejdovi – a podobně díky jeho přátelům a redakčním druhům z *Tváře* A. Stankovičovi nebo B. Doležalovi – má dnes člověk na co navazovat, i díky jejich příkladu může vznášet na kritika požadavek, aby za to, co píše, také osobně ručil. Číst Hejdu je radost, zážitek z intelektuální svobody.

Adam Drda

Hejda, Zbyněk, *Kritiky a glosy*
Triáda, Praha 2012, 381 s.

Obrazy ve skanzenu

Míříme-li z Prahy na severozápad, povede naše cesta jistojistě kolem letiště. Místa, kde se po celý den střetávají a křižují, potkávají a také míjejí v jednom okamžiku stopy z celého širého světa. A nic se neděje. Vzduch je všude stejný a díra do země taky. O kus dále zjizvená krajina plná stop, které zanechalo období, ve kterém člověk chtěl poroučet větru-dešti. Umělé kopce, díry v zemi, částečně už zarostlé houštím rychle se množících a parazitujících plevelných rostlin. Opuštěné fabriky, změť drátů a různých trubek, pokroucených, rozpadajících se rzí, omšelé zbytky, které se nikomu nehodily, které zloději ještě neodnesli do sběrných surovin. Vydávená střeva továren a hutí, které léta svým kouřem mořily zdejší kraj.

Za samotnou hranicí města Kladna je ves Vinařice s věznicí a hornickým skanzenem jménem Mayrau. Vstup do expozice přes socialistickou vrátnici s odpuzujícím vestibulem olemovaným řadou dveří a přizdobeným obrazy **Michala Matzenauera**, který má ve skanzenu výstavu svých starších i novějších prací. Mnohé z nich tak dokonale korespondují s prostředím, ve kterém jsou vystaveny, že autorovi, i přes jeho ujištění, nevěřím, že nebyly vytvořeny již s úmyslem, že jednoho dne budou vystaveny mezi hornickými artefakty, v důlní vrátnici, ve spojovací chodbě mezi štolami, v místnosti s mourovatými zdmi, kde obraz přechází ve stěnu a obráceně. Procházíme místem, kde zima střídá chlad a pracoviště zase šatny s plechovými skřínkami polepenými nahými krasavicemi, které v čase, kdy kolem již opuštěných skřínek procházíme, dožívají třeba někde ve starobinci. Nádherné secesní litinové schodiště, které již nikam nevede, a které je naštěstí schované pod zemí tak dokonale, že ho žádný lotr nedokáže odnést a za mizerný malý peníz někde zpeněžit. Obrazy jakoby zaprášené a pak zase hravé, skotačivé a veselé. Není to modrá stěna z rovnoměrných políček, ale obraz, záhada, modré okouzlení. A pak zase výkřik do tmy, barevný šleh. Jako když černou oblohou světlý výboj proběhne. A pojednou úžasný stroj, artefakt z doby minulé, veliké naleštěné kolo, a jak bělostně lesknoucí se hýždě nějaké buclaté bohyně obraz dívky nevinné. A obří sušárna hornické výstroje! To je věc! Od stropu visící desítky, snad stovky párů bot a havířských ohozů z různých dob. Visí v hustém vzduchu, který ztěžkl dávno již vyčpělými výpary z mnoha pachů a potu lidských těl, nehybné jak oškubaná kuřata na železném háku. Žádné holínky Josepha Beyuse někde v muzeu či galerii na stěně, ale obrazy Matzenauerovy, které v syrovém prostředí zaniklého dolu vytvářejí spolu s již nepotřebnými věcmi novou krásu. Těžko se mi píše, protože mi obrazy splývají s prostředím a obráceně prostředí s obrazy. Ačkoliv je vystaveno skoro sto prací a některé jsou velikých rozměrů, zůstala mi řada z nich utajena, protože jsem je pokládal za krásnou stěnu chodby, za minerály, za vodu, která se chystá kápnout mi na hlavu, za stroj obřích rozměrů, který má tak krásnou řadicí páku, že bych ji nejraději ukradl a schoval třeba pod triko. A nad tím vším se jako vážka či lehký motýl vznáší ve vzduchu Michalův lehký úsměv a slovo, které se třepe v letu jak ledňáček: „Tak vidíš, vole.“

Jan Placák

Obrazy Michala Matzenauera ve skanzenu Mayrau, Vinařice u Kladna
otevřeno denně 9–17 hodin, výstava trvá do 16. 6. 2013

Dílo, o kterém Jiří Grygar napsal:
„Užasl jsem, jak je originální, působivé a odborně na výši.“

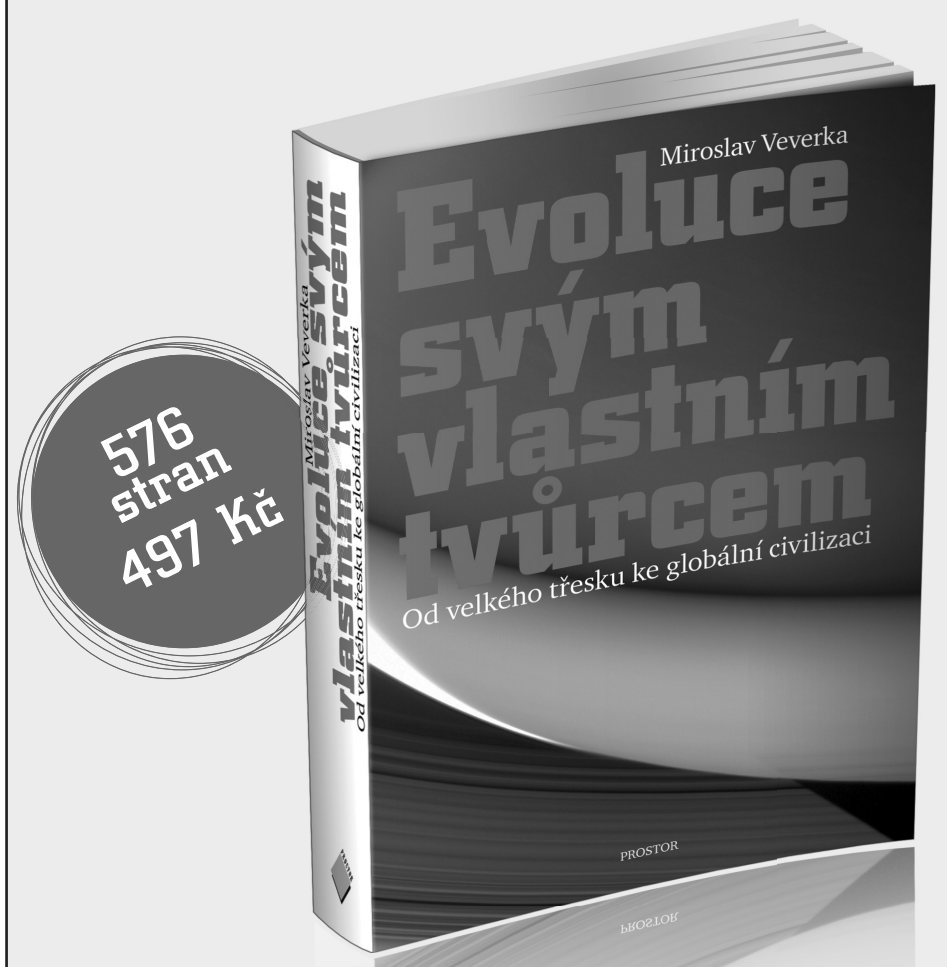

Vydal PROSTOR, nakladatelství, s. r. o. | www.eprostor.com

Syntéza současného přírodovědného i společenského poznání, která nemá obdobu v české ani světové literatuře.

ARGO

Knihy nakladatelství ARGO

Milíčova 13, 130 00 Praha 3, tel.: 222 781 601, fax: 222 780 184, argo@argo.cz, www.argo.cz
distribuce KOSMAS, V Zahradě 887, 252 62 Horoměřice, tel. 226 519 387, e-mail: kosmas@kosmas.cz

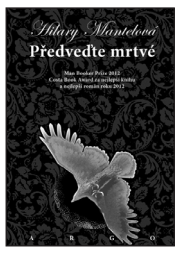

Hilary Mantelová
Předveďte mrtvé
Přeložila Michaela Marková, 398 Kč
V románu Předveďte mrtvé, jenž je pokračováním oceňované knihy Wolf Hall (Man Booker Prize za rok 2009, česky vydalo Argo v roce 2010) Hilary Mantelová zkoumá jednu z nejtajemnějších a nejděsivějších epizod anglických dějin: zkázu Anny Boleynové. Její nový román je odvážným obrazem tudorovské Anglie, který vrhá nové světlo i na moderní svět. Je to práce vynikající autorky na vrcholu sil, což dokazují i významná ocenění, kterých se románu dostalo: roku 2012 získala Hilary Mantelová jako vůbec první žena podruhé Man Bookerovu cenu a současně i cenu Costa Book Award za nejlepší román i nejlepší knihu roku 2012.

Alexis Jenni
Francouzské umění válečné
Přeložila Danuše Navrátilová, 398 Kč
Román, v roce 2011 vyznamenaný prestižní Goncourtovou cenou, má dvě dějové linie – historická rekonstrukce a současný příběh se prolínají v dvojportrétu naprosto rozdílných hrdinů: vypravěče, bezvýchodně se potulujícího lyonskými ulicemi a bary, a vysloužilého vojáka, jehož jako mladíka vtáhla do svého soukolí druhá světová válka, načež procházel dalšími boji (Alžír, Indočína), které upadající koloniální mocnost Francie vedla. Tyto dva hrdiny spojí (a každého v určité části života zachrání) jedna sdílená vášeň – láska ke kreslení.
autor hostem na Světě knihy 2013!

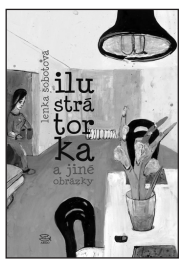

Lenka Sobotová
Ilustrátorka a jiné obrázky
268 Kč
Hrdinové a hrdinky povídek Lenky Sobotové si nikdy nemohou být jisti, jestli patří k vítězům nebo poraženým. Jsou až nemístně lidští a život je, zdá se, vždycky dostihne. Nenápadný autorský humor, místy sarkastický, tu osobitě kontrastuje s hlubokým pochopením pro lidská trápení. Autorka si nepotrpí na předstírání, píše napřímo, a jakkoli jsou její příběhy promyšlené a významově mnohoznačné, není chladná literární konstruktérka, ale především vnímavá pozorovatelka vybavená přesným okem a srdcem.

Umberto Eco
Vytváření nepřítele
Přeložil kol. překladatelů, 348 Kč
Soubor šestnácti nedávno vzniklých esejistických textů známého spisovatele a badatele nese název prvního z nich, věnovaného mimořádně aktuálnímu tématu: potřebě určité společnosti mít svého nepřítele a utvořit si jeho obraz. Svazek se vyznačuje tematickou rozmanitostí, sahající od literárních lásek mládí přes otázky poetiky či etiky výzkumu v oblasti medicíny až po představení autorova vlastního zralého díla. Vedle Ecovy příslovečné erudice řadu textů spojují autorovy oblíbené motivy, z nichž on sám výslovně uvádí absolutno, ošklivost a oheň.

www.facebook.com/nakladatelstvi.portal
www.portal.cz

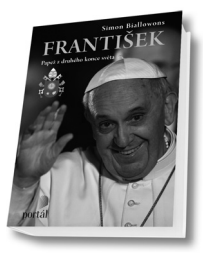

Simon Biallowons
František
Papež z druhého konce světa
Papež František si od svého prvního vystoupení získal srdce lidí. Tato kniha usiluje o první portrét buenosairesského arcibiskupa, apoštola chudých a přítele lidí na okraji. Shrnuje také odkaz Františkova předchůdce, papeže Benedikta XVI., a zamýšlí se nad přítomností i budoucností katolické církve a výzvami, které před novým papežem stojí.
176 s. (168 s. + 8 s. příloha), 235 Kč

Benedikt XVI.
Můj duchovní testament
Ústředním motivem knihy je téma víry. Nad textem testamentu si uvědomujeme, nakolik je každý člověk v křesťanském životě vlastně na začátku a jak moc má zapotřebí stále znovu se učit tomu, na co pozapomněl, nebo znovu vdechnout život tomu, co bylo zhaženo nebo vyhaslo, či dokonce znovu získat to, co bylo opuštěno nebo odloženo.

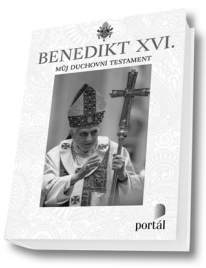

brož., 112 s., 199 Kč

Jan Jandourek
Daniel Herman – Srdcem proti ostnatému drátu
Kniha obsahuje autobiografické prvky i obecnější úvahy dvou bývalých duchovních, dnes obecně uznávaných osobností kulturního a společenského života. Ambicí knihy je živě popsat reálie a atmosféru toho, co se ve společnosti a církvi dělo v posledních třech desetiletích, a to s nadhledem, a přitom s dosud nepublikovanými skutečnostmi.
brož., 168 s. + 8 s. příloh, 309 Kč

Žádejte v knihkupectvích nebo objednávejte:
Portál, s. r. o., tel.: 283 028 203, e-mail: obchod@portal.cz

KNIHKUPECTVÍ PORTÁL:
Jindřišská 30, Praha 1
Klapkova 2, Praha 8

portál

ANTIKVARIÁT ZTICHLÁ KLIKA

NÁKUP MĚSÍCE

Postylla Swaté Paměti Mistra Jana Husy Mučedlnij=ka Božijho / na Ewangelia/ kteráž se čtau přes celý Rok we Dni Nedělnij/ giž po druhé wytisstěná/ y s Registrum/ kteréhožto prwé nebylo/ znowu lépe zprawená/ y bedlivě=gij dělaná/ neb Corygowaná. K této Postylle přidané gsau Epistoly Nedělnij též s Wýklady na celý Rok/ Mistra Jakobella Kněza a Kazatele Zákona Pá=ně/ Wěrného a milého Thowarysse téhož Mistra Jana Husy/ kteréž gsau gesstie nebyly Tisknuté/ ale giž nynij teprw na swielo (sic!) gsau wydané. Také přidán gest y Žiwot téhož Mistra Jana Husy/ a k tomu některé Epistoly/ kteréž gest z Konstan=cý gsa v Wězenij k Czechům psal. Létha Páně M.D.Lxiiii.

(Praha. Jiří Melantrich /?/), 1564, XVIII – CXIII-CCXXIII-CCIIII listů, 2º,
na A2a: Předmluwa Impresorowa ……w Normberce 25. Dne Czerwence. Létha 1563.
Na listu A6b: Ziwot Mistra Jana Husy (od Petra z Mladoňovic)
Na listu Nnn5a: Sedm Episstol od Mistra Jana Husy w Žalři složených
a k Czechuom poslaných/…..
Na listu AA1a Episstoly Neděl nij/ též s Wýklady přes celý Rok/ Mistra Jakobella/
(Jakoubka ze Stříbra)……

Český text gotikou, latinský antikvou, signatury, stránkové kustody, římská foliace listů při horním vnějším okraji (na rubu), titulní list dvoubarevně tištěný (červeně a černě), titulní listy druhého a třetího dílu v jednoduchém černém rámečku s dřevořezovými renesančními kartušemi, v horním Bůh s Desaterem, Adamem a Evou a jejich vyhnáním z Ráje a Ukřižováním, po obou stranách vnitřního pole s názvem dřevořezové kartuše se čtyřmi Evangelisty, v poli spodním u kříže se Spasitelem klečící a modlící se saský kurfiřt Johann Friedrich a Martin Luther, u paty kříže monogram CK. Na fol. A6 dřevořez upálení Mistra Jana Husa (154 x 140 mm) signovaný MS, v textu 71 dřevořezů s novozákonním obsahem, některé z nich signovány C.E., jiné H.F. a S.L. (56 úplně a 8 částečně dobově kolorovaných, koloraci pravděpodobně prováděli dva různí autoři, část dřevořezů kolorována s velikým citem, smyslem pro detail, barevnost), páskové viněty, marginálie, ukazující ručičky, místy ztrácející se sazba, na mnoha místech chybná paginace, konturové iniciály propletené rostlinnými úponky a lístečky zalomené do výše 6 až 12 řádků, iniciály v jednoduchých rámečcích na rostlinném pozadí ve výši 4 řádků.
Dobové bukové desky potažené vepřovicí zdobenou slepotiskem, na přední i zadní desce dvojité zrcadlo rostlinného a ornamentálního dekoru, na přední desce portréty světců a křesťanských panovníků, ve hřbetu čtyři vazy, původní mosazné úchyty, zbytky kožených přezek, vazba odřená a ohmataná, na několika místech sedřená kůže, při horním okraji hřbetu kůže natržená a roztřepená, u str. XIII utržený spodní okraj, str. XCVII natržená, str. XCVIII utržený spodní okraj, str. CLXXIII natržená. Kompletní exemplář.
Knihopis 3262; Zíbrt II. 14100
Postila M. Jana Husa přináší 57 nedělních kázání vzniklých většinou v letech 1403 až 1405, poslední z nich v roce 1413. Jedná se o literární útvar určený k tichému čtení. Třetí díl je Postila Mistra Jakoubka ze Stříbra (zemřel 1429), dochovala se pouze v opisech a v tomto vydání je poprvé vydána tiskem. Vznikla asi ve 20. letech 15. Století a přináší celoroční kázání na epištoly od 1. Neděle adventní po 24. Neděli trojiční. Celý sborník je doplněn jednak několika listy Husovými, které posílal od podzimu 1414 z Kostnice do Čech a jednak jeho životopisem z pera Petra z Mladoňovic, dílem, které se pro české utrakvisty stalo jakýmsi protějškem k biblickému vypravování o Kristově smrti. Prvé vydání Postily vyšlo roku 1563 v Norimberku, ovšem bez Jakoubkovy Postily. Knihopis uvádí jako místo tisku druhého vydání Prahu, není však vyloučeno, že byla tištěna též v Norimberku.

Betlémská 10 – 14, Praha 1 – Staré Město
Otevřeno: po-pá: 10:00 - 18:00 hodin

antikvariat@ztichlaklika.cz, www.ztichlaklika.cz, tel. 222 222 079, fax: 222 220 560

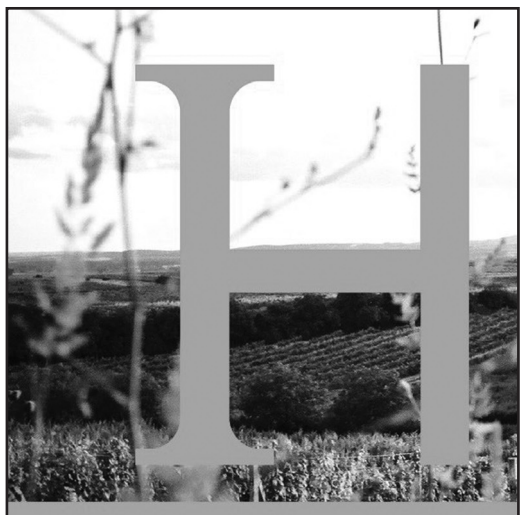

HRDINA&dcera

Rodinné vinařství
v La Casa Blů

Sudové víno
0,25 l – 56 Kč, 0,5 l – 108 Kč
Lahvové víno
Veltlínské zelené – 248,-
Rulandské šedé – 288,-

www.hrdinaadcera.cz
www.lacasablu.cz

LITERÁRNÍ A VÝTVARNÁ PŘÍLOHA

1 / XXII

Čičikovova satanistická říše

Rozhovor Babylonu s Vladimirem Bukovským

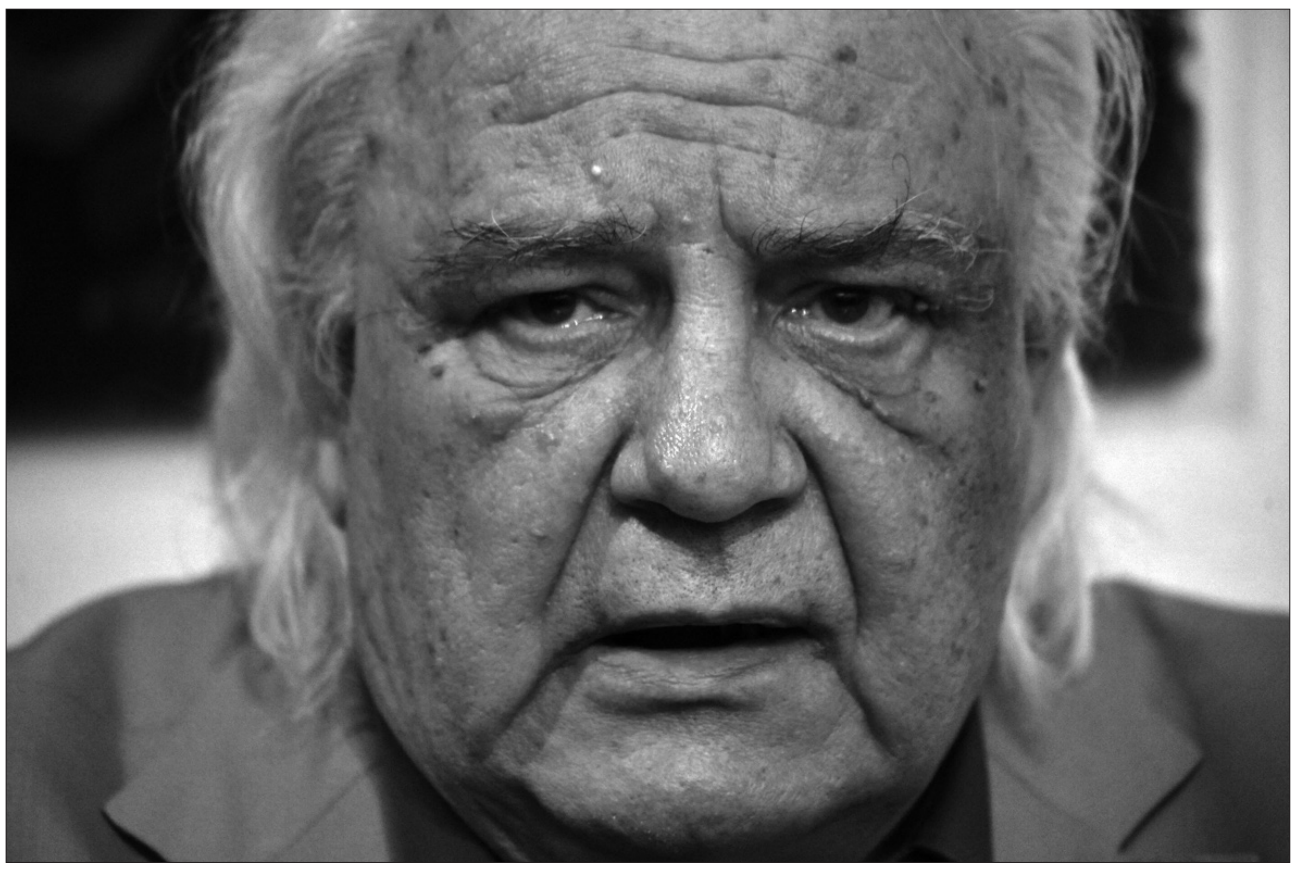

Vladimir Bukovský, Praha 2013

Která událost, okamžik byly rozhodující proto, že jste se začal zajímat o politiku a o disidentské hnutí?

Pro mou generaci byl bodem obratu rok 1956. Nejdříve přišla Chruščovova řeč o Stalinových zločinech, která nás dosti překvapila, a pak maďarská revoluce a způsob, jak ji potlačili – rozdrtili ji úplně stejně, jako by to udělal Stalin. Najednou nám došlo, že Stalinova éra neskončila, že je tu pořád. Uvědomit si to bylo něco, co skutečně probudilo celou generaci.

V roce 1956 byla vaše rodina už zpátky v Moskvě?

Ano, ale narodil jsem se na Urale, kvůli válce. Když Němci stáli před Moskvou, byly z města evakuovány celé rodiny. Stalin se totiž obával, že kdyby Němci vzali do zajetí rodiny důstojníků, tak by pak špatně bojovali. Takže to byl tento plán, k evakuaci jsme byli donuceni.

Otec byl důstojník?

Otec byl novinář, ale Stalin udělal z novinářů důstojníky a poslal je na frontu. Všichni působili jako váleční zpravodajové. Z otce udělali podplukovníka, byl to ale obyčejný civilista, v armádě nikdy nesloužil. Dělal dopisovatele pro *Rudou hvězdu*, to byly takové noviny.

Co pro váš vztah k režimu bylo důležitější – Chruščovova řeč, nebo události v Maďarsku?

Jednoznačně maďarské povstání. Už nám pomalu docházelo, že Stalin byl zločinec, protože v roce 1955 proběhla velká amnestie. Chruščov propustil statisíce politických vězňů a oni pochopitelně mluvili, podrobně popisovali, co se dělo. Takže už jsme věděli, že byly bezdůvodně uvězněny miliony lidí, z nichž mnozí byli popraveni. O tom všem už jsme věděli, takže Chruščovův projev nás v tomto smyslu až tolik nešokoval. Šokovalo nás ale to, jak brutálně potlačili maďarské povstání, úplně ve Stalinově stylu. Cítili jsme, že jsme za to zodpovědní i my. Sice mi bylo teprve čtrnáct let, ale děti v mém věku tehdy bojovaly v ulicích Budapešti a my cítili povinnost se s nimi solidarizovat.

Vrátili se z Gulagu nějací vaši příbuzní, dotkly se represe i vaší rodiny?

Rodiny přímo ne, ale řady sousedů. Žili jsme tenkrát v Moskvě dost otevřeně – celý náš dvůr, celý blok domů udržoval dost důvěrné vztahy. V něm se našla celá řada navrátilců, kteří celkem otevřeně mluvili o tom, co to vlastně bylo.

Jak jste se dozvěděli o maďarském povstání?

Zpočátku si to lidé říkali mezi sebou, později jsme měli zprávy i z rádia. Vysílalo Rádio Svoboda, BBC Russian Service, Hlas Ameriky. Pak už se to šířilo rychle.

Jak jste vnímal sovětský systém jako školák před rokem 1956?

Sovětský systém jsem neměl rád nikdy, možná je to genetická záležitost, nevím, prostě jsem jej neměl rád. Už jako dítě, když nám promítali sovětské filmy, kde vystupoval nějaký klaďas, třeba Čapajev, tak já nikdy nebyl na jeho straně, ale na straně těch druhých – připadali mi lepší, cítil jsem, že k nim mám blíž. Nevím proč, prostě to tak bylo.

Jak to bylo s vězni, kteří se vraceli z táborů gulagu? Ovlivnili vás nějak?

Bylo mi tehdy teprve čtrnáct let a se mnou se nebavili, na to jsem byl moc malý. Až po pár letech, to ano, to jsem se s několika z nich spřátelil.

Jak se návrat tak ohromné masy lidí ze sovětských lágrů projevil ve společnosti, jak ji změnil?

Lidi to přinutilo pohlédnout skutečnosti do tváře. Hlouběji jsem to nezkoumal, ale jsem toho názoru, že moji rodiče a celá jejich generace se vědomě obelhávali. Vědomě se od toho odřízli a prostě nevnímali, že se popravují milióny lidí, protože s něčím takovým se nedalo žít. Museli to v sobě úplně potlačit, vůbec si nepřipouštět, že se něco takového děje. Ale nepomohlo to. Protože když se tihle lidé vrátili, už nešlo říkat, že se to nestalo – ti lidé tu najednou byli. Bylo to zjevení, byl to šok. Společnost už nemohla dál popírat, že se to stalo. A to bylo důležité.

Co pro vás znamenala smrt Stalina?

Bylo mi deset let a byl to největší šok mého života, protože on přeci neměl jen tak umřít. Tvrdili nám, že je bůh a když bůh najednou umře, dojde vám, že tu něco nehraje, že je to celé nějak na levačku, že buď bůh nebyl, nebo prostě neumřel. Pamatuji se, že to byl opravdu velký šok. Na pohřeb jsme nešli, protože jako dětem ulice nám bylo jasné, že by nás tam ušlapali. Jako chytré děti jsme to vzali po střechách, přes půdy… Seděl jsem na střeše Národního hotelu a viděl celé to panorama. Zástupy lidí, co po sobě šlapou, co se drtí v ulicích, aby mohli vidět mrtvého boha. Došlo mi, že je to celé špatně – lidé po sobě šlapou, aby mohli vidět mrtvého boha, což je nesmysl. Tehdy jsem si uvědomil, že většina se může mýlit. A oni byli většina. Menšina jsem byl já, tam na střeše.

Považovali jste Stalina za součást systému? Nebo to byl dobrotivý car a za všechno zlo mohli jen špatní rádci?

Z nějakého důvodu nás nikdy nenapadlo, že by mohl o něčem takovém nevědět. Bůh je všemocný, vševědoucí. Takže nám bylo jasné, že o tom nemůže nevědět, protože on bůh přeci je. V tomhle ohledu se nemohl na nic vymlouvat. Prostě tak nebo tak. Pak nám také říkali, že je to zlý bůh. To už znělo lépe, už to trochu zapadalo do toho, co jsme znali a co jsme si dokázali představit. Zlý bůh – to by šlo. Nakonec se ale ukázalo, že to nebyl ani zlý bůh. Což bylo obrovské zklamání, cítili jsme se dost podvedeni. Celá starší generace nám lhala, když nám tvrdili, že to bůh je.

Co to pro vás znamenalo?

Způsobilo to mezigenerační rozkol. Postavilo to otce proti synům. Starší generaci jsme pak už vůbec nevěřili.

Jednali s vámi rodiče otevřeně? Mluvili o tom, co se děje?

Ne. Rodiče se mnou o politice nikdy nemluvili. Strašně se báli. Neřekli ani slovo. Když umřel Stalin, měli jsme všichni vstát a držet minutu ticha. Mám dojem, že to bylo v poledne. Rozezněly se sirény na všech továrnách, lokomotivy stály a pískaly. My taky měli stát, tak jsme prostě stáli.

Doma?

Doma. Otec neřekl ani slovo, takže jsme vlastně nevěděli, co se děje. Moje sestra, která je o tři roky starší, pak chtěla jít Stalinovi na pohřeb. Matku hned popadla hysterie, že prý nikam nepůjde, že ji tam zabijí a tak podobně. Sestra se s ní hádala, křičela, že tam jít musí, načež jí otec řekl, že nikam nepůjde, že ji zamkne doma. V tu chvíli mi došlo, že to není až takový prosťáček, že tomu všemu vlastně vůbec nevěří. Že si to jen nechává pro sebe.

Jak to bylo ve škole?

Škola byla zavřená, protože probíhala tryzna. Starší učitelé plakali. My jsme ale měli radost, protože jsme nemuseli do školy.

Jak dlouho to trvalo?

Několik dní. Kolik přesně, to už si nepamatuji, ale několik dní jsme nechodili do školy. Potulovali jsme se po ulici, protože tam se děly skutečně zajímavé věci. Ve vzduchu bylo cítit, že autorita padla. A žádná už asi nikdy nebude. Lidé si otevřeně říkali: „Za koho bychom teď měli umírat? Snad ne za Malenkova…" Můj dojem z toho všeho byl, že autorita je zkrátka mrtvá.

Smrt Stalina a rok 1956 byly důležitým mezníkem. Kdy jste se ale rozhodl vy osobně otevřeně vystoupit proti systému?

K tomu došlo o něco později. Rok 1956 byl bodem obratu. Moc jsme si přáli podpořit naše maďarské vrstevníky. Říkali jsme si, že když bojují oni, měli bychom bojovat i my. Začali jsme vytvářet takové podzemní skupinky a připravovali se na to, že proti nim budeme bojovat. Žádné zbraně jsme samozřejmě neměli, jen jsme cítili, že prostě musíme nějak podpořit ty v Budapešti. Byli jsme skutečně připraveni riskovat životy v boji s režimem. Proto bod obratu. Na skutečný odpor proti režimu došlo až později. Určitá duševní mez byla ale překročena právě tehdy.

Jak to bylo ve škole?

Ve škole jsme vydávali časopis, to mi bylo šestnáct. Žádná politika za tím nebyla, psali jsme prostě jen tak pro radost. Úřady však zareagovaly naprosto neadekvátně, byli jsme obviněni z ideologické diverze. Donutili nás předstoupit před spolužáky, aby nás veřejně odsoudili. Nikdo to ale neudělal. „Souhlasíme s každým slovem, tak proč bychom je měli odsuzovat?" Prostě to odmítli – to už byla úplně jiná doba. Zkrátka to byla celkem velká vzpoura a vedení z toho bylo opravdu nešťastné. Spolu s naším ředitelem jsem byl předvolán na stranickou schůzi. Proč to udělali, mi dodnes není jasné. Nikdy jsem nebyl v komsomolu, nikdy jsem nebyl členem komunistické strany. Tak proč na schůzi strany? Vždyť jsem k nim nepatřil!

Stejně jsme tam ale šli, a to bylo něco. Ředitel naší školy nebyl zlý člověk, prostě ředitel. Byl tak mimo, tak nešťastný, že jsem se bál, že dostane infarkt. Bylo mi ho opravdu líto. Jeli jsme tam jako dva školáci. V metru jsme seděli vedle sebe, společenský i generační odstup byl najednou pryč. Snažil jsem se ho uklidnit. Říkal jsem mu, že jsme netušili, že to takhle dopadne, a ať se nebojí, že se z toho nějak dostaneme. Neřekl ani slovo. Celou dobu mlčel.

Tak jsme předstoupili před tu stranickou komisi. Bylo to v takovém velkém baráku, na starém náměstí, znáte to… Jeho si pozvali jako prvního. Vešel dovnitř a byl tam asi půl hodiny. Vrátil se celý rudý a zpocený. Říkal jsem si, proboha, co tam s ním asi dělali. Pak zavolali dovnitř mě. Viděl jsem, jak tam sedí asi patnáct postarších lidí, u stolů vyrovnaných do tvaru T. Předseda pěkně v čele, všichni ostatní po stranách. Prohlédl jsem si je a zjistil jsem, že jsou to prostě jen staří lidé. Nevím, jestli jsem čekal nějaké zrůdy, ale seděli tam zkrátka jen velmi nudní, staří lidé. A jak mě to šokovalo, začal jsem se najednou smát. To se jim vůbec nelíbilo a začali mě vyslýchat. Chtěli vědět, proč dělám takové věci, když bych měl budovat komunismus. Pak ten jejich předseda prohlásil, že jsem politicky nevyspělý. „Politicky nevyspělý." Když tuhle frázi několikrát zopakoval, rozzlobil jsem se a opáčil mu: „Já že jsem politicky nevyspělý? A co vy! Včera jste oslavovali soudruha Stalina, dnes říkáte, že je to zločinec. Tak kdo je tu politicky nezralý?!"

Takže zavřel hubu. Byl jsem vyloučen ze školy a ředitele taky propustili, vyhodili ho.

Byl jste členem pionýra?

Do jedenácti let jsem byl v pionýru, protože tenkrát se do pionýra nevstupovalo – prostě vás nechali nastoupit a pionýry z vás udělali.

Byl někdo, kdo se nemohl stát pionýrem?

Ano. Třeba žáky, kteří měli opravdu špatné známky, nebrali. Já měl ale známky celkem dobré. A v tu chvíli nám navíc ani nedošlo, že je to nějaká politická organizace, bylo nám osm let. V jedenácti letech jsem pak odmítl splnit jisté příkazy. To je velmi rozzlobilo a z pionýra mě vyhodili.

Co to bylo za příkazy?

Měli jsme veřejně kárat žáky, kteří neměli dobré výsledky. Po chvíli mi došlo, že to není jen tak nějaká formalita, že je to pro ty žáky moc nepříjemné a nechtěl jsem se toho zúčastnit. Proč by mě měli dospělí lidé používat jako nástroj na trápení druhých dětí? Odmítl jsem to dělat. Prohlásili, že mě vyhodí. Tak jsem řekl, ať to klidně udělají, že mi to nevadí. Tak mě vyhodili, bylo mi jedenáct let. Od té doby jsem do žádné politické organizace nevstoupil, to bylo naposled. Když jsem měl vstoupit do komsomolu, ptal jsem se jich, jestli mi mohou zaručit, že můžu vystoupit, když se mi tam nebude líbit. Rozčilovali se a hulákali, že z komsomolu se neodchází. Řekl jsem, že je to jako nějaká past, dovnitř můžete, ale ven už ne, a že do něčeho takového nikdy nevstoupím. A nevstoupil jsem.

Jak jste se spojil s podobně smýšlejícími lidmi?

Vytvořily se ty odbojové skupiny, ale stále jsme nevěděli, co máme dělat a jak to máme dělat. Pak nás s přáteli napadlo, že bychom mohli začít s čtením poesie někde v Moskvě na náměstí. Proč? Byl to právě způsob, jak najít podobně smýšlející lidi. Dnes to není problém, máte internet, vytvoříte stránku a přihlásit se k vám může kdokoliv. My nic takového neměli a jak hledat podobně smýšlející lidi, když nikdo nemohl mluvit otevřeně? Takže jsme přišli s tímhle čtením poesie. Na jednu stranu to bylo naprosto legální – čtením poesie jsme se žádného zločinu nedopouštěli, na druhou stranu tam ale přišli jen lidé určitého smýšlení. Tahle jsme se tedy dokázali spojit.

Jak reagovala moc?

Zakázat nám to nemohli, to, co jsme četli, se jim ale vůbec nelíbilo. Šlo většinou o básně spisovatelů, kteří byli popraveni nebo uvězněni. Nedá se říci, že by to byla přímo zakázaná poesie, nic takového neexistovalo, ale rozhodně nešlo o autory v té době vydávané. Takže se nás snažili za každou cenu zastavit. Posílali na nás členy komsomolu, s nimiž jsme se museli rvát. Došlo k otevřené konfrontaci. I tak to ale vydrželo skoro rok, prostě nás nemohli zastavit. Pak začalo masové zatýkání. Předtím vás mohli zavřít tak na den, na dva, zmlátili vás ve vazbě nebo na policejní stanici, ale před soud se to nedostalo. V roce 1961 už ale pět našich přátel postavili před soud a poslali je do vězení. Ostatní sebrali a vyhodili je ze škol. Tím to celé skončilo. Já utekl z Moskvy. Proč bych na ně měl čekat?, říkal jsem si. Měl jsem kamarády geology, tak jsem zamířil na Sibiř. Předpokládal jsem, že tam mě hledat nebudou. Strávil jsem na cestách půl roku.

V jakém roce to bylo?

V roce 1962, bylo mi devatenáct let.

Jak vaše sibiřská anabáze skončila?

Dopadlo to tak, že po půl roce, kdy jsem cestoval po Sibiři, jsem si uvědomil, že takhle se potloukat celý život by bylo směšné a rozhodl jsem se, že se vrátím do Moskvy.

Počítal jste s tím, že budete zatčen?

Počítal. Nesebrali mě hned. Napřed mě sledovali. Chtěli zjistit, na koho jsem napojený. Já o nich ale věděl, měl jsem dobrý výcvik, takže mě nedokázali sledovat pořád. Byla to taková hra na kočku a na myš. Až mě konečně zatkli. Oficiálně mě obvinili z toho, že jsem přechovával zakázanou knihu. To jim stačilo k tomu, aby mě mohli sebrat. Zřejmě doufali, že se jim podaří mě zlomit, že ze mě udělají informátora. Nešlo to totiž rovnou k soudu. Když jsem pak odmítl odpovídat na otázky, byli nesví. Aby mě vláčeli k soudu kvůli jedné zakázané knize, to bylo za Chruščova už trochu moc – jedna kniha nestačila. Tak přemýšleli, co dělat. Ani já jsem netušil, co se mnou zamýšlejí. Byl jsem v Lubjance. Tři dny mě drželi na samotce. Potom si mě zavolal generál, velitel moskevského KGB, který se mě snažil naverbovat už úplně otevřeně. Ukázal mi zatykač a řekl, že když jim všechno povím, tak jej roztrhá a nechá mě jít. Když odmítnu, podepíše to a já půjdu do vězení – tak je to prý jednoduché.

Rozzlobilo mě to. Říkal jsem si, co je zač, aby mi něco takového nabízel. Odpověděl jsem mu dost sprostě, že jebu jeho mať, a tak dále. Nic na to neřekl, prostě to podepsal a bylo to. Poslali mě na vyšetření do Institutu Serbského. Konečně přišli, jak na to. Psychiatrii měli pod palcem. Byl jsem prohlášen za šílence a poslán na zvláštní psychiatrické oddělení, které bylo součástí vězeňské nemocnice v tehdejším Leningradě. Tam jsem byl přibližně rok a půl.

Jak to bylo s praxí zavírat disidenty do blázinců poté, co Chruščov padl?

Když byl Chruščov odstraněn, skoro všichni jsme byli propuštěni. Změnili na chvíli politiku a psychiatrii pár let nepoužívali. Potom s tím zase začali. Ale tenkrát jsme byli propuštěni.

V čem se blázinec lišil od tábora?

To byl velký rozdíl, speciální blázince byly mnohem horší. Nemohli jste protestovat, nemohli jste se bránit – byli jste duševně nemocní. Když jste třeba drželi hladovku, vydávali to za další důkaz vaší duševní nemoci. „Léčili" vás neuroleptiky a zase jste si nemohli stěžovat, protože jste byli „duševně nemocní". Když vás zbili, tak samozřejmě kvůli tomu, že jste se chovali špatně. Jim se nic stát nemohlo, ani kdyby vás zabili, protože my jsme byli „lékařsky" předem ocejchovaní jako ti agresivní a nebezpeční. Tak to psávali. Člověk tam byl tedy naprosto bezbranný. A k tomu ještě ta „léčba" léky. Tehdy naštěstí neměli ještě moc velký výběr. Měli jen pár léků, po kterých vám sice bylo zle, ale jinak neměly žádný další následek. Pak ale vyvinuli preparáty s opravdu ošklivými vedlejšími účinky. Ty dostávala Gorbaněvská, haloperidol apod. Já ho nedostával, tehdy ho ještě neměli. Ale ona už ano.

Jak se lišil tábor, ve kterém jste byl vy, od tábora, kde mohl sedět dejme tomu Solženicyn?

To bylo hodně jiné. Za Stalina probíhal v lágrech konflikt mezi politickými vězni a kriminálníky. To za nás už nebylo. S kriminálníky jsme měli výborné vztahy, přímo vynikající. Po mnoha letech jsem o tom mluvil se Solženicynem, někdy v roce 1977. Ten tomu nemohl uvěřit. Musel jsem mu vysvětlit, jak je kriminálníci vnímali tenkrát – jako důstojníky, funkcionáře strany apod., tedy

pokračování na straně II

dokončení z první strany

jako legitimní cíle. My byli ale nepřátelé státu, což je něco úplně jiného. Nás respektovali, chovali se k nám slušně. Oni byli typické oběti, které je potřeba okrást a kdovíco ještě. Nad námi drželi kriminálníci ochrannou ruku. Pomáhali nám, jak se dalo.

Jak tábory popisuje Solženicyn a jak Šalamov?

Žili v různých dobách na různých místech. Šalamov popisuje ty nejhorší možné podmínky, o jakých jsem kdy četl. Říká věci, které jsem nezažil. Tvrdí, že v těchto místech nejsou žádní přátelé. Já ale našel nejlepší přátele ve věznicích a v táborech. Zdá se, že když systém vystupňuje vězeňské podmínky až na hranu samotného přežití a vězni běžně umírají hlady, lidská psychika se rozloží a lidé se začnou chovat jako zvířata. To já ale nezažil. Ano, měli jsme hlad, ale nebyl to hlad, který by vás zabil. Je to dost nepříjemný pocit, ale to je asi tak všechno. Dá se to přežít. Oni byli ale úplně zadupáni do země, ztratili všechnu lidskost. Za takových podmínek pochopitelně žádné přátele mít nemůžete.

Z četby Šalamova jsem si odnesl to, že za jistých podmínek lidé přestanou být lidmi. Je důležité to vědět, ale na vlastní kůži jsem to nezažil. Solženicyn žil už v trochu jiné době. Ano, bylo to hrozné, bylo to těžké, ale už to nebylo jako za Šalamova.

Dají se srovnat nacistické a sovětské pracovní tábory?

Lidé, kteří zažili tohle a nacistické koncentráky, tvrdili, že na Kolymě to bylo horší. Je jasné, že záleží na tom, o jakém táboře mluvíme. V některých to bylo lehčí, v jiných těžší. Celkově to prý ale bylo horší. Šalamovova Kolyma roku 1938, to byl zřejmě ten nejhorší rok vůbec.

Stýkal jste se v šedesátých letech se Solženicynem?

Ne, osobně ne. Poprvé jsem ho potkal až v Americe v roce 1977. Byl jsem u něj ve Vermontu tři dny.

Jak jste ho viděl?

Představoval velmi důležitý hlas. Podařilo se mu přesvědčit Západ, že Gulag skutečně existoval. Všechny pokusy předtím selhaly, ačkoli před Solženicynem o tom mluvila celá řada lidí, předkládali fakta, vyprávěli příběhy a na Západě jim nevěřili. Třeba případ Kravčenko, ve Francii. Prostě mu nevěřili. Obviňovali ho ze lží. Šel s tím až k soudu, ale většina mu stejně nikdy neuvěřila. Solženicynovi se to podařilo prolomit. Západ najednou uvěřil, že se to všechno skutečně stalo.

Jak jste vnímal mírové hnutí na Západě?

Bylo jasné, že bylo iniciováno Sovětským svazem a bylo jím i placeno. Našel jsem v archivu politbyra nespočet dokumentů, které dokládají financování řady poboček mírového hnutí po celém světě ze strany SSSR.

Byl jste jedním z organizátorů protirežimní demonstrace v roce 1967. Mezi zatčenými byl tehdy Vadim Delone, který se o rok později zúčastnil i demonstrace na protest proti okupaci Československa. Jak jste se potkali, jaké jste měli vztahy, jaký byl?

Poznali jsme se někdy v letech 1965, 1966... než se stalo to všechno. Byl to mladý básník, takový trochu romantický. Byl mladší než já, asi o pět let. Milý člověk. Tak trochu se ale zhroutil při výslechu v souvislosti s mým případem a napořád toho pak litoval. Říkal jsem mu, ať se tím netrápí, že se to stává a že mi to až tak moc neublížilo. Byl ještě mladý, snadno ovlivnitelný, ještě neuměl vzdorovat tlaku. Prostě podepsal nějaké výpovědi. To je ale jen taková hloupost. Běžná věc. Snažil jsem se ho uklidnit. On to ale nepřijal. Byla tím uražena jeho hrdost. Proto šel na tu demonstraci na Rudém náměstí, cítil povinnost, musel očistit svoje jméno. Bral to jako takový morální závazek. Tak tam šel a dostal další trest. Zemřel bohužel velmi brzo, v Paříži. Na život v cizině si vůbec nedokázal zvyknout. Nelíbilo se mu tam. Nemohl se najít. Nevěděl, co má dělat. Snažili jsme se mu najít nějakou práci, aby si připadal trochu užitečný, ale nezabralo to. Zařídil jsem mu i smlouvu na knihu, která pak v Paříži vyšla. Všichni jsme cítili, že mu něco dlužíme. Bohužel ale velmi brzo zemřel.

Když jsme v osmdesátých letech organizovali demonstrace v Československu, část disentu nás obviňovala z toho, že radikálními akcemi se nic nedosáhne a přitom to naruší postavení disentu a jeho snahu o dialog s režimem. Probíhala podobná debata i v Sovětském svazu?

Asi to bylo trochu jiné, ale dá se říci, že ano, dělo se to i u nás. V Československu se lidé často odvolávali na Pražské jaro, na politiky, kteří za ním stáli a na to, že podobnými akcemi oslabujete jejich postavení. V Rusku jsme ale žádné Pražské jaro neměli. Argumentovalo se proto trochu jinak. Radikální akce vyprovokují moc k ještě radikálnějšímu postupu, který pak ještě přitvrdí, a nakonec to poškodí i umírněné lidi. Prostě ty staré známé kecy. Intelektuálové vždycky vymyslí nějaký důvod, proč by se nemělo nic dělat. Když necháte intelektuály mluvit dost dlouho, vždycky se navzájem přesvědčí, že by se nemělo dělat nic, že by to pak bylo ještě horší. Alespoň v Rusku to tak je. My to ale ignorovali.

Jak jste vnímal Pražské jaro? Věděli jste v táborech o invazi?

Ano, byl jsem tehdy v táboře. Nám byli lidé jako Dubček celkem sympatičtí, přestože nebyli stejného přesvědčení jako my. Pokoušeli se změnit systém, chtěli, aby to bylo volnější, lidštější. Byli nám sympatičtí, ale rozhodně jsme si nemysleli, že jsou to lidé, s nimiž bychom se chtěli dávat dohromady. Byli to komunisté. To, čeho dosáhli, nám ale sympatické bylo – svoboda tisku a tak podobně. A když pak došlo k invazi, i nás to těžce zasáhlo. O to Brežněvovu režimu šlo, nechtěli prostě jen potlačit hnutí v Praze. Bylo to namířeno i proti nám. Abychom se vzdali veškerých nadějí, že by snad v Sovětském svazu mohlo dojít k podobnému vývoji. Byl to velmi dobře propočítaný tah proti nám. Proto šli naši přátelé na Rudé náměstí, aby jim na to odpověděli.

Jak jste se dozvěděl o demonstraci na Rudém náměstí?

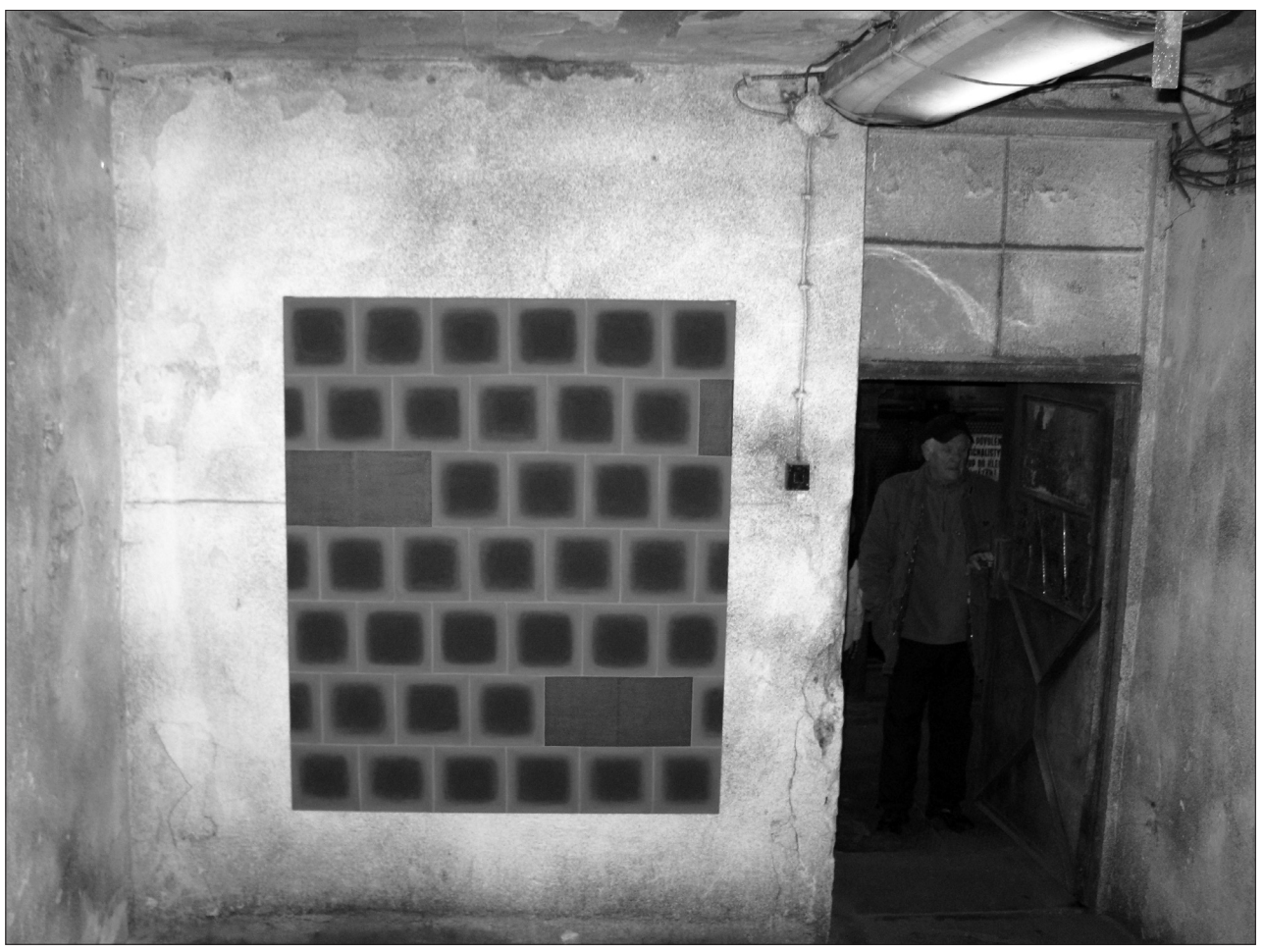

Z rádia. Kriminálníci mi udělali vynikající rádio. Mohl jsem chytit všechno kromě Moskvy. Nevím, jak to dokázali, ale mohl jsem poslouchat izraelská rádia, švédská rádia, německá rádia, všechno. Dokonce i Vatikán. Cokoliv, ale Moskvu ne. Rádio se dalo rozložit na několik dílů a ty jsem pak schovával odděleně. Z jednotlivých dílů by nikdo nepoznal, co to je. Schovávali jsme to ve škole, ve třídě fyziky, kde měli na polici vystavené různé transformátory, zesilovače a tak podobně. Když jsem chtěl poslouchat, složil jsem to jen dohromady.

Nikdy to nenašli?

Ne.

To byl pracovní tábor?

Ano.

Co jste tam dělal?

Vyráběly se tam nástroje, vrtačky a tak podobně, prostě nástroje. Ze železa. Frézy. Takové věci. Patřilo to k velké továrně, tuším, že ve Sverdlovsku. Tohle byla jedna z poboček.

V dolech jste nepracovali?

Ne, tehdy už politické vězně nikam ven z tábora neposílali, báli se, že by někdo utekl. Takže ani nekáceli stromy a tak, to dělali kriminálníci. Političtí ne. V táboře, kde jsem byl předtím, se vyráběl nábytek. V táboře jste měli průmyslovou zónu a vedle ní zónu obytnou, a když jste šli na práci, byli jste pořád v táboře. Pro ostrahu to tak bylo snazší.

Měl jste někdy návštěvu?

No skoro ani ne. V táboře, kde jsem byl tři roky, jsem měl návštěvu jednou. Ze zákona jste měl na návštěvy nárok, ale mohli vám je zakázat. To byl obvyklý trest. Nebo vám za trest zakázali nakupovat v místním obchodě. Stejně jste ale mohli nakoupit jen za pět rublů měsíčně. Pořád to ale znamenalo, že můžete nakupovat. A protože trestali všechny a pořád, neměl jsem vlastně žádné návštěvy a nemohl jsem nakupovat.

Byli tam nějací křesťané?

Ano, Katakombální církev. Říkali si EPC, *Easternaja pravoslavnaja cerkev*, skutečná pravoslavná církev... Byli neustále v karceru.

Za co je postihovali?

To bylo velmi jednoduché, měli odpovědět na otázku: „Souhlasíte s tím, že sovětská moc pochází od Boha?“ Ti, kteří řekli, že ano, postihováni nebyli. Ti, kteří řekli, že pochází od ďábla, byli pronásledováni. Tvrdili, že sovětský stát je rozhodně dílem ďáblovým, odmítali se dotknout úředních dokumentů, odmítali cokoliv podepsat i se jen dotknout sovětských novin... A odmítali taky pracovat, pro satanský stát pracovat jednoduše nemohli, takže byli neustále v karceru. Nenechali je chodit po táboře, byli izolovaní.

Jaké byly vztahy mezi křesťany a kriminálníky?

Kriminálníci tyhle věřící lidi respektovali a posílali jim na izolaci jídlo, dávali jim svoje jídlo, což jinak dělali jen pro sebe, mezi zloději. V tomhle případě ale udělali výjimku, protože si vážili toho, že jsou to zásadoví lidé a cítili potřebu jim pomoci. Dělali sbírku po celém táboře a tajně jim ho nosili.

Máte z táborů nějaké legrační historky?

Legračních historek mám spoustu. Tam byla pořád legrace. Nic jiného si člověk vlastně nepamatujete. Paměť je velmi zvláštní zařízení, ukládá totiž jen ty zábavné historky. Neukládá bolest. Nepamatuji si, jaké to bylo, když jsem měl hlad. A že jsme měli hlad. Hladem nás trestali. A nepamatuji se ani na zimu, i když na samotkách ve vladimirské věznici byla zima opravdu hrozná, celá venkovní zeď byla pokrytá ledem a my neměli žádné teplé oblečení. Prostě jsme to museli nějak přežít. Na vteřinu jste usnuli, pak jste se probudili zimou, trochu jste se zahřáli, pak zase usnuli... Bylo to takové mučení. Já už si to ale nepamatuji. Vybavují se mi jen ty zábavné historky. Znáte to sám. Taková je lidská paměť.

K sovětské invazi do Československa mám ale příběh, který není až tak moc legrační. V táboře jsem pracoval přes noc. Kriminálníci mi našli práci, byli moc ochotní, takzvanou *blatnoju rabotu*. Pracoval jsem jenom pár hodin, v noci, pak jsem mohl zpátky do tábora. Takže se takhle vracím z noční práce a ve vitríně vidím čerstvé noviny, kde čtu, že Sověti konečně obsadili Československo, s mezinárodní pomocí. Předtím se totiž všichni pořád jen dohadovali: udělají to, neudělají, udělají, neudělají... Až to konečně udělali.

Mně bylo hned jasné, že to pro mě neznamená nic dobrého, protože teď za mnou budou chodit všichni práskači v táboře a ptát se, co si o tom myslím a ať řeknu cokoliv, nahlásí na KGB to, co chce KGB slyšet. Obviní mě z toho, že jsem v táboře šířil antisovětskou propagandu, znáte to, a dají mi dalších sedm let. A to bude fakt blbé, protože to se dostanu do tábora recidivistů.

Cestou do baráku jsem přemýšlel a přemýšlel, snažil jsem se vymyslet, co mám dělat, jak bych tomu mohl zabránit. Něco přeci udělat musím. Až mi to konečně došlo. V našem baráku žil šéf kriminálníků, pachan. Měl jsem s ním dobré vztahy, dobře jsme vycházeli. Tak jsem šel za ním a povídám: „Chceš vědět, kdo všechno v táboře udává?“

„No to si piš, že chci.“

„Vyhodíme všechny z tohohle baráku, sedneme si spolu tamhle dozadu do rohu a budeme pít čaj. A přísahám ti, že přijde každý udavač v táboře a zeptá se mě na to samé – co si myslím o Československu.“

No a přišlo devatenáct lidí, devatenáct, jeden po druhém... Já jim pochopitelně nic neřekl, měl jsem na to svědka. Švédek je pak odtamtud okamžitě vyrazil, hulákal na ně, ať vypadnou. A s ním se nikdo nepřel, protože to byl nejvyšší gangster v táboře. Takže se ukázalo, že v táboře bylo devatenáct informátorů a tenhle *vor v zakoně* mi za to byl moc vděčný.

Můžete ten tábor trochu popsat? Kolik lidí tam bylo?

V tomhle mohlo být tak dva a půl tisíce lidí.

To byla Poťma?

Ne, to byl kriminálnický tábor. Byl jsem tam za tu demonstraci.

Kde to bylo?

Ve Voroněžské oblasti.

Kriminálníci vás respektovali?

Ano. Pomáhali mi. Jako v tomhle případě.

Co pro vás bylo v táborech nejhorší?

Tábory byly dobré, tam jsem se neměl tak špatně. Nejhorší z toho, co jsem viděl, byla věznice ve Vladimiru, která měla v té době nejtvrdší režim v Sovětském svazu. A pak samozřejmě psychiatrické nemocnice. Psychiatrické nemocnice byly ještě mnohem horší. Protože ve vězení se můžete bránit, můžete držet hladovku, můžete psát stížnosti, prostě se pořád ještě můžete bránit. V psychiatrických ústavech jste úplně bezbranní.

Funguje ještě Institut Serbského?

Ano, ještě pořád existuje, už ale nedělají politické případy. Ale ještě v roce 2007 měli několik politických případů. Byl jsem o nich informován a oživili jsme tehdy naší kampaň ze sedmdesátých let. Šlo to přes stejná spojení, přes psychiatrické organizace v Británii a ve Spojených státech, které okamžitě protestovaly, úřady v Moskvě dostaly strach a propustily je. Bylo to pět nebo šest případů. Už s tím přestali.

V roce 1992 jsem přišel do Institutu Serbského s televizí. V Rusku byl takový televizní pořad, asi pořád ještě je, jmenuje se „Přísně tajné“. Taková investigativní novinařina. Tenkrát dostali povolení tam natáčet. Já byl zrovna v Moskvě na zasedání ústavní rady, takže mě pozvali. Šli jsme tam společně.

Novým ředitelem institutu byla Dimitrova, mladá žena. Přišla za námi do vrátnice a řekla mi: „Četla jsem vaše knihy a bohužel si myslím, že to, co jste o nás – o psychiatrech – napsal, je pravda.“ Tohle řekla a oni to natáčeli. Asi po deseti letech ale všechno popřela. Tvrdila, že to bylo zmanipulované. Za Putina se pak úplně zbláznila.

Byl za to všechno někdo pohnán k odpovědnosti?

Ne, ne, ne. Dokonce je ani nevyhodili. Já nejsem krvežíznivý. Nechci, aby je zavírali do vězení, ale alespoň jim mohli sebrat diplomy. Vždyť co jsou to za doktory?! Oni ještě dělají profesory, jsou z nich akademici. Měli jim všechno sebrat. Nikoho za to nepostavili před soud, nikoho nepotrestali.

Poslouchal jste v šedesátých letech rockovou hudbu? Oslovovali vás třeba hippies?

Rockovou hudbu jsem moc rád neměl, líbil se mi jazz. A český jazz byl dobrý, ten dělali v Československu dobře. Pak jsem četl knihu od Škvoreckého, jak byl v Československu pronásledován jako jazzman.

Musel jste na vojnu?

Ne. Byl jsem osvobozen od vojenské povinnosti i v případě jaderné války.

Jak to měli ostatní disidenti s vojnou? Existovala v SSSR obdoba československé modré knížky?

Ano. Za poměrně vysoký úplatek se dalo získat potvrzení o neschopnosti vojenské služby. Já jsem byl považován za natolik nespolehlivého, že mi toto potvrzení vydali sami.

Mohl byste porovnat éru Chruščova a Brežněva?

No pochopitelně, že se to lišilo. Byla to jiná doba. Za Chruščova byla situace celkem neklidná. V letech 1961 a 1962 došlo k velkým povstáním v Novočerkasku, v Rostově a v Krasnodaru. Po celé zemi docházelo k povstáním. I poblíž Moskvy, v Alexandrově a v Murumu. To byla slavná povstání roku 1962, kdy zničili místní vedení strany a policejní stanici. Takže země byla skutečně neklidná. Lidé se chtěli zbavit komunismu. Po příchodu Brežněva se to uklidnilo, lidé začali být apatičtí. Došlo jim, že se komunismu nezbaví, že v něm budou žít celý život. A začali pít. A to strašně. Nic podobného jsem nikdy neviděl. Obrovská epidemie alkoholismu. Taková byla lidová reakce na Brežněva.

Znáte Lipatova?

Ne. Ale Benedikt Jerofejev psal o tomhle vzmachu alkoholismu v Rusku. A to je naprostý realismus. Popsal to opravdu přesně.

Co si myslíte o Gorbačovovi?

Gorbačov byl komunista, který chtěl zachránit systém. Západ ho vůbec nepochopil. I moji dobrou přítelkyni Margaret Thatcher úplně oklamal. Věřila tomu, že je to hodný člověk. Sedm let jsem se s ní dohadoval, že je to prostě jen komunista, který se snaží zachránit systém. Žádný hodný člověk. Nedokázala to pochopit. Měla ho opravdu ráda. Byl to lhář. Hochštapler. Typický hochštapler. V každém národě se najde takový typ. A to byl Gorbačov. Úplný Čičikov.

Takový československý Čičikov byl i Dubček.

Ano, ale ti se dostali do konfliktu s Moskvou, což bylo celkem užitečné. My jsme si o Dubčekovi nedělali žádné iluze. Ale věděli jsme, že je užitečný, protože oponuje Moskvě. Byli jsme zvědaví, co s tím Moskva udělá, takže jsme s ním sympatizovali. Dobře jsme ale věděli, že Dubček je komunista.

Jak vidíte situaci v dnešním Rusku?

Jako zásadní problém postsovětského Ruska vidím to, že se neuspořádal soudní proces se sovětskými elitami po způsobu Norimberského tribunálu, kde by se před zraky veřejnosti odhalila podstata a zločiny komunismu. V letech 1990 až 1992 jsem jezdil do Moskvy za lidmi kolem Jelcina a snažil jsem se je přesvědčit o tom, že potřebujeme proces s představiteli komunistického systému, že když to neuděláme, tak se vrátí, že se lidem musí ukázat, že celý ten systém byl zločinný. Souhlasil s tím i tehdejší šéf KGB Vadim Bakatin. Jediný, kdo nesouhlasil, byl Jelcin. Bál se, že to naruší stabilitu. A tím to haslo. Jelcin měl tehdy absolutní moc. Když jste ho nedokázali přesvědčit, nestalo se nic.

V roce 1993 jsem ze země nakonec odešel a rozhodl jsem se, že už se nevrátím, protože jsem věděl, že oni se dostanou zase k moci a bude to nechutné. Na to jsem nebyl zvědavý. A to se také přesně stalo. Postupně jsme byli svědky toho, jak se staří kágébáci stali byznysmeny, korupčníky či „demokraty“, opět upevnili svoji moc a přešli do ofenzivy. V roce 2000 přišli s Putinem. Předtím vyzkoušeli několik lidí z KGB, Primakova, Stěpašina, ti se ale nehodili, až kápli na jednoho z nich, na Putina. Putin se k tomu dostal čirou náhodou, nebyl to nikdo důležitý, byl to malý člověk z KGB. Teď z něho dělají velkého špiona, úplného Jamese Bonda. Ve skutečnosti to byl nevýznamný informátor, který donášel na soudruhy z NDR. Pak se dostal k moci a okamžitě obsadil mocenské pozice bývalými kolegy. Takže 80 procent všech mocenských pozic v Rusku drží buď bývalí, nebo současní příslušníci KGB. Soustředili do svých rukou ekonomiku, peníze, moc. Ovládají teď úplně všechno. Takže je to dost smutný příběh. Jsme tam, kde jsme byli.

Jak jste vnímal případ Pussy Riot?

Ukazuje to, jak je současná moc hloupá. Z ničeho dokázali udělat obrovský mezinárodní skandál. Nikdo nechápe, proč se rozhodli postavit je před soud. V tomto případě není žádná poškozená strana, nikoho takového nenajdete. Koho poškodily? Boha? Bůh si nestěžoval. V Kremlu to udělali opravdu hloupě. Na Západě to vzbudilo mohutnou odezvu. Na úrovni popových hvězd a vůbec. Ježíši! O takové reakci nemohly Pussy Riot ani snít.

Zajímal jste se o osud L. Corvalána, kterého Moskva za vás v roce 1976 vyměnila se Západem?

O jeho osud jsem se příliš nezajímal. Jen když jsem se probíral v roce 1992 v dokumentech KGB, narazil jsem na jeho složku. V ní se píše, že se mu v Moskvě, kde se usadil po naší výměně, nelíbí. Požádal politbyro o plastickou operaci s tím, aby mohl být vyslán zpět do Chile jako partyzán. To se skutečně stalo. Corvalán se ovšem po čase vrátil zpět do Moskvy a požádal o novou plastickou operaci, která by jeho tvář uvedla do původního stavu. Stěžoval si pak, že se doktorům nepodařilo zrekonstruovat jeho charakteristický orlí nos.

Praha, 6.3.2013

Petr Placák, Adam Hradilek

setkání a rozhovor s Vladimirem Bukovským byly uskutečněny ve spolupráci s ÚSTR

Lelek, kozodoj vychcanům, připravil, uvařil, usmažil, upekl

Dvě výstavy Federica Díaze

Malich. Prostý a neokázalý název výstavy, která však, bohužel, svým pojetím a svými cíli prostá vůbec není, a k neokázalosti má tak daleko, jako třeba Moskva či Peking k právnímu řádu. Je více než smutné, že dílo autora Malichova významu je zneužité, spíše využité, a to jednak pro obchodní cíle jedné komerční galerie, a pak jako pouhý doplněk záměru architekta výstavy Federica Díaze, který výstavu pojal jako svoji. Jeho, Díazově, instalaci je vše podřízeno, a Malichovo dílo je jen jakýmsi jejím doplňkem.

V mezipatře si můžeme poslechnout Malichova slova z puštěného dokumentu. Mluví o tom, jak ho formovala krajina jeho dětství, kopce v okolí, jak důležitý byl horizont a cesty šplhající do vrchů, let ptáků a především dravců, ale také chůze havranů po sněhu a vítr a noční obloha s nebesy plnými hvězd. O trhlině, o koukání do sebe, o škvíře a o světle i tmě, o vnitřním světle na pozadí tmy, o problému světla a barvy. O stromech a jejich větvích, které se pohupují při mírném vánku a divoce dmou ve vichru, o vůni jabloní a pohledu shora a nahoru.

O mezipatro výš, na balkoně jízdárny, je vystaveno několik desítek pastelů, část z nich šikmo ze stěny v obalech z průhledné hmoty, jako někde v obchodě. A pak vstup do kulaté kaple, ještě že je tam při ruce ne zrovna pohodlné sedátko, do něhož může zkoprnělý příchozí klesnout. Řečeno slovy autorovými: „A tak se kruh pomalu uzavírá. Cítím, že jsem jednoznačně určen, že to všechno kolem je úplně zoufalé.“ Ano, zoufalé je, jak autoři výstavy krásnými a barvami hýřícími pastely vytapetovali prostor vytvořený k tomu účelu nesmyslně a jistě za mnoho peněz. Pohled z galerie do výstavní prostory vše vysvětluje. Efektní podívaná. Ze tmy se postupně vynořuje cesta lemovaná po straně jak výstražnými zastaveními, obřími černými panely, a na které jsou, jak podivní poutníci, jeden vedle druhého, Malichovy prostorové objekty z drátů. Cesta zakončená obří bílo-šedou zdí, na níž je veliké bílé kolo z trubek, nasvícené a šikovně osvětlené, oltář milosti a cíl putování, případně nazvaný *Místo pro natékání ducha I*. Práce je datována rokem 2012 a bylo by zajímavé zjistit, jak velký, či spíše malý je na ní podíl Malichův.

Za stěnou se však skrývá ještě další překvapení, kulatá sakristie se skutečným vyvrcholením *Lidsko-kosmickou souloží* z let 1984 – 1989. Soulož lidského a kosmického v hybridním, dokonale aseptickém prostředí, sterilním a odlidštěném. Pro vstup ke koitu opět autoři výstavy vybrali vhodný citát z Malichových deníků: „Všichni jako by hledali záchranu jenom v banalitě. Příroda je podivuhodná. Všichni tu zem pohnojíme.“

A zpátky zvolna do tmy. Ještě na světle několik závěsných průhledných panelů, na kterých jsou práce z obou stran instalovány tak, že jedna práce prosvítá do jiné, na druhé straně panelu. Vzniká tak sice něco nového, autorem jistě nechtěného, na druhou stranu původní dílo pozbývá svého smyslu. Křehké a s přírodou úzce spojené výtvory z drátů, zbavené denního světla a namačkané na sebe v sousedství prací udělaných nově podle Malichových plánů, v těsné blízkosti prací z materiálů robustnějších, ztrácejí na své křehkosti a stávají se pouhou dekorací pro „veledílo“ Díazovo. Ne náhodou jsem zaslechl, jak jeden z lektorů při odborném výkladu, zřejmě pro nějakou uměleckou školu, pravil, že výstavy jsou vlastně dvě. Jedna naprosto dokonalá, instalační, a pak ještě druhá, Malichova.

V Paláci veletržním současně probíhá výstava jiného velkého tvůrce. Zcela nesmyslně nazvaná ***Hugo Demartini ... a měl rád ženy***, pro většinu mužů věc samozřejmá, pro autory výstavy však zřejmě těžko pochopitelná. Autorem instalace je bohužel opět Federico Díaz, autor zřejmě provázaný s Galerií Sklenář, která se na celém „projektu“ (tak se dnes říká výstavám) podílí.

Na výstavu se podařilo z mnoha soukromých sbírek zapůjčit díla, která se často nevystavují, a která sama o sobě přesvědčivě ukazují tvůrčí a mnohdy zcela novátorské Demartiniho výboje. Od ještě informelních sádrových reliéfů přes kresby na papíře, ve kterých je

už zřejmý geometrický řád, přísně geometrické objekty z druhé poloviny let šedesátých, kde stavebním činitelem se stává koule či její část. Koule jako součást sádrového reliéfu či chromová na podložce, později umístěná třeba na hranolu a uzavřená v průhledné schránce z plexiskla. Dále díla vzniklá náhodou, již jako tvůrčí princip začal Demartini ve svém díle uplatňovat od sklonku 60. let, což nemělo do té doby obdobu, a konče sérií modelů a cyklem *Místo*. Práce z tohoto cyklu, necitlivě položené v úvodu výstavy, v prostoru, který na ochozu tvoří jakýsi předstupeň do vlastní expozice pojaté jako cesta, dlouhá, černá, do dáli ubíhající, která se postupně úží až na šíři rafinovaně nasvíceného a z dáli dobře viditelného sádrového reliéfu. Cíl výstavy, koruna snažení instalátora.

V dlouhém a úzkém prostoru, kde stěny, podlaha, strop i výstavní fundus jsou barvy černé, některé práce zcela zanikají ponořeny do tmy (barvené koule v krabicích z plexiskla), jiné, vyložené a namačkané na sebe na pultech trčících ze zdí (autor sám svá díla představoval položená na zemi), jsou vystaveny jako nějaké suvenýry na jarmarku, jiné samostatné práce jsou složené dohromady v jedno dílo, aniž by sochař měl možnost proti takovéto svévoli protestovat. Hlavním autorem výstavy totiž není Hugo Demartini, ale pan Federico Díaz, autor architektonického řešení výstavy, jemuž Demartiniho díla posloužila jen jako prostředek k uskutečnění vlastního záměru.

Čas autorských výstav končí a věk projekcí a realizací začíná. Neúcta k dílu a tím i k tvůrci samotnému se počíná stávat pravidlem, jímž se řídí celý houf lidí – od kurátorského týmu, přes autora architektonického řešení, dále autory grafického řešení, marketing a produkci. Snad ani nejsme příliš vzdáleni od doby, kdy tým bude ještě rozšířen o kosmetiky, kteří budou díla podle dobového vkusu upravovat, případně vylepšovat.

Jan Placák

Malich
Jízdárna Pražského hradu
1. 2. - 8. 5. 2013

Hugo Demartini ...a měl rád ženy
Veletržní palác
1. 3. - 28. 7. 2013

P. S.
U příležitosti Malichovy výstavy vydala Galerie Sklenář několik Malichovských publikací. Jednou z nich je Malichův vlastní text *Od tenkrát do teď tenkrát*, který původně vyšel v jednoduché a s textem ladící úpravě v nakladatelství Trigon Vladimíra Zadrobílka v roce 1994. Vydání „tenkrát“ připravili Miloslav Topinka a Karel Srp. Nové vydání v grafické úpravě Aleše Najbrta (Studio Najbrt) se vyznačuje stejnou necitlivostí k textu a stejným neporozuměním jako Díazova instalace. Malichův text, který plyne bezprostředně a samozřejmě jako čistá voda v potoce, je místy zcela nesmyslně tištěn zvětšeným, pak zase zmenšeným, zvětšeným a ještě více zvětšeným a zase zmenšeným písmem, bez řádu a logiky. Jako by si úpravce pro sebe zvýrazňoval text, který jeho osobně zajímá, nebo kterému třeba není schopen porozumět. Takže krásný text se díky chaotické úpravě místy zadrhává, až dospěje ke stranám 164 – 167, kde do úpravy vstupuje nový rozměr, zvýraznění některých slov, úplně neomalený zásah a vpád do Malichova psaného projevu. **Lelek, kozodoj vychcanům, připravil, uvařil, usmažil, upekl.**

Studio Najbrt a Aleš Najbrt graficky řešili i obě výše popisované výstavy.

První budou na měsíci sovětští kosmonauti!

Paměti sovětského disidenta **Vladimira Bukovského *A vítr se vrací*** začínají od konce. Do tábora, ke si Bukovský odpykává jeden ze svých trestů, přijedou zničehonic agenti KGB, odváží ho pryč a on neví kam – má za to, že do jiného lágru. Ve skutečnosti Bukovského vezou do Moskvy a pak na letiště, protože Kreml se dohodl se Západem, že Bukovského vymění za chilského komunistu Luise Corvolána.

Tímto zásahem „zvenčí“ byl tak přerušen bludný kruh, ve kterém se dosud Bukovský pohyboval – krátký pobyt na svobodě a pak nový trest, vždy o něco delší. Když Bukovského deportovali na Západ (výměna za Corvolána se uskutečnila na letišti ve Švýcarsku a pouta Bukovskému důstojníci KGB sundali z rukou až ve chvíli, kdy s ním letadlo opustilo sovětský vzdušný prostor), seděl už počtvrté. („A věděl jsem i to, že víc než rok jsem se na té prokleté svobodě beztak nikdy nezdržel a asi už nezdržím. Protože důvody, které mě přivedly do vězení poprvé, mě tam přivedou podruhé i potřetí...“) V tomto začarovaném kruhu nebyl uvězněn ani tak Bukovský, který si v odporu proti sovětskému systému vydobyl osobní svobodu, jako spíše sám sovětský režim, který nebyl schopen vystoupit ze své strnulosti, omezenosti, ideologičnosti a odsuzoval Bukovského pořád dokola za to samé až do úplného zblbnutí, jako kdyby byl Sovětský svaz obrovský blázinec, který zdravé lidi izoloval za mřížemi, aby duševně choré chránil.

Užívá si s Furcevovou, prase vyžraný

Blázinec SSSR bezpochyby byl. „Pokud soudíte podle novin, knih a filmů (a mimochodem, jak jinak si také utvářet názor na Rusko), jsou tu všichni šťastní,“ píše Bukovský. Tak to v ústavech pro choromyslné chodí, blázni se radují. „Když se zeptáte kteréhokoli člověka na ulici, jestli se mu žije dobře nebo špatně, odpoví vám podle předpisu: žije se mi dobře, mnohem lépe než na Západě...“

Když ovšem Bukovského s dalšími studenty odvezou na praxi do fabriky a kolchozu, stanou se svědky něčeho úplně jiného: ve fabrice se pracuje jen na oko, za to tam bují rozkrádání, všeho, co se dalo prodat na trhu nebo použít doma. Přitom v celé fabrice visela údernická hesla: Můžeme! Dohoníme! Předeženeme! „Na plakátech se země nezadržitelně hnala ke komunismu.“

Střet s realitou v kolchozu byl ještě názornější.

Do kolchozu nedaleko Moskvy nás přivezli navečer a ubytovali nás v jednom baráku. Noc jsme strávili na pryčnách. Jakmile se rozednilo, probudila nás lavina nejsprostších nadávek a vulgarismů. Vyběhli jsme z baráku a uviděli, jak asi deset ženských nakládá na korbu lopatami úplně shnilé brambory a nadává u toho na Chruščova – prostě jen tak, aby jim šla práce lépe od ruky.

„Ať jde Nikita tam a tam!“ nadávaly. „Užívá si s Kátkou Furcevovou, prase jedno vyžraný, a co mu chybí? A my chlapa nevidíme kolik neděl! Ve dne v noci nakládáme ty jeho zasraný, zkurvený brambory, ať nám vylíže prdel! Ať si zkusí vzít do ruky lopatu, Chruščov jeden zasranej.“

Shnilé brambory byly určeny k sadbě. Kolchozníci dostávali zaplaceno za každou tunu zasazených brambor a samotná úroda je nezajímala. Celý kolchoz byl opět polepen plakáty, místo úderníků s hrdými dojičkami, a s grafy růstu produkce.

Podle Bukovského nebyl Chruščov daleko od pravdy, když v jednom ze svých vystoupení řekl: „Kdyby se u nás přestalo aspoň jeden den krást, komunismus bychom už dávno vybudovali.“ Podle něj ale nerozuměl faktu, že bez rozkrádání by sovětská ekonomika přestala fungovat úplně.

To je přesný popis sovětském systému. Na jednu stranu ukazuje, jak byl režim zcela bezmocný vůči stavu, který sám zavedl a nastavil. I kdyby rozpoutal teror, pracovalo by se ještě míň, s ještě menší efektivitou, zatímco šedá ekonomika, včetně rozkrádání, které nahrazovalo *trh*, by bujela. A nakonec to byla ona, která systém pomáhala držet nad vodou.

Dělat vedoucího v takovém systému bylo ovšem neustálým balancováním na hraně. Spoluvězeň Bukovskému vyprávěl o svojí práci vedoucího stavebního oddělení jako o noční můře. „Nejdřív tě nutí fungovat mimo zákon, a potom tě za to posadí do chládku.“

Hádání se s propagandou

Není divu, že konfrontace oficiální propagandy se sovětskou realitou byla pro některé citlivější osoby natolik nesnesitelná, že vedla ke skutečným duševním poruchám.

„V leningradské psychiatrické léčebně byl pacient, který se celý den hádal s propagandou,“ vzpomíná Bukovský. „Seděl na posteli a rozčiloval se: ‚Už zase! Zase to spustili, takové hovadiny, chátra jedna prolhaná! Elektrifikace, industrializace, chemizace! Chi-me-ri-za-ce je to!‘ Když se dostal do ráže, tak už jenom křičel: ‚Fuj, naplivat vám do ksichtu! Kecy! Kecy! Chátra jedna! Fuj!‘

Jednou v klidnějším stavu, mi vypověděl svůj neuvěřitelný příběh. Přiznal se, že se hádá s propagandou už od dvaceti let (a já s ním mluvil v padesáti), ale nikdy se nehádal nahlas. Ale jednou to prasklo a na nějaké schůzi řekl všechno, co se v něm za ty roky nahromadilo. A šel sedět.“

Výše uvedená historka vypadá humorně, ale když si člověk zpětně vzpomene na dobu komunismu, tak to neustálé lhaní, překrucování věcí, vydávání bílé za černou a naopak, vadilo člověku asi víc, než nějaké represe.

Není divu, že sovětskému člověku, který má z toho ustavičného lhaní pocuchané nervy, udělá radost prakticky cokoli, co systém nějak ohrožuje. Tak Solženicyn v *Souostroví Gulag* vzpomíná na to, že si muklové, chcípající během otrockých prací na Dálném východě jako mouchy, tajně přáli atomovou válku, která by smetla SSSR z povrchu zemského. Podobně se v knize Bukovského raduje i nenápadný stařík v ulici Moskvy po přečtení novinového článku útočícího na chilského generála Pinocheta, likvidujícího tamní komunisty: „Vyjete, psi, když si na vás došlápl? Jen tak dál, drahý chlapče, ukaž jim, začje toho loket! Ty jsi tady jediná naděje. Takhle by to mělo být všude.“

A systém lezl na mozek všem, třeba i bachařům.

„Další (bachař) zase chodil po chodbě a hlasitě křičel: ‚Kdo je tady velitel, co? Ptám se vás, kdo je tady velitel?‘

A muklové z cel křičeli: ‚Ty jsi velitel, sper tě čert! A jdi do hajzlu!‘“

Chruščov psychiatr

Sovětský systém, vykloubený ze všech rozumných pravidel, dospěl k tomu, že psychopati, s těžkými poruchami osobnosti, hlídali zdravé, kteří díky tomu, že neztratili pojem o realitě, režim posílal za mříže.

Nejzávažnější agendou Bukovského byl jeho boj proti zneužívání sovětské psychiatrie proti režimním kritkům, které se za Chruščova stalo systémovou záležitostí. Chruščovova kritika Stalina vycházela z toho, že teror ohrožuje samotné komunisty i sám systém a že Stalin komunismus deformoval. Podle Bukovského chtěl Chruščov skutečně v zemi vybudovat komunismus, což podle něj znamenalo, že zanikne církev, na základě správně aplikované ideologie se generuje materiální dostatek, zmizí kriminalita a odumře stát.

V rámci takovéto představy o společnosti, vycházející z ideologie marx-leninismu, dospěl podle Bukovského Chruščov k závěru, že v socialistickém systému nemůže u lidí vznikat antisocialistické vědomí. Z toho mu pak vyšel následující „politickolékařský“ závěr: tam, kde se jev nemůže vysvětlit dědictvím z minulosti nebo diverzí světového imperialismu, musí být kritika sovětského systému projevem psychické nemoci. Chruščovova „přímočará“ věrnost komunistickým fantasmagoriím způsobila to, že politicky motivované represe sice už neměly v Sovětském svazu masový charakter jako za Stalina, ale za to nabyly orwellovský rozměr.

Bukovský to poznal sám na vlastní kůži, když ho režim za „antisovětskou činnost“ poslal místo do vězení za mříže uzavřeného psychiatrického oddělení. Okamžitě nastal boj o přežití, o holou existenci i zachování si duševního zdraví, který musel člověk vést neustále, neustále se musel kontrolovat, do nejmenších detailů zvažovat své reakce, výroky, gesta, promluvy, chování, aby ho represivní psychiatrický systém nezničil, nebo z něj neudělal doživotní trosku, ať už fyzickou či psychickou, nebo obojí.

„Každou minutu musel člověk zůstávat ostražitý,“ píše Bukovský, „a neustále se snažit o co nejlepší vztahy s obsluhujícím personálem a sestrami.“

Ty byly rozhodující, protože pomocný personál, sanitáři, sestry, bachaři, měl jednotlivá oddělení zcela ve své moci: „Jsou něco jako klan a jakmile se někdo s nimi dostane do konfliktu, zabijí ho nebo umučí. Doktoři se do těchto záležitostí nikdy nepletou a plně důvěřují zprávám sester.“

To, co Ken Kesey fabuloval jako román a Miloš Forman to pak zfilmoval, je pohádka pro mrňata proti realitě sovětského psychiatrického vězeňství, kde se jako součást „léčení“ užívalo regulérní mučení: vzpurný pacient se pevně zamotal do mokrého prostěradla, které, jak vysychalo a smršťovalo se vyvolávalo šílené bolesti a pálení po celém těle. Jako trest byly používány i injekce aminazinu, po kterých zůstával člověk v naprostém otupění, nebo sulfazinu, který vyvolával obrovské bolesti a vysoké horečky.

„Když jsem přišel do fyzioterapeutického pokoje, uviděl jsem něco doslova přízračného: na desítkách pryčen ležely jeden vedle druhého desítky lidí, kteří nastavovali holé zadky lampám k prohřívání. Jejich zadnice byly tak propíchané aminazinem, že jehla už nedokázala proniknout svalem, a svaly se proto musely změkčit pod lampami. Poté bylo možno nemocného dál ‚léčit‘.“

Jako prostředek represe proti politickým vězňům ovšem sloužilo i samotné prostředí blázince, kdy byli duševně zdraví disidenti zavíráni společně s lidmi, kteří skutečně trpěli vážnými duševními poruchami. Sedět s někým takovým na pokoji-cele bylo pro zdravého člověka po několika týdnech k zešílení a musel vynaložit veškerou svou vůli, aby z toho nezačal taky jančit. („Strašně těžké je to i tehdy, když má tvůj soused na cele nějaký podvědomý zvyk – třeba popotahovat nosem nebo dupat nohou o zem. Už za pár měsíců se to stává tak nesnesitelné, že bys ho za to mohl i zavraždit.“)

Bukovský ve své knize vzpomíná na zvláštní psychiatrické oddělení vězeňské nemocnice v Leningradu:

Křik se nesl bez ustání ze všech okolních cel. Vězení (nemocniční budova byla původně vězení) *bylo nějak špatně postavené, takže bylo slyšet bití pacientů i z jiných pater. Na některé z protějších cel vykřikoval občas nějaký kluk: „První budou na měsíci sovětští kosmonauti!“ Spoluvězni si ho nejspíš dobírali, protože vykřikoval pořád hlasitěji a hlasitěji, dokud do cely nevtrhli sanitáři a nezačali ho bít. Později jsem ho i viděl. A opravdu, na jeho zoufalé výkřiky mu spoluvězni tiše odpovídali: „Američtí...“, čímž ho přiváděli do stavu nepříčetnosti. ...*

Šlo de facto o vězení, s omezeným přídělem jídla, ostnatým drátem, strážemi, které bylo ještě umocněno tím, že mělo status „nemocnice“: „Kromě obyčejných vězeňských potíží přibyly ještě i potíže spojené s psychiatrickou léčebnou: časově neomezené věznění, nedobrovolná léčba, mlácení a naprosté bezpráví. Stěžovat si nebylo komu – jakákoli stížnost přistála v tvém chorobopise a nahlíželo se na ni jako na svědectví o tvém bláznovství.“

Tento vskutku ďábelsky zločinný druh represe, který byl výsledek snahy nahlížet na normální společnost skrz komunistickou ideologii, tedy jako na společnost vadnou, neschopnou dostát „dějinným zákonitostem“ (přesně tak došli k „fantasmagorickým“ represím Rudí Khmerové v Kambodži, nebo Mao v Číně), připodobňuje sovětské psychiatry k nacistickým „lékařům“ v koncentračních táborech.

Škodit s chutí

Bukovského paměti ovšem nejsou jen svědectvím o povaze represí v SSSR. Jeho vězeňské zkušenosti jsou vhledem do nitra sovětské společnosti a sovětského systému 60. a 70. let, který má před jakoukoli politologickou analýzou jednu obrovskou výhodu – je to pohled z útrob režimu člověka, který si přitom zachoval svoji vlastní identitu a autonomní rozum. Ke svému náhledu dospěl na základě rozhovorů vedených dlouhé roky se spoluvězni v lágrech, věznicích a psychiatrických léčebnách, kam sovětská moc shromáždila celé spektrum sovětské společnosti – od zlodějů, přes ředitele podniků až třeba po akademiky.

Bukovský je navíc výtečný pozorovatel, který si všímá i detailů a s klidem glosující věci, které by jiného vyvedly z míry. I v těch nejvypjatějších chvílích na uzavřených odděleních psychiatrických léčeben si zachovává chladnou hlavu, analyzuje situaci a řeší, jak se z konfliktu dostat pokud možno bez následků, neprovokuje personál ani bachaře, ani se nevyvyšuje nad kriminální spoluvězně, která má za „soudruhy“ v boji proti systému – zlodějské podsvětí to cítí a drží nad ním ochrannou ruku.

Bukovský se snaží věznění přežít pokud možno ve zdraví ne proto, že se snad „napravil“ a nadále už bude držet hubu, ale aby mohl dál proti režimu bojovat, protože jen co ho pustí z vězení, a jednou ho pustit musí, tak půjde do toho znovu! Pobyt na svobodě se pro Bukovského sestával z horečnatého úsilí vyřídit co nejvíc věcí, než ho zase uvězní („...pokaždé, když mě pouštěli, přemýšlel jsem o jedné věci – jak stihnout co nejvíce práce...“).

Bukovský čelí systému s nadhledem antického filosofa. Aniž by se utápěl v nenávisti a emocích, či jiných vnitřní sílu odčerpávajících věcech, škodí systému s chutí a s rozmyslem. A systém, světe div se, na Bukovského nemá. Bukovský nad atomovou velmocí zvítězil. Sám.

Pokud snad máte deprese, nebo si náhodou myslíte, že celý tenhle stát jde do háje, komunisti vylézají z děr atd. atp., tak si přečtěte Bukovského. Je to naprosto občerstvující čtení.

Petr Placák

Vladimír Bukovskij, *A vítr se vrací*
Příběh disidenta
Vydaly nakladatelství Volvox Globator a Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2012

Papež a rabín

24/ O HOLOKAUSTU

Skorka: Téma šoa je obrovské. Lidé se často ptají, kde byl Bůh, když probíhal holokaust? To se však musí formulovat velmi opatrně. Na jedné straně totiž s oblibou říkáme, že jsme bytosti s vlastní vůlí, ale když se nám to pak nehodí, tak se hned ptáme, kde zůstal Pán a jak to, že nic nedělá proti lidskému barbarství. Kde byl Bůh při šoa? Na takové otázky, myslím, nelze nikdy odpovědět. Jisté je to, že spíše než ptát se, kde byl Bůh při šoa, bychom se měli ptát, co dělali lidé? Ať už ti, kteří se aktivně zapojili, či ti, kteří nemilosrdně a uboze působili tím, že nic nedělali. Tedy jak ti, co zabíjeli, tak také ti, kteří se dívali jinam. Šoa není výsledkem náhodného vzkypění emocí, nýbrž dokonale promyšleným plánem, který vznikl v rámci evropské kultury s cílem vyhladit celý jeden národ pouze proto, že je židovský.

Bergoglio: Tahle otázka, co dělal Bůh, není nic nového. Pamatuji se, že jednou – bylo mi asi dvanáct či třináct let – jsme šli celá rodina na svatbu. Těsně před obřadem však zemřela na infarkt matka jednoho ze snoubenců. Patrně rozrušením. Rozeběhli jsme se k domu té ženy, odkud právě vycházel zeť, jenž cestou kolem nás jen procedil mezi zuby: „A pak že existuje Bůh.“ Křesťanství si také prožilo okamžiky pohrom a pronásledování. Souhlasím s tím, že existují otázky, které nemohou být zodpovězeny. Chceme být uspokojeni nějakým vysvětlením a ptáme se pořád kolem dokola proč jako malé děti. Děti si odpověď ani pořádně nevyslechnou a hned mají na rtech další otázku. Jde jim totiž především o to, aby s nimi rodič mluvil. A k onomu dalšímu tématu, o němž jste hovořil – tedy co v té době dělali lidé? –, to nám nejhůře vyvrací existenci lidské solidarity v té době. Velké mocnosti si myly ruce, dívaly se jinam, přestože věděly mnohem více, než co se veřejně prohlašovalo. Podobně jako si umyly ruce při genocidě Arménů. Tehdy byla Otomanská říše velmi silná a svět právě prožíval válečný rok 1914 a díval se jinam. Šoa je podobnou genocidou jako další genocidy 20. století, má však jednu zvláštnost. Nechci tvrdit, že je důležitější než ostatní, nicméně je tu jistý rozdíl. Došlo tu totiž ke zbožnění jistých model, namířených proti židovskému národu. Nacismus vyrostl na modle čisté rasy a nadřazených bytostí. A nejde jen o geopolitický problém, je zde i nábožensko-kulturní rozměr. Každý zabitý Žid znamenal políček do tváře živého Boha ve jménu oněch model. Nedávno jsem četl – se sebezapřením, jelikož se mi přitom skutečně dělalo špatně – knihu Rudolfa Hösse Velitelem v Osvětimi s předmluvou Prima Leviho. Höss, někdejší velitel vyhlazovacího tábora, napsal tyto své paměti ve vězení. Chladná nezúčastněnost jeho popisů dění v táboře odhaluje démonickou podstatu věci. Démon se zpřítomnil v modlách upokojujících lidské svědomí.

Skorka: Dotkl jste se citlivého místa, možná v šoa nejhlubšího. Před nedávnem se objevila zpráva, že krakovský arcibiskup prohlásil, že si Židé přivlastnili šoa a podceňují pronásledování ostatních národů. Někteří lidé tvrdí, že zavražděných šest milionů Židů je prostě jen součástí padesáti milionů obětí druhé světové války. Faktem však zůstává, že Židé neumírali z politických důvodů, nepatřili do žádné z bojujících armád. Ani jeden z těchto důvodů by sice nebyl ospravedlnitelný a zůstal by odsouzeníhodný, ale v případě šoa šlo o vyhlazení celého národa jen kvůli jeho existenci, kvůli jeho kultuře a víře. Možná to vrazi zamýšleli jako výzvu starozákonnímu Bohu. A možná proto se tomuto masakru začalo říkat holokaust („holo“ znamená „obět“ a „kausto“ „oheň“, tedy „zápalná obět“). Označení patrně ukazuje na pojetí tohoto zločinu jako obětování izraelského lidu pohanským božstvům uctívaným nacismem. V hebrejštině se užívá slovo šoa, biblický termín znamenající „zničení“, aby bylo jasné, o co šlo. Šlo o vyhlazování lidí, prováděné jinými lidmi. Polsko má také mnoho obětí války, ale nebylo to totéž jako šoa. V koncentračních táborech totiž někteří Poláci, Lotyši, Litevci, Ukrajinci v sobě našli to nejhorší a připojili se k ničení, vyhlazování židovského národa. Nacisté se snažili vymazat celé židovsko-křesťanské pojetí života. Na jednom obraze Marca Chagalla je ukřižovaný Ježíš přikrytý talitem. U nohou mu hoří svícen a všude kolem je vidět násilí a zmar – hořící synagogy, prchající starci, kteří se snaží zachránit posvátné svitky, zděšené ženy a děti na útěku. Říkávám, že ve vyhlazovacích táborech nejen zavraždili šest milionů Židů, ale také šestmilionkrát zabili Ježíše. Protože v Ježíšově pojetí světa a v jeho učení je mnoho židovského, nesl dál poselství proroků.

Bergoglio: To je velmi křesťanská víra – Ježíš je v každém trpícím. Vlastním utrpením doplňujeme Kristovo umučení.

Skorka: Je to také talmudská myšlenka. V knize sanhedrinu se na téma trestu smrti uvádí, že i když Bůh trestá za porušení zákona smrtí, trpí s viníkem. Bůh je s ním i při vykonávání trestu. Naprosto s vámi souhlasím.

Bergoglio: V knize, o níž jsem před chvílí mluvil, jsem se dočetl strašné věci. Židům trhali zuby, stříhali vlasy, a dokonce tyto úkony dávali za úkol jiným vybraným Židům. Dělali z nich odpadlíky, přenášeli na ně svou vinu. Je to takový ďábelský detail – vinni už nebyli nacisté, nýbrž sami Židé. To je ohromující rafinovanost a nenávist.

Skorka: Monsignore, co si myslíte o chování církve v těch letech?

Bergoglio: Před několika lety byl blahoslaven kardinál Klemens August von Galen, protože se postavil nacistům. Nevím, jak si zachránil život, byl to velmi statečný biskup a již od počátku odhaloval principy nacismu. Pius XI. mluvil dokonale německy a vydal v tomto jazyce encykliku, která dodnes neztratila na aktuálnosti. Začíná slovy: „S palčivou starostí…“ (Mit brennender Sorge…) Na začátku bychom možná tu a tam našli trochu naivnějšího biskupa, který nevěřil, že je situace tak vážná. Totéž se dělo i v naší zemi, někdo protestoval proti nacismu okamžitě, jiným to trvalo déle, neboť se zprvu neorientovali v situaci. Jakmile si vážnost situace uvědomil Vatikán, začal Židům vydávat pasy. Když zemřel Pius XII., zaslala Golda Meirová kondolenci s připomínkou, že zachránil mnoho Židů. Italská nunciatura sídlí v Římě v paláci s parkem, který věnoval církvi jeden židovský mecenáš jako výraz poděkování za pomoc Židům. Někteří přeživší přišli později papeži poděkovat. Vatikánu patří i domy, které se nacházejí mimo jeho hranice, na italském území, a v nich se ukrývalo mnoho Židů. To je to pozitivní. Na druhé straně se říká, že církev nekritizovala dostatečně nahlas. Jiní si však naopak myslí, že kdyby to byla udělala, reakce by byla mnohem horší a církev by pak nemohla nikoho zachránit. Prohlášení byla jen velmi opatrná, aby se dalo zachránit pár Židů – říkají. Kdoví, jestli jsme mohli udělat víc. V poslední době vznikají podrobné studie erudovaných historiků, včetně několika jezuitů, které se zabývají otázkou, zda mohla církev udělat víc.

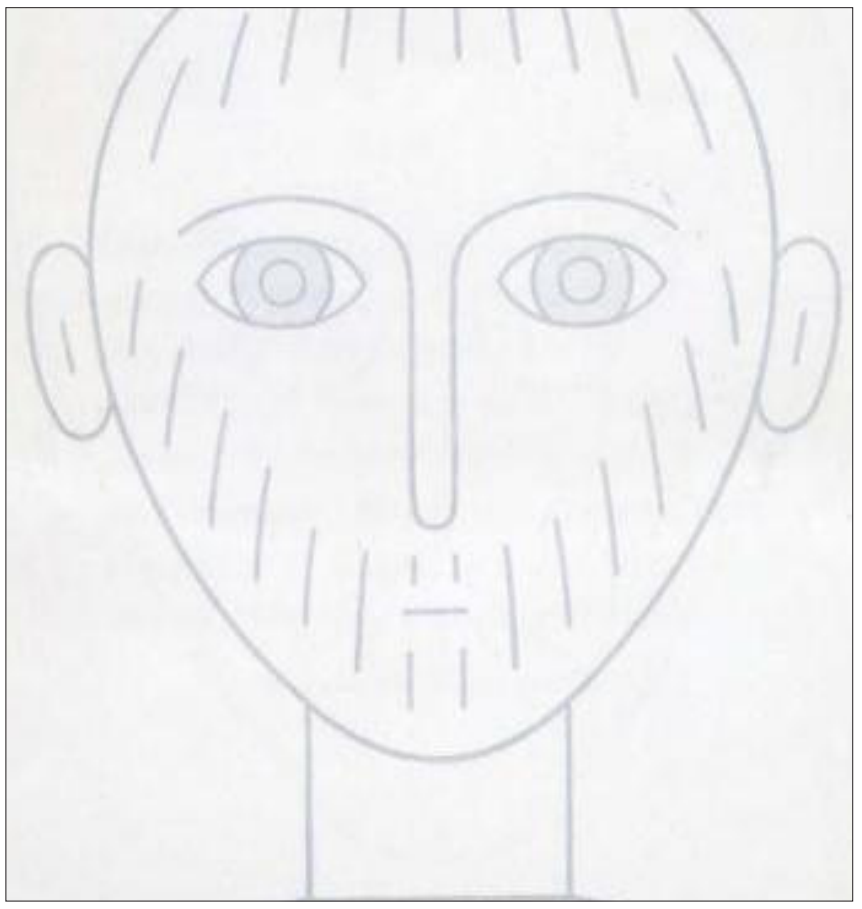

Skorka: To je ta otázka, monsignore. Dalo se udělat víc? O von Galenovi, německém biskupovi z Münsteru, mohu vyprávět zajímavou anekdotu. Mou komunitu založil rabín jménem Fritz Steinthal, byl to Němec a přežil Křišťálovou noc, kdy v noci z 9. na 10. listopadu 1938 Němci zničili většinu synagog a židovských obchodů. V jeho pamětech jsou doklady o vděčnosti von Galenovi a dalším kněžím za to, že za cenu ohrožení vlastního života zachraňovali Židy. Co se týče jednání papeže Pia XII. během šoa, domnívám se, že je velmi obtížné vyslovit konečný soud, neboť existují prameny, které mluví pro tu i pro onu stranu. Tak jako existuje dopis Goldy Meirové, o němž jste mluvil, existují také knihy, v nichž se tvrdí, že papež nejednal tak, jak se od něj čekalo. Světový židovský kongres žádá, aby se otevřely vatikánské archivy. Domnívám se, že pro dobro všech je nejlepší odhalit dějiny až do poslední stránky. Pátrat znovu a znovu po chybách, které se staly. To je jediný způsob, jak zamezit, aby se opakovaly. A myslím, že oprávněná sebekritika je jediný způsob, jak se posunout kupředu. Nedokážu posoudit teologické argumenty v diskusi o blahoslavení Pia XII. a nepopírám, že jako hlava církve plnil důležitou roli. Avšak jako zbožný člověk nedokážu pochopit, jak mohl mlčet v okamžiku, kdy se začaly objevovat zprávy o šoa. Proč nevykřičel svůj protest do všech stran? Prorok přece při sebemenším dramatu burácí. Co by se stalo, kdyby skutečně zaburácel? Probudilo by to v někom svědomí? Vzbouřilo by se více německých vojáků? Neznám odpověď, jen se snažím vžít do pocitu trpících, těch, kteří dnes již nemají hlas, jako bych s nimi hovořil, cítil jejich bolest. Je možné jedny zachránit a jiné zanechat jejich osudu? Když nepřátelské vojsko oblehne město a nabídne mu, že se může vykoupit vydáním jednoho nevinného, jehož smrt zachrání před smrtí všechny ostatní, musí se podle židovského zákona nechat vyhladit celé společenství. Nikdo nemá právo vybírat, kdo se zachrání a kdo ne.

Bergoglio: To, co jste říkal o otevření archivů týkajících se šoa, považuji za správnou věc. Ať je otevřou, aby se vše vyjasnilo. Aby se vidělo, zda a do jaké míry se něco dalo dělat, a pokud jsme pochybili, musíme to říci: „Chybovali jsme v tomto a v tomto.“ Toho se nesmíme bát. Cílem musí být pravda. Pokud se někdo snaží pravdu zakrývat, vyhýbá se Bibli. Věří sice v Boha, ale jen odsud posud. Nevkládá se do víry cele. Nesmíme zapomínat, že jsme hříšníci a nedokážeme se vyvarovat hříchu, avšak Bůh nás miluje takové, jací jsme, miluje nás svým milosrdenstvím. Pokud však nepoznám, že jsem zhřešil, Boží milosrdenství ke mně nepřijde, nedosáhne na mne. Je třeba poznat pravdu, jít do archivů.

Skorka: Dalším sporným tématem ve vztahu Vatikánu k židovství bylo rozhodnutí Benedikta XVI., jímž bylo některým společenstvím dovoleno modlit se za konverzi Židů.

Bergoglio: Původní slova modlitby zněla ve španělštině dost tvrdě: „Modleme se za věrolomné Židy…“ Ačkoli v latině to přídavné jméno označuje toho, „jenž nemá víru“. Jan XXIII. modlitbu jediným tahem pera vyškrtl.

Skorka: Právě Jan XXIII. otevřel cestu k možnému dialogu. Začínal jako nuncius v Turecku, kde zachránil mnoho Židů tím, že jim vystavil falešná potvrzení o křtu. A když se stal papežem, stal se iniciátorem hluboké přeměny. Vždycky působil dojmem skutečného pastýře. To Jan XXIII. konal, pracoval, mluvil, dával vše v sázku. Velkou otázkou zůstává, zda i Pius XII. zkusil vše, co se dalo, zda se do věci položil se vším všudy – nejen za Židy, nýbrž za celý svět. A šel bych s tázáním ještě dál a ptal bych se, zda vůbec hájil s veškerým nasazením vlastní církev. V jistých chvílích je totiž třeba jednat určitým způsobem, a pokud tu chvíli propásneš, kdy to uděláš? Takové otázky ve mně hlodají.

Bergoglio: Mnohokrát jsem slyšel, že Jan XXIII. vydával Židům falešné křestní listy, ale nemám to potvrzené.

Skorka: Ale ano, nadace Raoula Wallenberga o tom vlastní dokumenty. Jedním z úkolů této organizace je šířit povědomí o statečných skutcích osobností, velvyslanců a podobně, kteří kvůli Židům riskovali vlastní život. Abychom některé věci pochopili, musíme možná znát původ obou papežů, jejich vzdělání atd. Pius XII. byl vychovávám v duchu Vatikánu, jeho rodina byla spjata se Svatým stolcem. Patřil k systému, kde panuje přesvědčení, že všeho lze dosáhnout prostřednictvím diplomacie. A pokud nějaký problém nelze vyřešit diplomaticky, znamená to, že je neřešitelný. Kdežto Roncalli, Jan XXIII., pocházel z velmi prosté rodiny, z vesnice, kde všichni vyrůstali s vědomím, že je nezbytné starat se o bližní bezprostředně a pragmaticky. Což je přesný opak diplomacie. A také snad vysvětlení odlišnosti obou papežů.

Bergoglio: Trvám na tom, že by bylo třeba vidět, co říkají archivy. Zda to byl omyl perspektivy, či co se to vlastně stalo. Sám nemám dostatečně konkrétní informace. Všechny dokumenty hovořící ve prospěch Pia XII., které jsem dosud viděl, se mi zdály velmi výmluvné, ovšem zároveň uznávám, že ještě nebyly prozkoumány všechny archivy. Jinak máte pravdu, Jan XXIII. zůstal až do smrti člověkem z vesnice. Když umíral, jeho sestra mu dávala na čelo studené octové obklady, jak se to dělá na venkově.

Skorka: Pius XII. nebyl příliš nakloněn židovsko-křesťanskému dialogu. Spíše byl proti němu. Po druhé světové válce mnoho křesťanských věřících volalo po změně. A ta přišla, když na papežský stolec nastoupil Jan XXIII. Vypráví se, že když přijímal delegaci Světového židovského kongresu, rozevřel náruč a řekl: „Jsem váš bratr Josef.“ Tento výrok pronesl biblický Josef, když se usmiřoval se svými bratry. Ve skutečnosti to tak ovšem vždy nebývalo. Z různých důvodů vždy existovala nevyřčená nevole. Mnohé knihy dokazují, jak v průběhu dvaceti století přežíval u různých křesťanských vyznání antisemitismus. Vždy se našli kněží, kteří kázali proti nám, ale jiní s námi zase vedli dialog plný hluboké úcty. A v jistých dějinných okamžicích lidé uctívající kříž podněcovali k pogromům a jiným násilnostem. Ve dvacátých letech 20. století se v Argentině vydávaly časopisy považované za katolické, které hlásaly nenávist k Židům. Myslím tedy, že podstatou této knihy je přerušit bludný kruh, vrátit se k počátkům a uvědomit si příbuzenství, které nás spojuje. Když někdo věří, že Bůh se vtělil do Ježíše, zatímco my to popíráme, protože žádný člověk nemůže být vtělením Boha, nemusí ten rozdíl přece vyvolávat nenávist ani zášť. Jednou se dozvíme pravdu, avšak do té doby můžeme a musíme navzájem spolupracovat. Pojí nás stejný etický kodex. Klidně můžeme srovnávat to, co říkají evangelia, s postoji talmudských mudrců. Rozdmýchávání antisemitské nenávisti často souviselo se zištnými, politickými důvody. Například když v Rusku zavraždili cara Alexandra II., svalili hned vinu na Židy. Církve byly používány k politickým důvodům, k manipulování s lidmi. To je nepochybně prokázáno. Teď je třeba vrátit se na začátek. Pokud chtějí obě strany totéž, tedy mír ve světě, musí každá vybrat ze své tradice to nejlepší a nadále postupovat společně. Nemůžeme žít staré spory. Inaugurační přednáška, kterou přednesl Abraham Jehuda Heschel v Union Theological Seminary, instituci založené newyorskými luterány, nesla název „Žádné náboženství není ostrovem“. Nemůžeme být rozdělení, oddělení, jako jsme byli až do druhé světové války. Naše poselství musí být srozumitelné pro všechny a jeho cílem nemá být snaha změnit identitu toho druhého, ale snaha přiblížit se k němu.

Bergoglio: Na Druhém vatikánském koncilu zazněla jedna klíčová věta, že Bůh se ukazuje všem lidem a zachraňuje v první řadě vyvolený národ. A protože Bůh své sliby plní, nebyl odmítnut. Církev oficiálně uznává, že izraelský lid je stále vyvoleným národem. Nikde se neříká: „Prohráli si to, tak teď je řada na nás.“ To je uznání izraelského národa a zároveň, podle mého, nejodvážnější výrok Druhého vatikánského koncilu v této otázce. Navíc nemůžeme Židy obviňovat z Boží smrti, jak se to dlouho dělo. Stačí si pořádně přečíst vyprávění o Ježíšově utrpení. To by bylo totéž jako obviňovat všechny Argentince za to, co provádí argentinská vláda.

Skorka: Ve skutečnosti v té době Židé nevládli, politickou moc měli v rukou Pilát Pontský a Římané. Na Ježíšově kříži se objevil nápis INRI, židovský král. Židovský monarcha byl samozřejmě trnem v oku Římanům, kazil jim autoritu. Kromě toho ukřižování nepatřilo k obvyklým židovským způsobům výkonu trestu smrti. Ostatně tehdy již sanhedrin ani nevynášel rozsudky smrti. A i kdyby nic z toho nebylo, nikdy by Ježíše nemohli popravit v době Pesachu. Někteří Židé sice tehdy tvrdili, že není Božím synem, ale to nás přece neopravňuje po tolika generacích dál a dál obviňovat jejich potomky.

Bergoglio: Přesně tak, není možné mluvit o lidu odpovědném za vraždu Boha. Chtěl bych se však v této souvislosti zmínit o jedné věci. Řekl jste, že v Argentině také existoval – a existuje – církevní antisemitismus. Nemám s tím tolik zkušeností jako Jan Pavel II., který měl polovinu spolužáků židovského původu, nicméně i já mám a měl jsem židovské přátele. Jednomu takovému jsme ve škole říkali „Rus“, děti rády vymýšlejí přezdívky. Nikdy jsem s žádným neměl potíže. Jistě, antisemitští katolíci existovali a i nyní jich je dost. Nejsou však tak útoční jako ve třicátých letech 20. století. Dnešní politika argentinské církve je jasná: usilovat o mezináboženský dialog. A je třeba uvést, že předchůdci tohoto snažení byli kardinálové Jorge Mejía a Antonio Quarrancino.

Skorka: Mejía hodně spolupracoval s Marshallem Meyerem. Společně založili Vyšší školu náboženských studií. A u Quarrancinova hrobu stojí nástěnka s útržky židovských modliteb z knih zachráněných z různých vyhlazovacích táborů a s dalšími dokumenty o šoa. To on chtěl umístit tuto židovskou památku v katolické katedrále.

Bergoglio: Určité skupiny vyvíjely tlak, aby se ty předměty přemístily do katedrálního muzea. Já si však nenechal poručet a vše zůstalo tak, jak bylo.

25/ O SEDMDESÁTÝCH LETECH

Skorka: Stále se vznášejí otazníky nad politickým angažmá židovské komunity, a obzvláště DAIA , za vlády vojenské junty v období tzv. Procesu národní reorganizace. Ale právě v tomto desetiletí začínalo získávat na významu Konzervativní hnutí a postava Marshalla Meyera, bojujícího za záchranu nezvěstných. Sám to nazýval svým osamělým bojem. Zapojil se, jak jen mohl, a proto ho také později zvolený prezident Raúl Alfonsín přizval do komise vyšetřující porušování lidských práv za diktatury, Conadep. Marshall nám vyprávěl, jak se mu dělalo zle, když hodiny a hodiny naslouchal svědectvím o strašlivých zločinech, které se udály. Vzpomínám si, jak jsme spolu s ním s několika dalšími rabíny, jeho žáky, chystali petici za propuštění Jacoba Timermana, ale DAIA byla proti a petice nakonec nebyla zveřejněna. Je obtížné soudit tyto postoje vedení. Jak jste už řekl, monsignore, každý skutek je třeba rozebírat a soudit v kontextu doby, v níž se odehrál, ve všech souvislostech a s ohledem na danou problematiku. Je snadné někoho obvinit ze zbabělosti, z nedostatku šlechetnosti, z lhostejnosti. Nicméně pokud člověk v čele hierarchie nějakého společenství za vojenské vlády mlčí a setrvává na svém místě, jistě si to zaslouží kritickou analýzu. V jistých chvílích je třeba jít s kůží na trh, nebo odstoupit. Tehdy unesli syna i Nehemíasu Resnizkému, předsedovi DAIA. Mluví se o existenci jakési dohody s vojenským velením výměnou za synovu svobodu. Takže badatelé by měli analyzovat problém v celé dobové šíři, abychom se přesně dozvěděli, co DAIA skutečně udělala a co nechala být. Nechci nikoho soudit předem, ale vím, že někteří lidé měli informace o tom, co se děje, a chovali se docela jinak: například Marshall Meyer. Jeho působení bylo velmi účinné, nebyl Argentinec, nýbrž Američan a vnesl do našeho prostředí hřmot a energii proroků. Známe jeho projevy a kázání u buenosaireského Obelisku, v nichž hřímal za lidská práva v Argentině, tehdy to byl skutečně velký boj. Marshall Meyer otvíral dveře i všem dalším; postavil první hráz. Menší či větší měrou jsme se účastnili i my všichni, kdo jsme k němu měli v těch neblahých dobách blízko. Jednoho ze svých žáků, Felipeho Yafeho, vyslal do komise Conadep v Córdobě. Já jsem měl na sklonku diktatury v televizi pořad s názvem Bůh je můj odpočinek, v němž jsem hovořil o důležitosti demokracie a dalších tématech, která nesouzněla s ideologií tehdejšího režimu. Někdo sice tehdejší představenstvo DAIA hájí, ale proti nim mluví nepřehlédnutelné skutečnosti: mnoho lidí kritizuje nečinnost DAIA v době, kdy byli jejich příbuzní unášeni a mučeni, když přitom Meyer ukázal, co všechno se dalo dělat, ovšem nejvyšší představitelé to neudělali. Meyerovy úspěchy zvýrazňují jejich nedostatky.

Bergoglio: V případě katolické církve je to ještě složitější kvůli tradičnímu spětí se státem. Církev raději hned od počátku spíše jednala, než aby vydávala veřejná prohlášení. Ačkoli i těch pár bylo, a již těsně po převratu. V knize vydané k pětadvacátému výročí dokumentu „Církev a národní společenství“ se ve třetí kapitole věnované lidským právům uvádějí prohlášení hned z května 1976. Někteří biskupové si uvědomili okamžitě, co se děje. Typickým příkladem je monsignor Zazpe, který sotva se dozvěděl, že starostu města Santa Fe krutě mučili, okamžitě začal jednat. Mezi další zasloužilé muže, kteří také velmi rychle pochopili situaci a dali se do boje, patří Hesayne, Jorge Novak, Jaime de Nevares, z metodistů třeba Aldo Etchegoyen. Ti všichni se plně oddali obhajobě lidských práv, ale nejenom slovy, ale také činy. A další také mnoho dokázali, tolik nemluvili, ale o to víc lidí zachránili; chodili do kasáren a tahali se o lidi s důstojníky. Mně bylo v té době devětatřicet, od roku 1973 jsem byl provinciálem jezuitů. Měl jsem velmi omezené informace o tom, co se děje, přece jen je to jiné než být biskupem celé diecéze. Právě na 24. března 1976 jsem naplánoval stěhování – ačkoli jsem sledoval politiku, samozřejmě jsem netušil, co se toho dne má stát. Kurie dříve sídlila v ulici Bogotá v čísle popisném 300, už předchozího roku jsme se rozhodli přestěhovat ji do Koleje Máxima v San Miguelu. Datum jsme vybrali náhodně, a zatímco jsme nakládali nábytek, celá země se snažila pochopit, co se stalo a co nová situace znamená. Dokonce za námi uprostřed stěhování přišli policisté a ptali se, jestli máme nějaké informace. V San Miguelu se pak lidem hodně pomáhalo. Konala se tam duchovní cvičení a probíhala výuka na fakultě filozofie a teologie, která měla víc než dvě stě místností. V nich se na přechodnou dobu schovávali lidé. Někteří pak zkusili uniknout na vlastní pěst, jiní čekali, až jim někdo pomůže dostat se ze země či jim nabídne lepší úkryt. Tam jsem pochopil, co se děje. Co v těch letech dělala církev? To, co každý organismus, v němž jsou světci i hříšníci. A v někom se obě tyto vlastnosti spojily. Někteří katolíci se zmýlili, jiní přese všechno pokračovali dál. Někteří převrat podporovali s poukazem na to, že je třeba potírat komunismus. Mnoho lidí totiž zmátlo a vyděsilo, jaký postoj zaujala gerila v Tucumánu – právě to nakonec přimělo prezidentku Isabel Perónovou podepsat známé nařízení o vyhlazení gerily. Mnohé také děsily teroristické atentáty. Vzpomínám si na bolestivý případ vraždy rekrutů ve Formose. Tehdy mnozí říkali, že útočníci si zaslouží smrt. O strašlivých činech páchaných v době vojenské vlády jsme se dozvídali jen po kapkách a pro mě jsou tím nejhorším břemenem naší vlasti. To však neospravedlňuje zášť, nenávistí se nic nevyřeší. Ovšem nesmíme být naivní: takové city jsou zcela pochopitelné u lidí, kteří přišli o děti, přišli o část vlastního těla a ani nemají místo, kam je chodit oplakávat. Dodnes nevědí, co se jim stalo, kolikrát je mučili, jak je zabili. Vždy když někdo kritizuje nějakou skupinu z hnutí Matky z Květnového náměstí, brzdím ho, aby se nejdřív pokusil vžít do kůže těch žen. Zaslouží si, abychom si jich vážili, abychom s nimi soucítili, neboť docházelo ke strašlivým věcem. Když to tedy shrnu, v církvi bychom našli přívržence obou táborů – křesťany umírající pro věc gerily, křesťany pomáhající zachraňovat lidské životy i křesťany účastnící se represí v domnění, že zachraňují vlast. Existovali kněží nejrůznější politické orientace; Biskupská konference sice nenápadně, ale hodně zkoušela tahat za nitky. A také veřejně vystupovala s prohlášeními. Souhlasím s rabínem, že je třeba ještě hodně bádat v archivech. A není možné zjednodušeně tvrdit, že šlo prostě o spoluvinu.

Skorka: Myslím, že je třeba se ptát, jakou moc měli v té době představitelé židovské komunity. V případě DAIA měli morální nárok zastupovat Židy, avšak měli nějakou moc na státní úrovni? Já jsem se tehdy snažil sehnat v několika konkrétních případech informace o tom, co se určitým lidem stalo, ale všechny dveře, na které jsem klepal, zůstávaly zavřené. Já byl tehdy mladý a neměl jsem žádné kontakty. Avšak trvám na své otázce: dokázali vůdčí představitelé jednat tak, jak by měli? Nemluvím jen o církvi, mluvím o všech, kteří měli v té době v Argentině nějaký vliv. Měli moc a nechtěli ji ztratit? Proč neotřásli systémem? Mám teď na mysli všechny Argentince, kteří v tom okamžiku mohli zaklepat na nějaké dveře a jasně říct vojákům, že pokud chtějí bojovat s gerilou, tak jedině v souladu s právem. A že v žádném případě nesmějí unášet a nechávat zmizet lidi, to bylo strašné.

Bergoglio: O tohle se pokusila chilská církev za vojenské vlády Augusta Pinocheta, když založila Vikariát solidarity. Zaujala rozhodnou pozici. Jak jsem již říkal, tady se vydávala prohlášení a nenápadně se tahalo za nitky, což zavdalo podněty k různým spekulacím. Například já jsem musel v knize Jezuita vysvětlit věci, které se týkaly nařčení, jež se proti mně objevila v případu oněch dvou kněží.

Ukázky z knihy O nebi a zemi Jorgeho Bergoglia a Abrahama Skorky, kterou právě vydalo nakladatelství Paseka, přeložil Jan Malý.

Z české operní scény

Loňský janáčkovský festival v Brně, který zde jednou za dva roky probíhá, koncentroval současné významné inscenace Janáčkových oper a vedle toho uváděl ještě dramaturgicky podnětná díla Janáčkových současníků a i současných autorů spjatých s kulturním životem města Brna. Shlédl jsem jen tři představení.

Osud

Jako vždy zahajovala festival nová inscenace ND v Brně; tentokrát to byl ***Osud***, v pořadí čtvrtá Janáčkova opera, která se za jeho života provedení nedočkala. Dnes je samozřejmě pozornost soustředěna i na toto dílo, třebaže se mu dosud počtem premiér a repríz nepodařilo srovnat krok s pěticí Janáčkových základních oper. Inscenace byla svým způsobem rehabilitací díla, o němž kolují všelijaké pochybnosti. Především se ukázalo, že tolikrát zpochybňované libreto Fedory Bartošové přesně odpovídalo Janáčkově teprve se rodící tvůrčí metodě. Ta spočívala v přináší polytematických a polyrytmických motivů, často spolu bezprostředně nesouvisejících, avšak tvořících jakýsi kaleidoskop života, kdy v souladu s veristickou metodou jednotlivých epizod vyvěrají výrazné dějové linie tvořící svorník celého díla. Tím je zde osud promítající se do životního příběhu skladatele Živného, který se po letech setkává v Luhačovicích v podstatě náhodou se svou někdejší láskou, která mu mezitím porodila syna, a přes trvající nenávist její matky s ní nakrátko obnoví vztah, který ovšem končí tragicky. Šílená matka při sebevražedném pokusu s sebou strhne i Živného lásku a obě zahynou. Opera by tak mohla i končit, ale zbývá ještě poslední dějství, které jakýmsi způsobem sumarizuje Živného tragický osud, jeho životní iluze a deziluze, a končí Živného smrtí. Zde lze jistě nalézt už v libretu určité nelogičnosti: v žádném divadle by patrně nezkoušeli operu, u níž ještě není dopsané poslední dějství, a také Živného smrt zasažením blesku přes okno, je velmi nepravděpodobná.

Režisér **Ansgar Haag**, výtvarnice scény **Kerstin Jacobssen** a výtvarnice kostýmů **Simona Vachálková** přesně dodrželi dobu před I. světovou válkou, postihli atmosféru lázeňského městečka s různorodou klientelou a životními příběhy, nenaplněnými touhami a iluzemi, atmosféru nostalgického klidu i latentní touhy prožít během lázeňského pobytu silné emoce, navázat nové vztahy, ba i milostná dobrodružství tak, jak to prostředí lázní přináší a evokuje. Toto vše Janáček v úvodním dějství obsáhl a inscenace ještě umocnila a nápaditě rozvinula.

Brněnské představení ovšem vytvořilo z neuspořádanosti a chaotičnosti motivů děje přednost. Jednotlivé epizody se přelévaly jedna do druhé, měly svou atmosféru a přesné dramatické kontury. Míra nadsázky byla maximální, realistický děj přecházel do symbolické roviny, a to, že autobiografickou operu skladatele Živného dokončí sám život, vyznívalo velice přesvědčivě. Živný zde také neumíral zásahem blesku, ale na selhání srdce, což byla změna jistě pozitivní, ačkoliv ve všech ostatních případech se režisér držel přesně jednotlivých tematických vrstev a neshledával za potřebné nějak časově posouvat dílo, které ve své době Janáček psal coby opus z tehdejší současnosti. Každá situace měla svou atmosféru, každá sebemenší postava měla svůj charakter, svou specifičnost.

Rovněž hudební nastudování korespondovalo s Janáčkovým dílem a prokázalo uměleckou životnost této neprávem opomíjené opery. Sólistický ansámbl, zřejmě inspirován zdařilou inscenací, vytvořil jednotlivé postavy s přesvědčivostí a nebývalým vnitřním nasazením. Totéž platí i o kolektivních tělesech: sboru – sbormistr **Josef Pančík** – a **orchestru Janáčkovy opery NDB** pod řízením **Jakuba Kleckera.**

Přehlédneme-li časové faux pas třetího dějství, kdy byl interiér zkušebny posunut někam do 50. – 60. let s kancelářským nábytkem této doby, inscenace ve svém celku přinesla pozitivní dojem z celého večera.

Věc Makropulos

Jedním ze zlatých hřebů Janáčkova festivalu se nesporně stala inscenace ***Věci Makropulos*** v provedení norimberské operní scény (**Staatstheater Nürnberg**). Režie se ujal **Robert Carsen**, jeden z předních současných operních režisérů, který se postupem doby stal dokonce jedním z protagonistů postmoderní režie, která již dlouhou dobu ovládá operní scény a inklinuje především k tendenci vše přenášet do dneška a tak uvolňovat vazbu hudby a zpívaného textu se scénickým obrazem. V této inscenaci ale Carsen zůstal plně v souladu s dobou děje Janáčkovy opery. Ba naopak, využil v kostýmech motiv proměny času – převlékání Emilie Marty do různých kostýmů při předehře, prezentovaných v jakémsi zrychleném tempu za pomoci divadelně provozní techniky s četou garderobiérek a pojízdných štendrů s pověšenými kostýmy. Tento obraz se stal i metaforou životního příběhu třistaleté operní divy, která mění nejen divadelní kostýmy podle jevištních postav, ale i svá jména a pochopitelně i životní partnery. Nadsázka skvěle dotvářela poněkud bizarní příběh s kombinací realistických a naturalistických detailů děje v hudebním pojetí Leoše Janáčka značně expresivních. V tomto duchu vedl Carsen i herecké akce, takže naturalistický detail často vyúsťoval v hyperbolickou nadsázku a až v symbolickou nadčasovost. Podařilo se mu v průběžném jednání podtrhnout v běžných inscenacích často zasutou motivaci veškerého jednání hlavní postavy Emilie Marty. Té nezáleží na tom, jak dopadne proces Gregor kontra Prus, ale usilovně hledá obálku, v níž je uložen recept na elixír života. A když se jí to podaří, dospěje k názoru, že prodlužovat život coby kalvárii slzavých údolí s marným pachtěním se po skutečném smyslu života nestojí za to. Nihilismus, v nějž vyúsťuje Carsenova inscenace, až zamrazí, ale nakonec ještě podtrhne Janáčkovu apoteózu života v časovém rozpětí, které je dáno člověku do vínku.

Provedení **Staatsphilharmonie Nürnberg** bylo rovněž na výši daného úkolu, dirigent **Marcus Bosch** Janáčkovu partituru adekvátně vystihl a zejména podtrhl všechny kantilénové polohy a prvky, které jsou neodmyslitelnou součástí a působivým kontrastem k typické janáčkovské úsečnosti a zkratkovitosti. V centru inscenace stála pochopitelně **Zhanna Afanasieva** jako Emilia Marty, která střídala jednotlivé polohy role vždy ve vypjatých emocionálních kontrastech. Zpěvačka podtrhla její až démonickou sugestivnost, jakož i povýšenost na jedné straně, aby o to více vyzněly chvíle její citové vyprahlosti a marného hledání pocitu štěstí a naplnění. Byla to skutečně typická „femme fatale“, která bezohledně ovládá muže a bez skrupulí vstupuje do jejich citového světa.

Zázrak Heliany

Výrazným obohacením festivalu bylo rovněž zařazení opery Ericha Wolfganga Korngolda **Zázrak Heliany.** Brno se tak přihlásilo ke svému rodákovi, který pocházel ze zdejší německy mluvící židovské komunity. Jeho dráha úspěšného operního skladatele začala velice záhy, své první úspěšné opery napsal ještě ani ne dvacetiletý, ale po emigraci před fašismem do USA se k opeře již nevrátil. Zázrak Heliany patří k jeho pozdějším operním dílům, a přestože tato opera nedosáhla uměleckých kvalit jeho vrcholného díla Mrtvé město, brněnská inscenace potvrdila, že se jedná o dílo pozoruhodné a v mnohém směru výjimečné. Korngolda zřejmě přitahovala poněkud bizarní a mystická témata oscilující kolem motivů lásky a smrti v různých dramatických situacích a dějových peripetiích. Příběhy jeho oper tudíž nejsou realistické, ale svým způsobem fantasmagorické a mystické. Proto ho zřejmě inspirovala hra rakouského mystického expresionisty Hanse Kaltnekera, kterou převedl do podoby operního libreta H. Müller. Zde se právě kombinují motivy erotické s náboženskými a dá se říci i existenciálními. Příběh sám je zasazen do jakéhosi fiktivního království, kde despotický vladař uzurpuje celou společnost a všem nařizuje vzdát se milostných rozkoší. Sám se ovšem tímto příkazem neřídí a naopak po své choti vyžaduje plnění manželských povinností. Ta jeho naléhání striktně odmítá a jím vyžadovaný „zákaz lásky“ jí v podstatě vyhovuje. Ovšem do okamžiku, než se objeví postava jakéhosi proroka a kazatele, který díky svému charismatu přitahuje pozornost kdekoho a neujde ani pozornosti samotné královny. Navzájem se do sebe zamilují a tato erotická touha vytváří spletité kolize celého děje. Vladař se nejprve k cizinci staví se vší nevraživostí, ale posléze se rozhodne ho použít jako štítu jak prorazit Helianinu neoblomnost a tak či onak z toho těžit podle svých představ. Děj je dosti nepřehledný a ve výkladu situací nejednoznačný. Ovšem Korngoldova hudba jednotlivé situace posvěcuje a dává jim hluboký emocionální ponor a dramatickou závažnost a posléze vnitřní věrojatnost. Akceptujeme tedy i mystický závěr, kdy má být Heliana za své „provinění“, které ovšem ona popírá, upálena a svou nevinu má prokázat vzkříšením cizince, který mezitím spáchal sebevraždu. I když se jí to nakonec podaří, děj končí tragicky. Ona i cizinec dobrovolně vstupují na hranici a vladaři nezbude nic než hoře a beznaděj v podobě roztrpčeného lidu a triumfující bývalé milenky.

Je pravda, že Korngoldovo dílo vedle jedinečných scén má i scény, kde tzv. „padá řemen“ a jakoby vyprchala invence (platí to především o nekonečném závěru). Ale jako celek opera rozhodně nezapře Korngoldův talent. Režisér **Heinz Lukas-Kindermann** si s Korngoldovou operou víceméně poradil, postihl její tematickou neuchopitelnost a dal prostor pro prezentaci citových explozí i propukajících vášní a to nejen u sólistů, ale i ve sborových scénách, které mají výraznou dramatickou funkci. Davová psychóza je jedním z klíčových prvků Korngoldovy opery a také tematickým svorníkem celého děje. Čas opery je fiktivní, ale dílu by seděl spíše středověk než kvasimoderní doba, do níž je doba i prostředí inscenace vsazeno. Do značné míry se dá akceptovat posazení děje do imaginárního průmyslového prostředí, protože tento prostor dal možnost k imaginaci a ozvláštnění, nutné k akceptaci dramatických dimenzí celého příběhu.

Brněnská inscenace zaujala především skvělým výkonem sboru (sbormistr **Pavel Koňárek**), který s maximálním nasazením postihoval proměnlivost nálad davu. Protipólem sborových scén byly scény klíčových protagonistů, kde představitelé hlavních rolí byli zřejmě převzati z koprodukční inscenace v Kaiserslauternu, tudíž měli své postavy zažité na vysoké profesionální úrovni. Platí to o **Sally du Randt** v roli Heliany, stejně působivé v dramatických scénách hněvu a odporu, jakož i ve scénách lyrických. Totéž se dá říci i o obou představitelích hlavních mužských rolí: vladaři (**Derrick Lawrence)** zmítajícího se v nezvladatelných explozích lásky a nenávisti, erotické touhy a animální pomstychtivosti a o cizincovi (**Norbert Schmittberg**), který vtiskl postavě věrozvěsta jedinečné tvůrčí napětí, třebaže hlasově zvládal roli s evidentním vypětím. Brněnský soubor reprezentovali i představitelé menších rolí, především pak herecky dobrá **Jana Walingerová** v roli poselkyně a bývalé milenky vladaře.

V uvádění u nás neznámých oper E. W. Korngolda by se mělo pokračovat. Jako zpestření Janáčkova festivalu sem jeho díla rozhodně patří (oproti mínění některých kritiků). Je škoda, že tato raritní inscenace mizí z brněnské scény po několika reprízách. Zasloužila by si setrvání po několik sezón a rovněž tak je nepochopitelné, že ani Osud, ani Zázrak Heliany, tedy inscenace, které patří k vrcholům českého operního dění poslední doby, se nestaly součástí reprezentativního festivalu Opera 2013.

La Wally

Tato sezóna rovněž potvrdila ostravský razantní atak. Nejenže jde o celý komplex pozitiv, která usilovně a s dlouhodobým cílem zvednout úroveň naší opery sleduje duo v čele **Národního divadla moravskoslezského (NDM)**: ředitel Jiří Nekvasil a hudební ředitel opery Robert Jindra. I v neutěšených finančních poměrech, kdy se investice do kultury dnes považuje za zbytečně vynaložené peníze, se snaží ostravská opera zvedat laťku umělecké úrovně. Jakoby tady neplatilo „za málo peněz málo muziky“. Jde o vícesouborové divadlo, ale zůstaňme u opery.

Umělecky ambiciózní dirigent Robert Jindra spojuje dramaturgickou vynalézavost a iniciativu s náročnou výkonnostní prací. Nespokojuje se jen s tradičními operními tituly, ale ty doplňuje operami, které sice již dosáhly ohlasu ve světě, ale u nás v repertoáru dosud plně nezakotvily. Po Hindemithovu Cardillacovi a Stravinského Životu prostopášníka měla Praha možnost shlédnout i ostravské nastudování **La Wally** Alfreda Catalaniho tentokrát v rámci festivalu Opera 2013.

Dílo z 80. let 19. století, na křižovatce epochy novoromantismu a rodícího se verismu, přineslo v provedení NDM strhující zážitek. Příběh z tyrolských Alp s nezbytným milostným trojúhelníkem v centru děje, s působivými sborovými scénami, barvitou orchestrální instrumentací a dramatickým výrazem nabitými vokálními party, dostalo pod taktovkou **Roberta Jindry** neobyčejnou přesvědčivost. Jindra nezanedbal žádný detail, využil dynamiky především ve vokálních liniích v každém taktu, takže opera dostala strhující dramatický výraz i podmanivou melodičnost. Stupňování dramatického účinku dirigent systematicky opíral o funkci dramatických pauz i využívání krajních dynamických poloh. Rovněž tak režie (**Václav Klemens**) vycházela plně z intencí díla, nevymýšlela žádné koncepce, ale akceptovala vše, co jednotlivé scény opery přinášejí. Jedinečně se vyrovnala i s nelehkým úkolem scénicky ztvárnit sněhovou lavinu, která tragicky poznamená osud obou protagonistů.

Jindra zapojuje do ostravských inscenací i naše a zahraniční renomované pěvce, a tak není divu, že i tady byly hlavní postavy obsazeny v maximálně daných možnostech. Titulní roli zpívala **Eva Urbanová** se sobě vlastním dramatickým zaujetím a dokonalým zvládnutím všech dynamických proměn i nástrah pěvecky náročného partu. Rovněž tak obsazení mužských postav přineslo skvělé výkony. **Gianluca Zampieri** v tenorové roli G. Hagenbacha uplatnil nevšední barvu hlasu i dramatický výraz; v barytonové roli V. Gellnera přinesl **Svatopluk Sem** nový důkaz o výjimečnosti svých hlasových i pěveckých dispozic a roli vtiskl navíc strhující vnitřní prožitek. Inscenace Catalaniho La Wally je součástí programu, který upozorňuje i na díla našich autorů, jako je Janáčkova Šárka, Ariadna B. Martinů či Dvořákova Armida, která si zaslouží pozornost. V repertoáru NDM vévodí i další Janáčkovy opery a je třeba ocenit i to, že Ostrava jako jediná z našich operních scén, alespoň v sezóně 2012/2013, připomíná dvousetleté výročí narození Richarda Wagnera novou inscenací Lohengrina a tak alespoň poněkud odstraňuje ostudu, kdy pražské ND toto dvojnásobné výročí (navíc sto třicet let od úmrtí) zcela ignoruje.

Divadlo za bránou

Dalším přínosem festivalu Opera 2013 byla inscenace **Netradičního operního studia** (**HAMU Praha – NOS**) scénického díla **Divadlo za bránou** Bohuslava Martinů, které spojuje debureauovskou pantomimu, v tomto nastudování ovlivněnou uměním C. Turby, a postupy commedie dell´arte s jejich typizovanými postavami, a to vše zasazené do našeho folklórního prostředí. Režisér a choreograf **Radim Vizváry** uchopil dílo po svém. Zbavil ho přílišné závislosti na dobových reáliích, podtrhl jeho bytostnou divadelnost i svébytný humor. Inscenační výsledek specifičnost divadelního vidění B. Martinů tak plně vystihl. Také dirigentka **Valentina Shuklina** odvedla dobrou práci. Představení patřilo k vrcholům letošního ročníku festivalu Opera 2013. Je proto podivující, že odborná porota si této a ani inscenace La Wally blíže nepovšimla a kladně hodnotila především představení průměrné úrovně.

Příběh vojáka

V tomto průřezu naší operní scénou se nelze alespoň stručně nezmínit o **Příběhu vojáka** Igora Stravinského, ač se de facto o operu nejedná – jde o netradiční scénické dílo s vypravěčem, tanečníky a hudbou na libreto Ch. F. Ramuze. Daleko známější je suita stejného pojmenování, jevištně se toto dílo u nás provozuje zřídka. O to cennější bylo jeho scénické nastudování **Orchestrem BERG** pod taktovkou **Petera Vrábela**. Role vypravěče se skvěle zhostila francouzská herečka **Sophie Knittl**, v pantomimě vynikl především žák C. Turby a B. Hybnera **Števo Capko**. Režisérka **Gabriela Petráková** uchopila dílo tak, že se v něm mísilo prostředí kabaretu (vypravěč) s válečným (voják). Absurditu simultánní projekce protichůdných světů, tedy kabaretu a války, umocňuje postava imaginárního světa – ďábla.

Vskutku špičková profesionální úroveň této inscenace, přestože nejde o typické operní dílo, by široce pojatý festival Opera 2013 rozhodně obohatila třeba v rámci alternativních produkcí. Škoda, že tomu tak nebylo. Tím spíš, že jsme na tomto festivalu byli svědky několika nepříliš zdařilých „experimentů“.

Zastavil jsem se záměrně jen u toho nejlepšího, co naše operní divadla v první polovině sezóny 2012/2013 vyprodukovala. Ty méně zdařilé pomíjím mlčením. Šest znamenitých inscenací není jistě málo a jejich úspěch u obecenstva znovu potvrdil, že u nás opera, coby svébytný divadelní žánr, stále ještě žije.

Vít Zavadil

„Chcesz gumę?“ aneb Konečně opravdová cool dramatika z Východu

V roce 2004 vydaný český překlad Stasiukovy novely, tak trochu literární autobiografie či zpovědi *Jak jsem se stal spisovatelem,* je doprovázena povídkou z pera Jáchyma Topola o dobrodružné cestě alias horském vandru skupinky přátel „jako za starých časů“ let osmdesátých. Je to cesta po stopách partyzánů a vojáků, kteří zahynuli na polsko-slovenském pomezí. Cílem putování přátel je ovšem Stasiukova usedlost v polském Wołowci nedaleko hraniční Dukly, odkud bylo osvobozeno první československé území za druhé světové války. Dukla je ovšem v Polsku známá hlavně díky tomu, že podle ní Andrzej Stasiuk pojmenoval svoji povídkovou sbírku, která spolu s *Haličskými povídkami* představuje průlomová díla (oboje poměrně záhy přeložena do češtiny), jež etablovala Stasiuka na polském literárním nebi a byla u začátků jeho vstupu na mezinárodní spisovatelskou arénu.

Zapomenutým kamenem v této prvopočáteční mozaice je právě *Bílá vrána* (Biały kruk), která, paradoxně, je z prvních čtyř Stasiukových knih z první poloviny 90. let jedinou, která ve své době získala oficiální literární ocenění (Cena Kościelskich). Ve vztahu k našemu literárnímu dvorku zapeklitou otázkou zůstává, jestli si naši účastníci partyzánsko-literárního výletu do slovensko-polského pohraničí za Stasiukem, jak jej známe z literárního doplňku k již zmíněné Stasiukově novele – literární autobiografii *Jak jsem se stal spisovatelem* – byli vědomi tohoto jeho raného partyzánského westernového dobrodružného cestopisu po polských Nízkých Beskydech či čerstvě postsocialistického východně-surrealistického thrilleru alias zároveň reminiscentního spisovatelsko-mužského románu o útěku z města. Pro Stasiuka tahle knížka, o tom jak se odpočinková hra pěti varšavských androšských inťošů na partyzány zvrhne v realitu až surreálnou, sepsaná o zimách v letech 1993 a 1994, kdy zářezy na jeho spisovatelském kalašnikovu byly ještě velmi mělké a nepočetné, byla prvním „strukturovanějším“ kouskem vycházejícím zpoza žánru volně se propojujících několikastránkových povídek a reminiscencí (i když ten skrze jeho spisovatelskou kariéru zůstal v jeho tvorbě důležitou žánrovou stálicí). A varšavští androšští inťoši trpící popřevratovou deziluzí raných 90. let to opravdu v Nízkých Beskydech (samozřejmě těch na vzdáleném polském jihovýchodě) neměli snadné. Stasiuk jim v *Bílé vráně* dává pěkně do těla, je to drsné, ztráty jsou téměř polovina mužstva, hlavně zahladit stopy a zmizet a nezapomenout u toho pořídit samohonku nebo vodku a cigára, teda bez nich by to nešlo, čím by se dezinfikovaly rány?

V posledních sedmi letech začal být Stasiuk ceněn právě pro tento drsný surrealistický „východní“ styl, který poprvé ve výrazně koncentrované formě nacházíme v *Bílé vráně*, i když v současnosti jej uplatňuje hlavně prostřednictvím divadelních her, které začal v druhé polovině nulté dekády psát (české překlady jeho tří klíčových her *Noc*, *Temný les* a *Čekání na Turka* právě vyšly tiskem, jedna z jeho her byla inscenována už před lety v Městském divadle Zlín). Stasiukova pro západní obecenstvo šokující, ale zároveň přitažlivá „východní drsná dramatika“ – ukázkově hra *Noc* (Noc. Słowiańsko-germańska tragifarsa medyczna, 2005) – má své prvopočátky v noční nádražní čekárně-bufetu a mudrování dvou hlavních postav o rumunské romské rodině a všech z východu a Balkánu, nebo na trhu v malém beskydském městečku, kde koupíte všechno od mladý holky na zadním sedadle Volhy zakryté zaručeně středoasijskými koberci až po kalašnikova z bedny po bramborách.

Reálnost a zároveň mnohavýmluvnost této Stasiukovy exprese raných 90. let, co nám tu na východě a zároveň ve středu Evropy tak trochu nebo někdy i hodně zůstaly dodnes, byla oceňována už dobově. *Bílá vrána* byla v roce 1995 zfilmována a rozhodně nejen díky hereckému obsazení řadou nadcházejících hvězd *Gnoje* (to je od hnoje, česky bychom řekli asi *Hajzlové* nebo že by *Zkurvenci*?), co v opilosti začnout partyzánštit a dají se na útěk horami, se

stali filmem, jehož hlášky ještě dlouho po uvedení kazily polskou mládež. Ve filmu si epizodní roličku „východního“ pasáckýho týpka z maloměstského podkarpatského tržiště střelil i sám Andrzej Stasiuk. Polská verze průniku androšské kultury 80. let do mainstreamového filmu první poloviny 90. let je jiná než ta česká, slyšíme v pozadí polský cover Velvetů, ale ulice jsou plné vekslu a koupit se dá všechno.

Marcel Tomášek

Andrzej Stasiuk Bílá Vrána, Paseka 2012, přeložila Martina Bořilová

Tajná historie pána z Musaši

Džun'ičiróa Tanizaki

Ukázka z novely japonského spisovatele Džun'ičiróa Tanizakiho Tajná historie pána z Musaši, v níž autor s notnou dávkou ironie a groteskního humoru vypráví o netušeném vlivu, jaký měla sexuální perverze jistého feudálního pána na běh oficiální, „velké" historie sjednocování Japonska. Knihu připravuje nakladatelství Paseka k vydání během letošního roku. Z japonštiny přeložil Tomáš Jurkovič.

Když vešel Hóšimaru do tmy za zástěnou, Aoki Šuzen naštěstí spal a nic netušil. Jenže i poté, co Hóšimaru ulehl na lůžko, jeho vytržení stále nepřecházelo a on nemohl zamhouřit oka. Před jeho zrakem, zírajícím do tmy, se po celou noc jako pěna na vodní hladině vynořovaly a zase mizely podivné přízraky bezpočtu hlav, povalujících se v mihotavém světle lampy, jejich výraz, zbarvení pokožky, krví mokvající rány po meči. A pak ty svůdné prsty, které se při práci s takovou živostí pohybovaly mezi hromadmi těch tichých, neživých věcí. A především pak kulatá tvář té šestnácti či sedmnáctileté krásky. Už jen to, co tam v podkroví uviděl, byl samo o sobě naprosto neobvyklý výjev. A k tomuhle výjevu se ještě pojil ten zápach, co tam člověku vnikal do nosu, a naprostá mlčenlivost těch žen, které, tak jak ty uťaté hlavy, ze sebe nevydaly hlásku. Třináctiletý chlapec se poté, co se uprostřed noci vykradl z ložnice a prošel zahradou osvětlenou bledým světlem měsíce, aby byl bez varování zaveden na místo tak zvláštní, a poté, co to všechno navíc tak rychle skončilo, musel dozajista cítit, jako by před ním náhle na okamžik zazářil a vzápětí zase pohasl svět, který nemá s tím reálným společného naprosto nic.

Po rozednění zas jako obvykle započal nepřátelský útok, a celý den plynul za hluku výstřelů, zápachu střelného prachu, troubení na signální mušle, dunění vojenských bubnů a válečného pokřiku. A skupinka žen z řad rukojmích zase až do večera nedělala nic jiného, než že pilně pobíhala sem tam a roznášela proviant a munici, a pečovala o raněné. Hóšimaru by mezi nimi nejraději vyhledal ženy ze včerejšího večera, aby se přesvědčil, že to celé nebyl jenom sen, jenomže ani ta krasavice, která ho včera tak okouzlila, ani ostatní čtyři ženské nebyly dnes vůbec k zahlédnutí, přestože je jindy vídal den co den. Jen stařena tu tak jako vždycky seděla v koutku místnosti, opřená o opěrátko, a od rána se na Hóšimarua naschvál tvářila, jako by nic. Vypadalo to, že těch pět tam mylo hlavy po celou noc, a za dne teď během bitvy někde odpočívají. Anebo teď možná právě spí tam v podkroví. Hóšimaruovi to alespoň připadalo pravděpodobné. A z toho, že ty ženy teď ve dne nikde nezahlédl, soudil, že mají zřejmě i dnes v noci v plánu pokračovat ve své včerejší činnosti.

Když si to chlapec uvědomil, už jenom v jednom kuse čekal, až se setmí. Prosit stařenu, aby jej ještě jednou vzala tam do podkroví, zřejmě nemá cenu, nesouhlasila by asi. On však už její doprovod nejen nepotřebuje, naopak by mu tam jen překážela. Stačí, když se mu podaří tiše vyklouznout dřevěnými posuvnými dveřmi na chodbu tak, aby si ho nevšimla, a dál už může jít sám. Jakmile dospěl k tomuto rozhodnutí, začal se i on sám chovat ke stařeně chladně a nezúčastněně, a co možná se jí stranit. Samotnému mu muselo připadat zvláštní, že se mu dnes tolik chce jít tam do podkroví už z úplně jiného důvodu, než včera. Bylo jasné, že jeho dnešní tužba už opravdu není hodná samurajského synka. Zatímco sám sebe přesvědčoval, že tam ještě jednou půjde, aby vyzkoušel svoji odvahu, měl ve skutečnosti docela jiný cíl. Nebylo mu sice dobře jasné jaký, z jakéhosi důvodu však pociťoval stud a výčitky svědomí.

Mnohem víc, než aby se neprobudil Aoki Šuzen, leželo chlapci na srdci, aby neprocitla stařena, měl ale štěstí a nikdo jej nezpozoroval. Jakmile se dostal na chodbu, zbytek už nebyl vůbec složitý. Ve stejnou hodinu co minulé noci pak znovu kráčel zahradou, osvětlenou měsícem. Do chvíle, kdy otevřel dveře do skladiště a stanul pod stupni žebříku, pak postupoval jako ve snách, tažen neviditelnou silou, u žebříku se však na okamžik zastavil a nastražil uši, jestli nezaslechne něco shora. Po pravdě řečeno, stále ještě v něm hlodaly pochyby, jestli to celé snad nebyl jen pouhý přelud, jestli ho snad stařena nějak neočarovala a nepřiměla jej vidět něco, co není. Teď však, jak tu stál pod žebříkem, zjistil, že se tu v místnosti s udupanou podlahou skutečně vaří na peci voda a ve vlažně vlhkém vzduchu že visí ten samý nezapomenutelný, odpudivý zápach. Shora z podkroví nebylo slyšet vůbec nic, jakmile ale spatřil, že nahoře u ústí žebříku bliká plamínek lampy, bylo už jisté, že tam někdo musí být. Minulé noci si chlapec neuvědomil, k čemu že se to v kotli na peci vlastně ohřívá voda, teď si však poprvé uvědomil, že se tu chystá k tomu, aby v ní byly omývány hlavy.

Když konečně poznal, že to celé nebyl žádný sen, dolehl na něj o to větší stud. Jak stoupal krůček za krůčkem po žebříku, bojoval v duchu s tíží, která jako by se ho pokoušela obrátit nazpět. Nahoře totiž, přesně jak předpokládal, provádělo těch samých pět žen tu samou práci, co minulou noc. S tím rozdílem, že dnes ho tu ty ženy nečekaly. Jakmile se před nimi hoch objevil, ženským blýsklo v očích viditelné podezření. Tři nejdůležitější mezi nimi ustaly v práci a upřely na něj pochybovačný pohled. Když se však ta zjevně nejstarší z nich chlapci zdvořile uklonila, ostatní, zřejmě vedeny jejím příkladem, mu vzdaly úctu půvabným gestem, každá v rukou uťatou hlavu. Jejich změněný výraz trval jen po kratičký okamžik, a pak už se opět mlčky daly do práce. Když mu jakožto urozenému rukojmímu vzdaly ženy úctu, vztyčil hoch, rudý až za ušima, pyšně hlavu, aby si tak znovu dodal na majestátnosti, jaká se na knížecího syna sluší. Podobné figle, jako skrývat svůj stud a rozpaky za široký úsměv, mu totiž byly naprosto cizí. Byl přece potomkem vojevůdce, a v jakékoli situaci – a tím spíš před ženami – musel dbát na zachování své vznešenosti. Musel asi působit trochu směšně, jak tam tak stál s po vojensku vypjatými rameny, kluk, jehož vnější hraná pompéznost byla v naprostém rozporu s pocitem hanby uvnitř. Naštěstí se však pozornost žen hned znovu obrátila směrem k práci, a na chlapce už se nedívaly. Bezpochyby jim přišlo podezřelé, že sem přišel úplně sám, kárat jej za to však by byla nezdvořilost a ani to nebyla jejich povinnost. Zřejmě právě s tímhle vědomím se tedy pustily pilně zas do práce. Neosobně, bez jakéhokoli výrazu a neúnavně pracující ženy, čerstvě uťaté hlavy, seřazené po místnosti kam jen oko pohlédlo, vykuřovadlo, které v té nízké podkrovní prostoře hořelo, i vzduch, v němž se mísil dým kadidla s pachem krve – všechno to bylo úplně stejné jako minulé noci. Hóšimaruovi spíš ještě připadalo, že spolu minulá a dnešní noc splývají do jediné, nepřetržité noci. Že mezitím byl bílý den, že existuje i jiný svět, ze kterého se sem právě osaměle vkradl, to všechno se mu naopak jevilo jako nějaký vzdálený sen. Jediný rozdíl tkvěl v tom, že teď vedle sebe neměl stařenu. Než se nadál, znovu jej zaplavilo to extatické vytržení, radost tak prudká, že měl dojem, že mu z ní snad praskne hruď.

Žena, co seděla úplně vpravo, propichovala i tuto noc „kněžským hlavám" co neměly vlasy, bodcem uši, aby do nich udělala otvory pro štítky. A prostřední žena, co myla vlasy, zase dál hlavám poklepávala hřebenem na temeno. Právě ona jej minulé noci okouzlila nejvíc, a jednou z příčin bezpochyby bylo i to, že byla právě ve věku, kdy byla tělesně takzvaně v plném květu. V této místnosti totiž jinak vládly ty nespočetné uťaté hlavy, všecka ta nahromaděná smrt. A mezi tou pak zřejmě mládí a svěžest té dívky působily jen o to nápadněji. Tak například ty její plné, červeně zářící tváře, se zřejmě ve srovnání s bledou pokožkou hlav zdály být ještě mnohem živější a červenější. A navíc měla na starosti uvolňování a vázání účesů, takže se pak proto nejspíš i její prsty, mastné od oleje, jímž měly hlavy napuštěny vlasy, zdály v porovnání s černí vlasů ještě bělejší a svůdnější než ve skutečnosti. Hóšimaru si pak také i této noci povšiml zvláštního úsměvu, který se jí zračil v očích a kolem úst. Když jí žena vlevo podala hlavu, čistě omytou od krve, prostřední si ji vzala, nůžkami nejprve přestřihla papírovou šňůrku, jíž byl svázán uzel účesu, a nato, jako by se s hlavou mazlila, pečlivě učesala vlasy. Občas je natírala olejem, občas vyholila zarůstající temeno, občas vzala z nízkého stolku vykuřovadlo a podržela vlasy v dýmu. Pak pravou rukou uchopila novou papírovou šňůrku, jeden konec si vložila do úst, levou rukou sebrala vlasy dohromady, a úplně jako nějaká lazebnice je opět svázala v týle do uzlu. Zdálo se, že svou práci vykonává s nezaujatým odstupem, kdykoli se však zadívala mrtvému do tváře, jako by chtěla zkontrolovat hotový účes, vždy se jí na obličeji objevil onen tajemný úsměv.

Možná, že ten úsměv byl prostě jedním z jejích vrozených půvabů. Že se už čistě ze zvyku mile usmívala, kdykoli se octla před lidmi, a že jí pak takový úsměv vytanul automaticky na líci i ve společnosti mrtvých. A bylo jen a jen přirozené, že jak po dlouhou dobu zacházela s hlavami, nepůsobily už na ni tak hrozivě, a že je, jak je tak nejrůznějšími způsoby líčila a upravovala, začala mít naopak dokonce ráda a cítit k nim to samé, co k živým lidem. Pokud sem ale nečekaně zavítal někdo zvenčí, a uviděl na jedné straně bledé hlavy, na nichž se ještě zračily zbytky předsmrtné agonie, a na straně druhé pak mladou dívku s bělostnou pletí, na jejichž rudých rtech pohrává úsměv, pak na něj tento úsměv, přestože téměř neznatelný, musel velice silně zapůsobit. Měl v sobě smyslnou krásu, z níž zároveň vyzařovala hořká krutost. Nemohlo být proto celkem pochyb, že tato krása zmámila i Hóšimarua, který už dosáhl svých třinácti let, navíc však v něm vzbuzovala i jakési extrémní pocity, jaké normální muži nemívají. „Dóamiho vyprávění" se o jeho tehdejším stavu mysli zmiňují velice podrobně a tvrdí, že prý tehdy Hóšimaru hlavám, které se octly před onou krasavicí, jejich úděl záviděl. Přímo na ně žárlil. Zde je pak důležité, že jádrem této žárlivosti a předmětem závisti nebylo pouze to, že žena hlavy češe, holí jim temena a zírá na ně pohledem, v němž hraje onen krutý úsměv. Šlo o to, že jsou po smrti, že jsou z nich usekané hlavy, odporné a s výrazem utrpení na tváři, a v tomto stavu že s nimi pak manipulují její ruce. Stát se uťatou hlavou byla naprosto zásadní podmínka. Představa, že by se před ní ocitl živý, mu nebyla ani trochu příjemná, pokud by se však sám mohl stát takovouto hlavou a být vystaven před jejími půvaby, to by ale bylo štěstí... Takovéto pocity prý měl.

Mladíka samotného zaskočilo a uvedlo do rozpaků, že se mu v hlavě bouří podobné paradoxní a divné představy, které v něm vzbuzují bezbřehou slast. Do této chvíle byl pánem své mysli a svá duševní hnutí dovedl ovládat, jak se mu jen zlíbilo, nyní se mu však na dně právě této mysli otevřela zvláštně utvářená, velice hluboká studna, do které jeho vůle naprosto nedosáhla. S rukama opřenýma o roubení zíral do černé tmy uvnitř a děsil se té nezměrné hlubiny. Byl to stejný pocit, jako když muž, který se do té doby pokládal za zdravého, zjistí, že trpí nečekanou vážnou chorobou. Hóšimaru netušil, odkud se v něm ta nemoc bere. Bezpochyby však musel vnímat jako chorobný přinejmenším ten pocit rozkoše, který se valí ze skryté studny v jeho srdci.

Musel samozřejmě vědět, že po smrti člověk nemůže vnímat už vůbec nic. Představa, že bude uťatou hlavou a bude položen před tuto ženu, proto byla už sama o sobě paradoxní, a příjemná právě jen jako představa. Chlapec si představoval, že by byl hlavou, která si uchovala vnímání, a touto vidinou se pak opájel. Snil o tom, že hlavy, jež se tu jedna po druhé ocitají před ženou, by byly všechny jeho vlastní. Představoval si, že kdykoli žena klepe zadní stranou hřebene na temeno uťaté hlavy, klepe tak na něj samého... V ten okamžik pak pocit rozkoše vrcholil, v hlavě se mu tmělo a začínal se po celém těle třást. A navíc to byly ze všech hlav ty nejošklivější – třeba ty se smutným, či vyčítavým výrazem, hlavy, co vyhlížely směšně, hlavy s kůží umazanou dočerna či hlavy vetchých starců – které mu, když si představoval, že jsou „jeho vlastní", přinášely mnohem větší potěšení, než hlavy kdovíjak nádherných mladých bojovníků či hrdinů. Záviděl prostě mnohem víc hlavám ošklivým a budícím soucit, než hlavám krásným.

Hóšimaru byl odjakživa chlapec nebojácný, který chtěl být vždycky ve všem nejlepší. Čím byl proto ten nestoudný pocit rozkoše silnější, tím silněji se bezpochyby hoch sám sobě hnusil, a snažil se, seč byl, toto své vzrušení potlačit. Zmobilizoval v okamžení veškerou sílu vůle, a z toho nebezpečného místa, z té divné místnosti, která snad už už hrozila způsobit jeho pád, rázně odešel. A pak se ve spěchu vrátil do své ložnice, kde usnul, to všechno ještě předtím, než se rozednilo po dlouhé podzimní noci. V Dóamiho vyprávěních se pak detailně popisují další chlapcova utrpení, a tak víme, že se pak do podkroví vypravoval ještě po tři následující večery. Pokaždé se přitom snažil namluvit sám sobě, že je přece zbabělost, aby měl strach z něčeho podobného, že tam jde proto, aby vyzkoušel sílu své vůle, a podobně, pravda ale byla taková, že ho to, co tam spatřil, svádělo a přitahovalo mocí, které téměř nedokázal vzdorovat. Po tři dny jej měly střídavě v moci extatické sebezapomění a výčitky svědomí. Kdykoli sestupoval dolů po žebříku, umiňoval si pokaždé, že tam už nesmí nikdy vkročit, když však nastala hluboká noc, znovu se plížil z lože, jako by jej zachvátila horečka, váben zase tím vchodem do tajné rajské zahrady.

A pak se třetího dne něco přihodilo. Když Hóšimaru vystoupil do podkroví, uviděl před onou ženou opravdu podivnou hlavu. Byla to hlava asi dvaa- či tříadvacetiletého samuraje, zvláštní však bylo, že jí úplně chyběl nos. Původně určitě nebyla ošklivá. Pleť měla bílou, téměř bezbarvou, temeno vyholené domodra a vlasy lesklé a černé tak, že si v tom nijak nezadaly se záplavou těch, co splývaly po ramenou a po zádech dívce, která právě hlavu měla v práci. Ten samuraj musel zřejmě být dost velký krasavec. Oči i ústa měl doopravdy pohledná, celkové rysy pěkně pravidelné, mužně pevné, a skrývala se v nich elegance. Být uprostřed té tváře ještě rovný, vysoký a krásný nos, byla by to ve všem všudy typická hlava mladého válečníka, jako vymodelovaná ze dřeva a jílu od loutkáře. Nos ale z jakéhosi důvodu zřejmě někdo v jediném okamžiku usekl nabroušenou čepelí, jelikož tu po něm od čela až k ústům nezbyla ani stopa, a zrovna tak po kůstkách v něm. Pokud by ten muž míval původně nos plochý, rozpláclý, nepůsobila by jeho nepřítomnost tolik podivně. Jenomže tvář s takto vystouplými, vyčnívajícími rysy, tvář, která přímo vyžadovala, aby se v jejím prostředku zcela samozřejmě tyčil ten sošný výčnělek, se nyní, když byla tato její zásadní součást odstraněna tak dokonale, jako by ji ten zmíněný loutkář odmáznul špachtlí a na jejím místě zela plochá rudá rána, zdála být ještě mnohem šerednější a groteskněji, než u běžně ošklivého muže. Dívka s úctou vsunula zuby hřebenu do vlasů, černých tak jako by byly mokré, upravila uzel účesu, a poté se s obvyklým úsměvem na rtech zadívala hlavě přímo tam, kde měl být nos, přímo doprostřed obličeje. Nemusíme zdůrazňovat, že byl chlapec tím úsměvem jako obvykle zcela okouzlen, právě nyní však bylo jeho nadšení intenzivní jako nikdy předtím. Obličej té dívky tu noc, abychom tak řekli, vystaven tváří v tvář krutě zmrzačené mužské hlavě ztělesňoval všechnu pýchu, radost a slávu těch, kdo jsou naživu. Dokonalá krása tu stála proti nedokonalosti. A co víc, její úsměv, tak zcela nevinný a dívčí, se v tomto případě zdál naopak vyzařovat o to větší posměch a škodolibost, která v chlapcově mysli roztočila hotový kolovrátek nečekaných představ. Nejenže měl dojem, že se snad pohledu na ten úsměv nemůže nikdy nabažit. Navíc z něj prýštila nevyčerpatelná záplava divokých představ, díky nimž se jeho duše ocitala v říši sladce svůdných snů. Tu říši obýval jen on a ta dívka, a stával se v ní sám tou hlavou bez nosu. Taková představa se mu neobyčejně líbila a poskytovala mu mnohem větší pocit blaha než vůbec kdy předtím. Když jeho extáze dosáhla vrcholu, začal se úsměv z dívčiny tváře pomalu vytrácet. Chlapec tam proto chvíli stál jako bez duše a jen se dál nepřítomně snažil dostihnout svůj sen. Když ale viděl, že dívka už už předává hlavu ženě po své levici, prolomil znenadání hrobové ticho v té podkrovní místnosti a oslovil ji:

„Co to je? Co je to za divnou hlavu?"

Uvědomil si, že se mu přitom nebývale třese hlas. A pravil ještě jednou, důrazněji:

„Cože? Ta hlava nemá žádný nos?"

„Hm – ano."

Ruce, lesklé od oleje, přitiskla na podstavec hlavy před sebou ve zdvořilém postoji, jak to vyžadoval hovor s urozeným člověkem. Letmo přitom pohlédla chlapci do tváře, hned však znovu svěsila zátylek v ještě pokornější a uctivější pokloně.

„To musel být nějaký pořádný hlupák, když si nechal useknout nos," řekl chlapec a z hrdla se mu přitom vydral smích, chraplavý a nedětský, podobný spíš starecké-mu kašli, který se zvláštně rozezněl celým podkrovím.

„No? Jak to, že mu usekli právě nos?"

„Inu, víte, tohle je totiž „babská hlava."

„Ta hlava patří ženě?"

„Nikoli, to vůbec ne..."

Snad že se pro svůj věk ostýchala, když na ni mluvil muž, anebo že z toho, jak po celou dobu působil a jak ji teď nečekaně oslovil, cítila, že je tenhle kluk nějaký divný, hleděla dívka dál do země a odpovídala mu nervózně a zdráhavě.

„Víte, tyhlety „babské hlavy", to nejsou žádné hlavy žen. Já se v tom pravda příliš nevyznám, když však při bitvě není času nazbyt a není možné nosit s sebou celou hlavu přemoženého nepřítele, pak se jí odsekne nos, a s ním jako důkazem se pak ta hlava dá najít."

Když se pak Hóšimaru vyptával dále, sklonila dívka hlavu ještě níže a co možná nejméně slovy mu pověděla, nač se jí ptal. Tak například, že označení „babská hlava" pochází z toho, že z pouhého přineseného nosu není možné říci, zda šlo skutečně o muže. Hlavy bez nosu nejsou sice celkem vzato příliš žádoucí, hrdinové, kteří v bitvě připraví o hlavu tři, čtyři a více nepřátel, ovšem nemohou takovou spoustu uťatých hlav najednou odnést, a proto jako poznávací znamení pro později usekají nosy, a když pak bitva pomine, vyhledají patřičná těla a postarají se o hlavy. Toto se ovšem připouští jen ve zcela nevyhnutelných situacích, a ony proto mají zpravidla babskou hlavu v práci jen zřídka. V této bitvě jí přišla do rukou jen tato jediná. Alespoň tyto informace se z ní tedy chlapci podařilo vymámit.

„Neníť vskutku nic podivnějšího nad lidské srdce. Nesetkat se tehdá s onou ženou a nespatřit „babskou hlavu", byl bych se nejspíše v pozdějších létech vůbec neoddal podobným nízkostem. Ohlížeje se důkladně za vlastním životem, pravím, že zdroj mé největší hanby v něm tkvěl v tom, že mi od onoho večera dlela v mysli podoba té dívky, na niž jsem pak dnem ani nocí nemohl zapomenout. Dále pak lze též říci, že jsem tehdy zatoužil opatřit ještě jednu „babskou hlavu" a znovu uvidět úsměv té ženy, a jsa takto rozhodnut, stalo se, že jsem se, pln neklidu ale s úmysly přímými jak ratiště šípu, v skrytu jedné noci vydal na tajnou výpravu do nepřátelského ležení."

Takto to stojí psáno v Dóamiho vyprávění.

pokračování ze strany 5

Androši neměli výhrady proti exkomunistům v Chartě?

Ze začátku ani ne, ty politické názory se zprvu držely dost stranou – převládl společný jmenovatel, boj za lidský a občanský práva, a že byl někdo komunista se tehdy moc neřešilo. A dokud jsme byli jako androši objektem toho dění, že se jednalo o nás bez nás, a byli jsme tak vhodným materiálem, na kterém se dokumentovalo porušování lidských práv, byli jsme snesitelný pro pravou i levou část opozice. Ve chvíli, kdy lidi z undergroundu ale začali artikulovat své názory a požadavky, tak byl samozřejmě konec tohoto konsensu. To už pak byl „šmejd z undergroundu" a už to lítalo.

Na jedné straně byli ti bigotní katolíci, Iva Kotrlá, která psala Magorovi do Vokna – usaď se už na WC, ty novodobý Zdeňku Nejedlý!, a na druhé zase bývalá komunistka Marvanová, ta stará, ještě se svými kamarádkami, které si vzali za záminku k útoku na underground Pelcův román *A bude hůř*. Jak je to prý amorální atd.

Na tom se dobře ukázalo, jak je ta politická scéna do podkovy, jak se ti ultraleví blíží k těm ultrapravým. Co se týká odsouzení undergroundu, rozuměli si ultrapraví a ultraleví dokonale. Naprosto.

Díval se na vás chartovní establishment skrz prsty?

Jo, díval.

Kdy jste začali s vydáváním Vokna?

Vokno začalo vycházet v roce 1979, někdy v květnu jsme to měli pohromadě. Potřebovali jsme ale taky vybudovat ty distribuční kanály a určit lidi, kteří budou v jednotlivých okresech a místech Vokno pravidelně nejen dostávat, ale dál ho i spravovat, tedy aby to nebylo tak, že si někdo strčí výtisk do knihovny a už ho nikdo nikdy neuvidí – aby byl vždy jeden člověk, který měl o pohybu těch jednotlivých výtisků přehled a dohlížel na to, aby se po přečtení dostalo Vokno zase dál. Tam, kde bylo víc lidí, jako třeba na Ostravsku, šlo těch čísel víc.

Tenhle dealerský způsob distribuce se velmi osvědčil a každý výtisk přečetlo dvacet lidí – v té první fázi.

S kolika výtisky jste začínali?

Začínali jsme se sto výtisky. Tiskli jsme to na tom ormigu a náklad byl daný tiskařskou blánou, která vydržela tak těch sto kusů, aby to bylo ještě čitelný.

Jaký náklad jste měli v roce 1989?

Ve finále jsme dělali 380 výtisků, ale to už se dělalo cyklostylem, což už zase bylo limitovaný papírem, protože dvě stě dvacet stran krát tři sta osmdesát – to bylo embéčko plný papíru, to už bylo na metráky. A papír se mimo jiné obtížně sháněl.

Jak byla výroba Vokna zabezpečená, jak fungovala konspirace?

Na tiskárnu nám nikdy nepřišli. Na Nové Vísce byla několikrát domovní prohlídka, hledali tu mašinu, s minohledačkou prolezli celý barák i zahradu, tam, kde to pípalo, si dali kolík, přivezli si zbrusu nový krumpáče a poprvé v životě jsem viděl, jak četníci pracují, a vykopli kus rádla nebo starého řetězu. Hledali tu mašinu a my ji měli pod schody, kde byl takový prostor a Kečup, kluk z Mostu, zedník, jestli si pamatuješ, říkalo se mu tak podle barvy vlasů, už je mrtvej, ji tam zazdil, obrátil u luxu hadici a do čerstvý omítky, jak se dělají fresky, pral tím luxem špínu, a ta zeď pak vypadala, jako kdyby tam stála dýl než ten barák. A to je právě ono, co jsem později Magorovi vytýkal, že ve *Zprávě o třetím hudebním obrození* se na základě své blízkosti s Křižovnickou školou příliš zabýval umělci – underground prý dělají umělci, ale oni ho neméně dělali i takovýhle kluci, jako byl Kečup, který své zednické umění využil k účelům undergroundu neméně účinně.

To jste si tedy všechny texty připravili, zredigovali, přepsali na blány, pak jste stroj ze zdi vybourali, rychle to natiskli a ormig zase zazdili?

Jo, za jeden víkend jsme to namnožili a stroj se zase zazdil.

Cha cha cha, to je fakt dobrý. Fízlové tu mašinu neobjevili ani s minohledačkou?

V těch schodech bylo železný zábradlí, takže si tu minohledačku mohli uvázat na krk.

Kolik jste udělali čísel?

V tom prvním období, od roku 1979 do roku 1981, jsme stihli udělat pět čísel – uprostřed šestého nás sekli. To ale nebylo na Vísce, která už byla v té době vylastněná. Sebrali nás 10. listopadu 1981, mě, Magora, Martina Hýbka a Friče.

Jak vás dali dohromady?

Důvody, proč sebrali tyhle lidi, byly spíše politické, než že by to byl důsledek nějakého vyšetřování – v téhle sestavě jsme se nikdy pohromadě neviděli, oni ale potřebovali udělat organizovanou skupinu: že to dělám já, bylo jasný, Magora típli jako lídra undergroundu, to bylo taky jasný. Hýbek byl vysokoškolák, už v 5. ročníku, distribuoval Vokno po vysokoškolských kolejích mezi své kamarády, a toho se oni hrozně báli – napojení vysokoškoláků na undergroundové kruhy. Hýbka zavřeli na základě udání Jima Čerta, taky nomen omen, který měl na svědomí více méně i Fricka, protože o něm ve svých raportech hovořil jako o lídru východních Čech, i když to tak nebylo. Takže tyhle dva lidi k nám přimázli a byl z toho to proces proti Voknu, potažmo proti undergroundu. Bylo to zcela jasný účtování. Bylo po procesu s VONSem – udělali VONS a pak se vrhli na androše.

Jak ten druhý proces probíhal?

Rok jsme byli ve vazbě, protože to nikdo nechtěl dělat. Potom našli ožralého předsedu senátu Vaňáčka, proti kterému bylo kvůli opilství vedeno kárné řízení. Řekli mu, že buď udělá tohle, nebo vylítne z justice. Tak to vzal.

Převezli nás do vazby do Ostrova nad Ohří, do Vikmanova, a odtamtud nás vozili k soudu v Chomutově. Bylo to na čtyřikrát, vždycky v pátek. *Čtyři pátky trvalo, než to Vokno schytalo*… zrýmoval jsem to. Já dostal dva a půl roku za výtržnictví, Magor jako recidivista v oboru výtržnictví tři a půl roku do Valdic, Hýbek dostal osmnáct měsíců a Fricek – Milan Frič patnáct měsíců.

Kde jsi seděl?

Na Bytízu.

Jaký to tam bylo?

Já nevím… já ten kriminál měl lehký. Uměl jsem sedět. Lidi, kteří se vyvyšovali nad ostatní vězně a dávali jim najevo, že jsou něco jiného, lepšího, že nejsou zloději a lupiči a s kriminálníky nemají nic společného, protože jsou politický, tak ti měli ošklivý kriminál. Uhl dostal na Mírově facku, díky které dodnes na jedno ucho neslyší a Cibulka měl v kriminále peklo, protože ho ta kriminální společnost právě díky výše uvedenému nepřijala. Já jsem měl s kriminálníky korektní vztahy založený na pochopení toho, jaké jsou vztahy mezi nimi – nešlapej mi na můj písek a já nebudu šlapat na tvůj písek, a to je hranice, která se dodržuje.

Jak jsi vycházel s bachaři? Zbili tě někdy?

Od bachařů jsem nedostal do huby nikdy. Udržoval jsem takovou tu míru, abych je nikdy nevyprovokoval. Dostal se mi do ruky jeden posudek, ve kterém psali, že se k nim chovám slušně, ale s nadřazeností. Chtěli mě zbít, když jsem si na Bytízu udělal rádio a poslouchal BBC – zase to bylo udaný konfidentem. Když to rádio našli, chtělo mi jedno Véčko rozbít hubu, ale shodou okolností bylo tehdy MS v hokeji a já to uhrál na to, že jsem chtěl poslouchat zápasy, což jim připadalo blbý rozbít mi držku za hokej, který oni sledovali.

Lámali tě někdy ke spolupráci?

V base ne. Oni měli propozice od estébáků, že mě nesmí pustit mimo lágr, že musím dělat tak, abych byl v malém kolektivu, a když mě tenkrát udělal tím brigadýrem, a to jsem byl jenom směnovým brigadýrem, to není žádná funkce, to jsem musel všechnu práci udělat a ještě nad to ostatním dělat výplaty, takže pro mě to nebyla žádná výhoda. Já z toho ale výhodu dokázal udělat, a to tak, že se na Bytízu začaly množit žádosti muklů, že chtějí přeložit na palety, ačkoli to bylo trestný pracoviště.

Venku tě estébáci zkoušeli někdy zlanařit?

Jednou, když jsem měl ochranný dohled. Po druhém kriminálu jsem odešel ještě s dvěma roky ochranného dohledu, když jsem se v závěrečné řeči u soudu přihlásil k podstatě svého trestného činu, což měla být neúcta ke společnosti – já se k tomu přiznal s tím, že si ta společnost žádnou úctu nezaslouží. Prokurátor mi navrhoval sice dva a půl roku, ale v I. nápravně výchovné skupině a rok ochranného ohledu, a po téhle závěrečné řeči mě dali do II. NVS a místo jednoho roku ochranného dohledu jsem dostal dva roky.

V roce 1985 byla spartakiáda, během které mi podmínky ochranného dohledu ještě zpřísnili. Bydlel jsem na Břevnově, a když jsem pak po tom místním fízlovi, kam jsem se chodil hlásit, chtěl, aby mi to vrátil, jak to bylo před spartakiádou, tak mi řekl, tak pojďte, sepíšeme to. Udělám vám to, že se budete hlásit jen jednou týdně, ale tady mi podepíšete spolupráci!

Teď mně to začalo šrotovat v hlavě, jestli to je iniciativa tohohle šmudly anebo jestli to má příkaz z Barťáku, tak jsem mu říkal, a o co by mělo jako jít, a on povídá: no vy bydlíte v té Šlikovce, tam se hodně krade, tak kdybyste se tak díval, co ti cikáni nosí domu…

Cha cha cha.

Cha cha cha, tak to mě znechutil! Kdyby po mně chtěl, abych donášel na Havla, tak bych to taky odmítl, ale aspoň bych se cítil doceněn – ale abych hlídal cikány ve Šlikovce… to mě tedy nasral. Tak jsem mu to odmítl a musel jsem tam každý den.

Chodil jsi se hlásit do Kusý?

Do Kusý.

Na tu fízlárnu jsme jednou večer coby školáci zaútočili shora z Baterií dlažebními kostkami a vysklili tam řadu oken – už tenkrát nám totiž bylo jasný, že tam jednou budou trápit Čuňase…

To jste měli dobrý instinkt, cha cha cha. Ten ochranný dohled byl fakt hnusný. Magor se sice musel ze Staré Říše jezdit hlásit každý den do Telče, ale pak už měl pokoj – nikdo se už na něj zpátky do Říše podívat nepřijel, ale já jsem musel být v deset doma a oni mě chodili kontrolovat, jestli tam jsem, což dělali i v rámci obchůzky. U mne bylo pár lidí, seděli jsme v obýváku, najednou zvonek u dveří, myslel jsem si, že jdou další známí, a byli to esenbáci, vlezli do bytu a normálně v obýváku zkontrolovali všem občanky, jako kdybychom byli někde na nádraží.

Během ochranného dohledu ti mohli do bytu vlézt zcela volně v kteroukoli denní či noční hodinu.

Jo, kdykoli.

Chodil jsi přitom do práce.

Jo, ráno jsem chodil normálně do práce, topil jsem v Astře. Ale tahle buzerace bylo hrozná. Jednou jsem jel na dovolenou, k Šimakovi do Osvračína, a podmínka byla nahlásit čtrnáct dní předem, kam jedu. Oni tam dali hlášku a musel jsem se každý den hlásit zase tam, a že jsem bydlel u Šimaka, mohli k němu kdykoliv vrazit. Magor říkal, že ochranný dohled byl horší než kriminál a já to chápu, protože člověk musí dělat bachaře sám sobě.

V tom ochranným dohledu jsi pokračoval ve výrobě a distribuci Vokna?

Samozřejmě. Magor šel z kriminálu o rok později, a když ho pouštěli, tak už jsem mu nesl hotové sedmé číslo. Faktem ovšem je, že v té době začalo být politicky trochu volněji. V Moskvě umřel Černěnko a k moci přišel Gorbačov, *perestrojka* a *glasnosť,* a tady ti místní komunisti nevěděli, co to pro ně znamená, jestli náhodou nepůjdou od válu. Než sem Gorbačov v dubnu 1987 přijel a ujistil je, že jim tady do toho nebude kecat, tak byl klid, taková doba hájení, čehož jsme využili k tomu, že jsme rozjeli tu druhou etapu Vokna.

Jak to bylo se vztahem mezi undergroundem a chartovním establishmentem v 80. letech?

Artikulování názorů českého undergroundu už nebylo možné v Chartě přehlížet. Začalo to tím, že Láďa Cerman z Liberce odvolal podpis pod Chartou, ne že by se snad zalekl nebo z důvodů nátlaku režimu, ale na protest – z důvodů, které sepsal a které byly politický – bývalí komunisti v té době Chartu hodně ovlivňovali. Když byli Dienstbier a Kantůrková mluvčími, dělali takovou hodně prolevicovou politiku, včetně takových ptákovin, že se Charta měla zabývat Iljou Tajtlbojmem, což byl nějaký chilský revolucionář, který měl blízko k Che Guevarovi, a nebylo příliš jasný, jestli to není spíše chilský terorista.

Taky se snažili koketovat se západním Mírovým hnutím.

Samozřejmě, a to celé bylo řízené KGB – to bylo celé podvod. Takže to bylo ve vzduchu. Potom Benda jednou napsal spojení „přední signatáři" Charty 77 a já jsem na kolektivu mluvčích prohlásil, že jsem tam tedy za ty „zadní signatáře". Hájka, toho bývalého ministra, to rozpálilo a prohlásil, že žádní zadní ani přední signatáři nejsou, načež jsem se hájil tím, že jen reaguji na slova doktora Bendy. Anička Šabatová pak přilila olej do ohně, respektive tomu dala korunu, když svou funkci mluvčího chtěla předat mně. To byla bomba.

Chartovní aristokracie se vzbouřila proti chartovním plebejcům…

Všichni ne, ale zase jen tyhle dvě skupiny – bývalí komunisti a bigotní či tradicionalističtí katolíci, kteří nemohli přenést přes srdce undergroundové pojetí rodiny a postavili to tak, že půjdou třeba i na rozkol v Chartě, než aby dovolili, abych dělal mluvčího. To byl tedy začátek toho ostrého souboje. Po nějakém čase jsem z toho couvnul, když není konsensus, tak že se toho vzdávám. Anička byla zase natolik statečná, že nikoho dalšího už nejmenovala. To bylo poprvé v Chartě, kdy jeden mluvčí pak navrhnul za sebe dva.

Snažili se to estébáci nějak popíchnout – režim musel mít z chartovních půtek ohromnou radost…

Ti byli z toho rozkolu nadšení a určitě se jej snažili přiživovat. Podle mne to taky zachránilo před zavřením, jinak bych šel potřetí sedět už o rok dřív.

Jako dobrého rozkolníka tě nechali na svobodě.

Jako dobrého rozkolníka mě nechali venku, jinak by mě zavřeli už v osmdesátém osmém, kdy si udělali takový přehled nepřátelských osob, a já byl na prvním místě, což bylo dáno zřejmě tím, že jsem měl pod sebou tu celorepublikovou distribuci.

Jaké další aktivity byly na Vokno navázaný?

Vokno se z časopisu vyvinulo v kulturní instituci, undergroundovou matici, která pořádala koncerty, výstavy, vydávali jsme Videomagazín, dělali jsme u Vodrážků podzemní universitu, k těm přednáškám se vydala vlastní skripta, vycházela knihovnička Vokna a taky jsme dělali tak zvanou střechu: lidi, kteří měli vlastní projekty, ale z různých důvodů chtěli zůstat v anonymitě, chodili za námi, abychom je přikryli – my jsme měli razítko *vydáno ve Voknu*, tak jsme jim to orazítkovali a oni byli z obliga.

Potom jsme se pokusili o ten východočeský Woodstock v Trutnově, což bylo celý v režii Vokna, a tam to zatáhli. Tenkrát mě lidi kritizovali, ale já tam přišel o deset sudů piva, který estébáci, když nás sebrali, nechali stát na slunci. Chtěl jsem na Chartě, aby mi na to přispěla, a to si nedovedeš představit, jaký to byl boj, že prý nebudou undergroundu platit chlast. Nakonec nám sice na to přispěli, ale museli jsme si vyslechnout šílený věci.

Jaké bylo finále?

Finále byl zase kriminál. Sebrali mě koncem února, byl jsem ve vazbě půl roku v Hradci Králové, a na konec mě potřetí odsoudili za to samé – za vydavatelství a šéfredaktorství Vokna byl standardní trest dva a půl roku a dva roky ochranného dohledu.

Bylo v kriminále cítit, že se blíží 17. listopad?

Ani ne, ale ve vazbě v Hradci Králové bylo znát, že tam přede mnou umřel Wonka – mně se tam bachaři tak báli, v životě jsem neměl takový krmník, jako toho půl roku. Celý den jsem ležel a zvenku mi lidi posílali noviny a časopisy.

Byli tam ve vazbě ještě spoluvězni Wonky?

Byli a já tam během té doby, co jsem tam byl, prováděl vyšetřování okolností jeho smrti. Posílal jsem koně na všechny strany, a když jsem pak byl po revoluci v komisi, která měla zjistit okolnosti smrti Pavla Wonky, tak jsem ty lidi znovu kontaktoval – věděl jsem, na koho se obrátit.

Kdy za tebou přišel ředitel věznice – 20., 22. nebo až 24. listopadu?

To takhle nebylo. To už jsem byl ve výkonu trestu v Horním Slavkově. Dělal jsem tam šílenou práci a říkal jsem si, že musím pryč – na Škodovce se izolovaly cívky do lokomotiv a to se obalovalo takovou páskou, ve které byla namletá slída, bylo to tvrdý a museli se to toluenem změkčovat, takže jsme celý den seděli v toluenu a po těch osmi hodinách jsme nebyli schopni pochodovat, netrefili jsme se do cel – takhle zhulenej jsi chodil každý den z práce.

Byl říjen 89, museli jsme koukat na TV zprávy, které byly povinný, a teď v televizi hlásili, že TV seriál, nějaký ten Dietl nebo co, bude o dvacet minut posunut, protože bude promítnut dokument o jednom z pravicových živlů, který rozkládá naši společnost. Já samozřejmě mohl jenom na zprávy, na TV pořady to byl už výběr, to jsem v životě nebyl, tam mohli ti, co byli s bachařem zadobře, tak jsem tomu jednomu, který ještě šel, řekl – hele, přijď mi ke katru z kulturky říct o kom to je. Najednou se rozrazily dveře, z té kulturky přiběhl k mřížím, oči navrch hlavy a říká: Ty vole, je to o tobě!

Tak mu povídám, nech ty dveře otevřený a ohulte to trochu, ať si to taky poslechnu. Byl to ten pořad *Kamelot*.

Příští den jsi byl v krimu král.

Jo, to mi získalo takovou popularitu. Druhý den jsme šli na apelplac a ze všech oken řvali: Nazdar Kamelote! Celý lágr už to věděl.

Nebylo to k vzteku, zrovna když sis vydobyl takovou slávu, že to za měsíc přišlo celý vniveč, že to celý padlo?

To je osud. 17. listopadu jsem šel zfetovaný z práce a nic jsem nevěděl. Chodily nám tam ale ty *Svobodný slova* apod., který už začaly do toho prát. Byli tam hodně kopečkáři, kteří šli na zelenou hranici, kteří byli různě prostřílení, ale taky sami pohraničníka trefili, to byl trestní lágr, a já jim povídám, hele, vypadá to, že to končí a že půjdete domů. Oni na mě, ty nejsi Čuňas, tobě měli říkat Magor!

Byl pátek, čtyřiadvacátého, koukáme na zprávy, teď tam vylezl ten komunistický hlasatel a povídá: Prezident republiky, na základě jednání s opozicí, udělil amnestii těmto lidem… Teď to četl a já byl na sedmém místě. V té kulturce bylo se mnou asi osmdesát muklů, všichni se na mě obrátili a řvali – ty vole, pustili tě! Pak šli za měsíc taky.

Kdo tě ve vězení vyzvedl?

Mirek Vodrážka. Druhý den ráno mi povídá chlapík, který zametal na druhý straně baráku, že tam na mě čeká auto. Ještě to pár hodin ale trvalo – pustili mě až odpoledne. Jeli jsme na Letnou, kde byla demonstrace, ale už jsme to nestihli. Večer jsem šel k Řečickým, kde jsem se setkal s Magorem, kterého ten den taky pustili.

Co je dneska s undergroundem?

Posledních pět let mám pocit, že nastala doba renesance undergroundu. Když jsem na těch festivalech a setkáních, tak vidím, jak to jde napříč generacemi –nejvíc tam jsou lidi kolem padesátky a výš, a pak nejmladší, kolem dvaceti, třiceti. Taková ta čtyřicetiletá generace, těch je málo, ti asi podnikají.

Takový ten původní underground se potřeboval naučit ten nárazník za totalitou. Lída Rakušanová mi říkala, že když přijela v polovině 60. let do Německa, tak tam teprve začínala ta skutečná denacifikace, tehdy teprve začaly vycházet díla Manna nebo různých židovských autorů, kteří pochopitelně nebyli zakázaný, ale nebyla po nich do té doby společenská poptávka. A totéž je tady. Když jsi v 90. letech řekl, že jsi byl disident, tak si lidi uplivovali – to bylo horší, než estébák.

Podle mne tak od toho roku 2007 tady začíná taková ta skutečná dekomunizace, mladý lidi to ohromně zajímá a jsou už schopný tu dobu reflektovat, nejsou těmi, kteří se tomu vyhýbali, protože se jich to nějak dotýkalo třeba jen tím, že mlčeli, protože kolaborace mlčením byla taky kolaborace.

Ty starý si potřebovali zkusit novou dobu, podnikali, nebo byli v zahraničí, nebo byli jako já, pitomci, ve státní správě a tomu *mainstreamu* sloužili. Na začátku 90. let jsme do toho šli s entusiasmem, protože jsme si představovali, že ti lidi, kteří v listopadu cinkali na ulicích klíči, že to je ta mlčící většina, o které jsme si v Chartě mysleli, že mluvíme za ně – pěkný hovno, nezastupovali jsme nikoho, mluvili jsme jenom za sebe.

Když jezdíš po školách na besedy, jaký máš pocit z ohlasů žáků a studentů?

To je to, co mě dneska drží při životě – když jsem mezi těmi mladými, jako kdybych nabíjel baterku.

Jsou dobří?

Jsou výborní!

Underground byl pravicový nebo levicový?

Já si myslím, že tady byl spíš pravicový – ten *mainstream* nás do té pravice zahnal, ať jsme chtěli nebo ne. K čemu jsme měli odpor, to co nám bylo odporný, hlásal režim, který se deklaroval jako levicový – ať už to byla levice nebo ne – a proti tomu jsme nasávali myšlenky, které byly ve vzduchu, ať už to byla „idealistická" filosofie nebo křesťanství, a taky amerikanismus – já jsem přítel Ameriky. I když se na ni nedívám nekriticky, tak je to země, která několik set let udržuje svobodu. Kam se na ni serou ti evropští totalitáři.

Taky Evropu několikrát vytáhla z průseru.

Jo, celou Evropu vytáhla ze sraček, do kterých se Evropa svojí intelektuálskou levicovostí vždy znovu a znovu dostane, a to včetně nacismu, který byl podle mne taky levice.

Magor tvrdil, že správný rocker musí být katolík. Jak to máš ty?

Já jsem tedy taky katolík, ale tohle bych netvrdil – podle mne je každý to, co chce. Já jsem věřící.

Nejsi tedy papírový papeženec.

Je to trochu složitější. Chodím v neděli do kostela, ale kdybych řekl našemu panu faráři, co všechno si myslím, tak by mě asi vyobcoval.

Na zpověď si netroufneš...

Jo, ke zpovědi nechodím. Jednou jsem se o to pokusil, a pan farář mi řekl, že s tím musím jít za biskupem – na takový věci je moc malá ryba.

Cha cha cha.

Existují nějaký stupně, co může farář rozřešit, takže biskup by mě možná poslal za papežem. Já bych za biskupem i jel, ale ještě jsem k tomu nenašel sílu.

Petr Placák

• PASEKA •

Chopinova 4, 120 00 Praha 2, Tel.: 222 710 750 – 3, e-mail: paseka@paseka.cz, www.paseka.cz

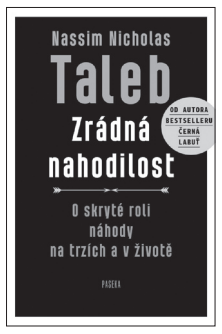

Nassim Nicholas Taleb
Zrádná nahodilost

Každý z nás se snaží v životě uspět, některým se však v tomto úsilí daří lépe než ostatním. Je to zásluhou výjimečné dávky talentu, mimořádné píle či optimální strategie? Nebo snad lze úspěch přičítat čemusi zcela nepředvídatelnému - náhodě a štěstí? Kniha amerického ekonoma a investičního poradce se nepokouší o nic menšího než zásadně změnit náš pohled na sféru podnikání a obchodu a okolní svět vůbec a přimět nás, abychom si uvědomili zásadní roli, jakou v nich hraje fenomén nahodilosti. Autor v ní nezapře svou profesní zkušenost s finančními trhy, své inspirativní postřehy a úvahy však dokáže aplikovat i na životní realitu důvěrně známou každému z nás.

Z angličtiny přeložil Jan Hořínek
145 x 205 mm, váz., 276 stran

John D. Barrow
Kniha vesmíru

Nejnovější dílo oblíbeného popularizátora vědy Johna D. Barrowa podává přehled různých modelů vesmíru, které se ve vědě objevily od antiky po dnešek. Jde o soupis logicky propojený, jasně rozlišující, které z modelů mohou aspirovat na model pozorovaného vesmíru a které vznikly jen jako zajímavé matematické konstrukce. Čtenářská obec, která sleduje literaturu z oblasti kosmologie, jistě takovýto systematický přehled uvítá, neboť se vyznačuje neotřelým pohledem na tematiku. Zabývá se i různými bizarními konstrukcemi, jež vznikly na základě teorie strun a dalších současných směrů ve fyzice. Tajemno vanoucí z představ, že žijeme v jednom zákoutí nekonečně mohotvárného vesmíru, vyvolává vzrušení ne nepodobné vzrušení ze sci-fi, autor však střízlivě hodnotí úlohu těchto představ při vytváření co nejhlubšího pohledu na svět, ve kterém žijeme, a pečlivě rozebírá jejich filozofický obsah.

Z angličtiny přeložil Jiří Langer
170 x 240 mm, brož., 336 stran

Lucia Piussi
Láska je slípka

Básník Karol, herec David, milionář Noro a Lena: tři muži a jedna žena. Příběh Leniných milostných vzplanutí a zklamání, vášně a hledání lásky zavádí čtenáře do bohémského prostředí Bratislavy, ale i Prahy. Lucia Piussi tu živým až slangovým jazykem podala velmi přímou výpověď o intimním životě současné ženy a o její snaze najít osobní i profesní ukotvení.

Ze slovenštiny přeložil Ondřej Mrázek
130 x 200 mm, brož., 224 stran

Abraham Skorka, Jorge Bergoglio
O nebi a o zemi

Současný papež František se ještě jako kardinál Jorge Mario Bergoglio pravidelně scházel se svým přítelem rabínem Abrahamem Skorkou, aby spolu debatovali o otázkách víry, o Bohu i ďáblu, vině a odpuštění, politice, globalizaci, vědě a konfliktech současného světa. Nakonec se rozhodli, že svoje rozpravy zpracují do podoby knihy. Dialog obou přátel a zároveň představitelů svých náboženských obcí vyniká hloubkou a přesností, ale současně odpovídá srozumitelnou a svěží formou na otázky, které si každý den kladou věřící i lidé, kteří se k žádnému náboženství nehlásí.

Ze španělštiny přeložily Jana Novotná, Dora Poláková a Blanka Stárková
130 x 200 mm, váz., 196 stran

Michal Plavec
Letiště a letadla

Přestože první letadlo těžší vzduchu vzlétlo v Praze již v prosinci 1909, první oficiální letiště bylo v Praze založeno až v roce 1919. Do té doby využívali první aviatici nejčastěji chuchelské závodiště, pouze Ing. Jan Kašpar vzlétnul z polí u tehdejšího Proseku. Nepříliš daleko odtud vzniklo první oficiální letiště Praha, dnes známé jako Praha-Kbely. Až do roku 1937 se jednalo o největší pražské letiště, které plnilo jak vojenskou, tak civilní roli. Leteckými továrnami a výzkumným leteckým ústavem byla využívána ještě menší letiště jako Praha-Letňany a Praha-Čakovice. Pomyslnou štafetu převzalo v roce 1937 moderně koncipované letiště v Ruzyni (dnes Letiště Václava Havla), které zůstalo hlavním leteckým přístavem dodnes. Další svazek edice Zmizelá Praha seznamuje čtenáře s rozvojem letectví v našem hlavním městě a ukazuje, jak letecká doprava a stavby s ní spojené ovlivnily tvář metropole.

165 x 235 mm, váz., 210 stran, cca 200 černobílých fotografií

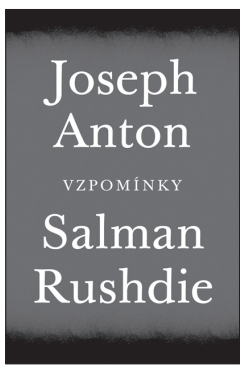

Salman Rushdie
Joseph Anton
Vzpomínky

Světoznámý britský prozaik se v dlouho očekávané vzpomínkové knize vrací k létům, která musel poté, co byl ájatolláhem Chomejním v únoru 1989 odsouzen k smrti za autorství románu *Satanské verše*, údajně namířeného proti „islámu, Prorokovi a Koránu“, strávit pod policejní ochranou a v neustálých obavách o vlastní život i osud svých blízkých. Strhující vyprávění zaujme dramatickým popisem událostí i otevřeností, s níž autor popisuje své vynucené soužití s policejními specialisty, zvraty ve svém soukromém životě či složitý vztah k vlastnímu otci a komentuje postoje těch, kteří jej veřejně podpořili nebo se naopak přidali k jeho kritikům.

Z angličtiny přeložili Lukáš Nový a Barbora Punge Puchalská
170 x 240 mm, váz., 564 stran

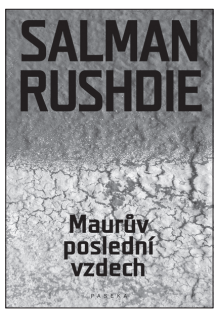

Salman Rushdie
Maurův poslední vzdech

Mnohovrstevným životním příběhem „Maura“ Moraese Zogoibyho, příslušníka bombajské obchodnické dynastie, potvrzuje světoznámý britský prozaik indického původu znovu svou pověst originálního vypravěče a brilantního stylisty. Moraesovu tragikomickou románovou zpověď je možné vnímat jako složitý organismus vzniklý prolínáním a vrstvením několika rovin reality a textu, jako nemilosrdný portrét moderní Indie i jako výkřik neukotvené duše toužící po životní autenticitě, nikdy však nepřestává uchvacovat svou invencí a vášnivým zaujetím.

Z angličtiny přeložil Pavel Dominik
145 x 205 mm, brož., 400 stran

Judith Schalansky
Žirafí krk

Co si myslí učitelka biologie o svých žácích, kolezích, výuce, výchově, vývojových teoriích a mnohém dalším? Názory a zásady gymnaziální profesorky Inge Lohmarckové jsou pevně vyhraněné, neboť se zakládají na nepochybných přírodních zákonitostech. Jak ale zvládá hrdinka, přesvědčená darwinistka, „boj o přežití“ v profesní i soukromé sféře, když její provinční gymnázium je pro nedostatek studentů krátce před zavřením, ona sama nedlouho před penzí a její rodina je prakticky nefunkční? Román lze číst i jako provokativní příspěvek k debatě o současném vzdělávání.

Z němčiny přeložila Magdalena Štulcová
130 x 200 mm, brož., 220 stran

Italo Svevo
Krátká sentimentální cesta a jiné povídky

Výbor dosud nepřeložených povídek terstského spisovatele Itala Sveva mapuje jeho tvůrčí dráhu od prvních textů, jež vznikly ještě před napsáním románů *Život pana Alfonsa* (1892) a *Senilita* (1898), přes období takzvaného ticha, kdy se Svevo chystal skoncovat s tou „směšnou a škodlivou věcí, které se říká literatura“, až k brilantním textům vzniklým v autorově poslední tvůrčí fázi, datované od vydání románu *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho* (1923), jenž mu přinesl slávu a úspěch. Některé z posledních povídek lze číst i jako kapitoly či fragmenty připravovaného čtvrtého románu, v němž mělo vyprávění Zena Cosiniho pokračovat, ale který už autor nedostal šanci napsat.

Z italštiny přeložila Alice Flemrová
130 x 200 mm, váz., 352 stran

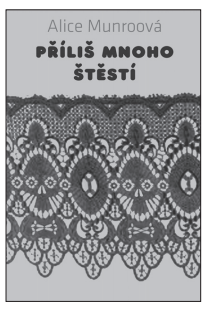

Alice Munroová
Příliš mnoho štěstí

Zatím poslední svazek próz Alice Munroové opětovně potvrzuje autorčinu schopnost nahlédnout hluboko do duší svých mladých i stárnoucích hrdinek, čelících tentokrát ve větší míře než v předchozích knihách zlomovým životním situacím. Hrůzná rodinná tragédie, sexuální pokoření, nemohoucnost tváří v tvář brutálnímu zločinci či vzpomínka na někdejší krutý čin namířený vůči nevinnému dítěti představují pro hlavní postavy příběhů bolestné zkoušky, jejich vyústění však ukazuje, že život dokáže přinést naději a vysvobození i v nejtíživější chvíli. Téměř románová bohatost a propracovanost próz spolu se živostí, konkrétností a nepředvídatelností děje nabízejí již tradičně vrcholný čtenářský zážitek a nové vzrušující setkání se světem autorčiných příběhů, důvěrně známým a zároveň pokaždé jedinečným a překvapivým.

Z angličtiny přeložila Zuzana Mayerová
130 x 200 mm, brož., 312 stran

Knihy nakladatelství Paseka žádejte u svých knihkupců nebo na adrese:
Nakladatelství Paseka, obchodní oddělení, Chopinova 4, 120 00 Praha 2, tel. 222 710 750-3,
e-mail: paseka@paseka.cz. Aktuální informace o knihách nakladatelství Paseka
a speciální měsíční nabídku vybraných titulů s výraznou slevou najdete na www.paseka.cz.
Veškerou produkci nakladatelství Paseka obdržíte v knihkupectví Fišer, Kaprova 10, 110 00 Praha 1,
tel. 222 320 730, e-mail: knihyfiser@knihyfiser.cz.